

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

KRISTINA BALEVIČIŪTĖ

VISUOMENĖS INFORMUOTUMĄ SKATINANTI POLITIKA
SAVIŽUDYBIŲ MAŽINIMO SRITYJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
Lekt. dr. *Aldona Jociutė*

VILNIUS
2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

VISUOMENĖS INFORMUOTUMĄ SKATINANTI POLITIKA
SAVIŽUDYBIŲ MAŽINIMO SRITYJE

Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L22004

Vadovė:

_____ Lekt. dr. Aldona Jociūtė
2014

Atliko

_____ stud. K. Balevičiūtė
2014 -04 -01

Recenzentas

_____
2014

VILNIUS
2014

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. SAVIŽUDYBIŲ TEORINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Suicidinio elgesio ypatumai ir priežastys	10
1.2. Žiniasklaidos pranešimų reikšmė skatinant ir apsaugant nuo suicidinio elgesio	12
1.3. Visuomenės nuostatos savižudybių atžvilgiu.....	15
1.4. Žiniasklaidos formuojamos visuomenės nuostatos ir savižudybių vaizdavimas viešojoje erdvėje ..	17
2. SAVIŽUDYBIŲ MASTAS IR AKTUALUMAS LIETUVOJE.....	21
2.1. Lietuvos savižudybių rodiklis kitų šalių kontekste	21
2.2. Didžiausios suicidinės rizikos grupės Lietuvoje	23
3. VISUOMENĖS INFORMUOTUMO DIDINIMO PRIEMONĖS SAVIŽUDYBIŲ MAŽINIMO SRITYJE.....	26
3.1. Visuomenės informuotumo skatinimo raiška tarptautiniuose dokumentuose.....	26
3.2. Visuomenės informuotumo skatinimo raiška nacionaliniuose dokumentuose	30
3.3. Rekomendacinio pobūdžio dokumentų svarba savižudybių mažinimo srityje	34
3.4. Efektyvios visuomenės informuotumą didinančios priemonės.....	36
4. PRANEŠIMŲ APIE SAVIŽUDYBES IR BANDYMUS ŽUDYTIS ANALIZĖ.....	41
4.1. Tyrimo metodika	41
4.2. Duomenų analizė.....	43
4.3. Rezultatų aptarimas, rezultatų palyginimas, diskusijos.....	49
IŠVADOS.....	55
PASIŪLYMAI.....	57
BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	59
ANOTACIJA.....	66
ANNOTATION.....	67
SANTRAUKA.....	68
SUMMARY.....	70
PRIEDAI.....	71

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Visuomenės informuotumo skatinimo raida tarptautiniuose dokumentuose

2 lentelė. Visuomenės informuotumo skatinimo raida nacionaliniuose dokumentuose

3 Lentelė. Savižudybių skaičius 2010–2013 metais

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. Savižudybių rodiklis ES šalyse 1999-2010 metais.
2. Mirtingumo nuo savižudybių kitimas Lietuvoje 1990 – 2009 metais vyrų ir moterų tarpe.
3. Mirtingumas nuo savižudybių tarp kaimo ir miesto gyventojų 2010 – 2012 metais.
4. Mirtingumas nuo savižudybių pagal amžiaus grupes 2010 -2012 metais.
5. Pranešimų apie savižudybę ar bandymą nusižudyti skaičius tirtuose žiniasklaidos šaltiniuose.
6. Žiniasklaidos šaltiniuose pateikiamų pranešimų antraščių pobūdis, proc.
7. Asmens identifikacijos duomenų minėjimas pranešime, proc.
8. Pranešime nurodomi savižudybės aplinkybės, motyvai, būdas ar vieta, proc.
9. Žiniasklaidos šaltiniuose pateikiami pranešimai pagal pobūdį, proc.
10. Pranešimų apie savižudybę iliustravimas nuotraukomis ar vaizdo medžiaga, proc.
11. Pranešimų apie žymaus žmogaus savižudybę ar bandymą žudyti skaičius, proc.
12. Žiniasklaidos šaltiniuose (bendrai) pateikiamų pranešimų antraščių pobūdis, proc.

IVADAS

Lietuvoje savižudybės tema vis dažniau svarstoma ir diskutuojama. Vis dažniau girdime atsiliepiamus tiek iš politikos formuotojų, tiek iš psichikos sveikatos specialistų, tiek iš žiniasklaidos atstovų. Pasitelkiamos vis didesnės specialistų grupės, kad būtų sumažinta ši, ypač Lietuvai, aktuali problema.

Kiekvienais metais visame pasaulyje nusižudo beveik 1 milijonas žmonių¹. Eurostat duomenimis Lietuva užima pirmąją vietą tarp Europos Sąjungos valstybių pagal savižudybių skaičių². Lietuvos statistikos departamento duomenimis Lietuvoje bendras savižudybių rodiklis 2012 metais siekė 31,0 atv./100 tūkst. gyventojų, 2011 metais buvo šiek tiek didesnis – 31,6 atv. 100 tūkst. gyventojų. Galima teigti, kad per metus Lietuvoje nusižudo 1000 gyventojų. Dažniausiai savižudybei pasiryžta darbingo amžiaus 40–50 metų vyrai ir tai neigiamai paveikia visuomenę. Vaikų ir jaunimo savižudybės, kurių kasmet įvyksta apie 30, dar skaudžiau paveikia visuomenę.

Žiniasklaidos vaidmuo svarbus formuojant šalies politiką savižudybių mažinimo srityje. Savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programoje buvo akcentuojama, kad žinybos ir visuomenė nebegali veikti izoliuotai³. Viena iš programos prevencijos kryptių: informacijos teikimas ir bejėgiškumo problemų šalinimas, pozityvių visuomenės nuostatų įtvirtinimas ir keitimas į optimistines, galėtų būti pasiekta per visuomenės informavimo priemones. Taip pat programos tiksluose įvardinta visuomenės informavimo priemonėmis skleisti informaciją, ugdyti nuostatą, kad savižudybės galima išvengti bei nuolatinis informacijos teikimas apie prevencijos priemones, psichologinę pagalbą teikiančias organizacijas ir pagalbos būdus sau⁴.

Visuomenės švietimo ir informavimo svarbą, mažinant savižudybių paplitimą, žymi ir Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau PSO) 2001 metų metiniame pranešime „Psichikos sveikata: naujas supratimas, nauja viltis“ pateiktos rekomendacijos. Viena iš rekomendacijų yra visuomenės švietimas,

---

¹ „Suicide prevention“, *World Health Organization*,

http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/index.html, 2014 01 21.

² Eurostat duomenų bazė, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00122>, žiūrėta 2014 01 21

³ LR Vyriausybės nutarimas „Dėl savižudybių prevencijos 2003 – 2005 metų programos patvirtinimo, Žin., 2003, Nr. 36-1575.

⁴ Ten pat.

kuriuo skatinama įsijungti į visuomenės švietimą ir informuotumą psichinės sveikatos srityje pasitelkiant ir žiniasklaidos specialistus⁵.

PSO savižudybių prevencijos specialistai, psichologai yra parengę rekomendacijas žurnalistams ir leidėjams, kaip atsakingai rengti ir skleisti informaciją apie savižudybes. Prisideda ir nevyriausybinės organizacijos (toliau NVO), tokios kaip Didžiosios Britanijos savižudybių prevencijos organizacija „Samaritans“, kurios jau keliolika metų teikia rekomendacijas rašantiems šia tema. Lietuvoje aktyvūs savižudybių prevencijos specialistai, remdamiesi PSO rekomendacijomis, pateikia ir savąsias. Tačiau kol savižudybių netinkamo pateikimo kriterijai žiniasklaidoje yra apibrėžti tik rekomendacijomis ir neturi jokio teisinio, įstatyminio pagrindo, paliekama patiems žurnalistams ir leidėjams spręsti, kokio turinio publikacijas ir vaizdo medžiagą pateikti visuomenei⁶. K.O. Polukordienės teigimu, turėtų būti įstatymiškai reglamentuojama, kaip pateikti žinias apie savižudybes žiniasklaidoje, kad imitacijos efekto tikimybė būtų kuo mažesnė⁷. Tokios apibrėžtos taisyklės taikomos kai kuriose pasaulio šalyse ir būtų naudingos Lietuvoje, kur savižudybių skaičius didžiausias Europoje.

Darbe keliamas **problema** – žemas žiniasklaidos atstovų sąmoningumas bei naudojimas rekomendacijomis, rengiant pranešimus apie savižudybes, ir tai mažina žiniasklaidos galimybes atlikti savižudybių prevencijos ir visuomenės informavimo bei švietimo funkcijas. Darbe taip pat siekiama nustatyti, ar žiniasklaidoje pateikiami savižudybių aprašymai atitinka PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę bei kitas rekomendacijas, kaip tinkamai pateikti informaciją viešojoje erdvėje bei kaip pateikiami pranešimai veikia savižudybių ir bandymų nusižudyti statistiką Lietuvoje.

Tyrimo objektas – Lietuvos ir užsienio šalių politika ir įgyvendinamos priemonės, skatinančios informuotumą savižudybių mažinimo srityje.

Pagrindiniai robleminiai klausimai, į kuriuos siekiama atsakyti darbe:

1. Ar pakankamai visuomenės informavimo šaltiniuose atsižvelgiama į savižudybių prevencijos specialistų pateikiamas rekomendacijas, susijusias su galimybe šviesti ir informuoti visuomenę apie savižudybes ir psichologinės pagalbos galimybes bei prevencijos priemones. Taip pat, ar atsižvelgiama į rekomendacijas dėl pranešimo pobūdžio, iliustravimo nuotraukomis ar vaizdo medžiaga, identifikacijos duomenų minėjimo pranešime bei pranešimų dėl visuomenei žinomo žmogaus savižudybės ar bandymo nusižudyti.

---

⁵ WHO The World Health Report. Mental Health: New Understanding, New Hope, 2001, p. 7.

⁶ Jastramskis D., „Savavališkos mirties paskatos žurnalistikoje“, Žurnalistikos tyrimai *Mokslo darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija)*, 2012, Nr. 5, p. 32.

⁷ Kusta A., „Savižudybių aprašymai gali paskatinti savižudybę“, Jaunino psichologinės pagalbos centras, <http://www.jpcc.lt/?p=140&lng=lt>, žiūrėta 2014 03 01.

2. Kokios Lietuvoje vykdomos priemonės skatina visuomenės informuotumą, tikslinių grupių (savižudybių prevencijoje vadinamų „vartininkais“) kompetencijų kėlimą, visuomenės švietimą ir ugdomą savižudybių mažinimo srityje.

Šio magistrinio darbo **tikslas** – įvertinti visuomenės informuotumą skatinančią politiką savižudybių mažinimo srityje.

Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti suicidinio elgesio ypatumus, priežastis ir nuostatas į savižudybes, pasitelkiant skirtingų autorių teorinėmis perspektyvomis.
2. Įvertinti savižudybių mastą ir aktualumą Lietuvoje, remiantis statistiniais duomenimis.
3. Įvertinti visuomenės informuotumo didinimo priemones savižudybių mažinimo srityje ir jų raišką tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose.
4. Išanalizuoti žiniasklaidoje pateikiamus pranešimus apie savižudybes ar bandymus nusižudyti.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros, statistinių duomenų ir teisinių dokumentų analizė ir sintezė, sisteminimo, lyginimo, apibendrinimo metodai. Empiriniui tyrimui atlikti naudota kiekybinė ir kokybinė turinio analizė, statistinei informacijai apdoroti ir sisteminti panaudoti grupavimo, palyginimo, grafinio vaizdavimo būdai.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš keturių struktūrinių dalių ir pabaigoje pateikiamų išvadų bei rekomendacijų.

Pirmoje darbo dalyje, remiantis skirtingų autorių patirtimi, pateikiami savižudybių teoriniai aspektai, savižudiško elgesio ypatumai ir priežastys, visuomenės nuostatos savižudybių atžvilgiu. Įvertinama žiniasklaidos pranešimų reikšmė saugant ar skatinant suicidinį elgesį bei analizuojamos žiniasklaidos formuojamos visuomenės nuostatos ir savižudybių vaizdavimas viešojoje erdvėje.

Antrojoje dalyje įvertinamas savižudybių mastas ir aktualumas Lietuvoje. Remiantis statistiniais duomenimis, nustatomas Lietuvos savižudybių rodiklis kitų šalių kontekste bei didžiausios suicidinės rizikos grupės mūsų šalyje.

Trečiojoje dalyje atliekama tarptautinių ir nacionalinių dokumentų analizė, siekiant nustatyti visuomenės informuotumo skatinimo raišką juose. Taip pat aptariami rekomendacinio pobūdžio dokumentai ir jų efektyvumas/svarba/nauda pateikiant informaciją apie savižudybes.

Ketvirtojoje dalyje pateikiamas empirinis tyrimas, kuriame buvo atlikta pranešimų apie savižudybes ar bandymus nusižudyti kokybinė turinio analizė, siekiant nustatyti, kaip žiniasklaidos atstovai laikosi rekomendacinio pobūdžio dokumentuose pateikiamomis rekomendacijomis.

Apibendrinant baigiamojo darbo teorinį ir praktinį tyrimą pateikiamos išvados ir siūlymai.

Iliustruojančios medžiagos apimtis. Darbe pateikiamos 3 lentelės ir 12 paveikslų; panaudota 83 bibliografiniai šaltiniai. Darbo pabaigoje pateikiami 3 priedai, darbo apimtis – 70 lapų.

1. SAVIŽUDYBIŲ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Suicidinio elgesio ypatumai ir priežastys

Šiuolaikinės sociologijos pradininkas, prancūzų sociologas ir filosofas E. Durkheim (1858–1917) savo knygoje „Savižudybė“ išsamiai analizuoja savižudybės sociologines prielaidas bei daugybę ją lemiančių faktorių poveikį. Jis savižudybę apibūdina taip: „Savižudybe vadinama mirtis, ištikusi žmogų kaip tiesioginis ar netiesioginis pozityvaus ar negatyvaus veiksmo padarinys jam pačiam žinant, kad būtent toks bus to veiksmo rezultatas⁸. Lietuvos Savižudybių prevencijos 2003 – 2005 metų programoje savižudybė apibrėžiama kaip „poelgis, lemtas biologinių, biocheminių, kultūrinių, socialinių, asmeninių, psichologinių, filosofinių sąmonės ir pasąmonės veiksnių“⁹. Šiuo metu Vakarų pasaulyje savižudybe vadinamas sąmoningas susinaikinimo aktas, kuris yra daugiasluoksnis sutrikimas ir kurį vykdo kenčiantis individas, laikantis savižudybę geriausia išeitimi iš susiklosčiusios padėties¹⁰. Savižudybė – reiškinys, kurį tiria daug mokslų: sociologija, filosofija, medicina, psichologija, kriminologija, teologija ir kt. Tai sudėtinga, daugiareikšmiška problema, kuri neturi kokios nors vienintelės priežasties ar paaiškinimo¹¹.

D. Gailienė išskiria tokius suicidinio elgesio ypatumus:

1. Suicidinis procesas – trumpalaikis reiškinys, laikina būseną. Su nuolatine aukšta savidestrukcijos rizika žmogus gali gyventi ne vienerius metus, tačiau labai aukštos suicidinės rizikos periodas, kai įvyksta protrūkis, emocijų išbrova ir žmogus gali nusižudyti, yra gan trumpas – gali trukti keletą valandų ar dienų.
2. Savižudybei būdingos akumuliacinės tendencijos. Bėgant laikui kaupiasi įvairios priežastys, skatinančios pasiryžti savižudybei. Galutiniu postūmiu gali būti patiriamas didelis stresas ar sunki krizinė situacija.
3. Visų savižudybių ypatumas – ambivalencija, kai vienu metu jaučiami prieštaringi jausmai – noras pabėgti nuo turimų problemų ir noras gyventi. Kuriami planai kaip nusižudyti, o tuo pat metu žmogus turi fantazijų apie išsigelbėjimą ir intervenciją¹².

⁸ Durkheim E., Savižudybė: sociologinis etiudas, Vilnius, 2002, p.8.

⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. V-401 „Dėl savižudybių prevencijos 2003 – 2005 metų programos patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 36-1575.

¹⁰ Polukordienė O. K., *Psichologinės krizės ir jų įveikimas. Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją, intervenciją ir postvenciją*, Praktinis vadovas, Vilnius, 2003, p. 17.

¹¹ Polukordienė O.K., *Psichologinės krizės ir jų įveikimas. Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją, intervenciją ir postvenciją*. Praktinis vadovas, Vilnius, 2003, p. 18.

¹² Gailienė, D. Savižudybių prevencijos idėjos, Vilnius, 2001, p. 26.

Apibendrinama įvairius duomenis, D.Gailienė daro išvadą, kad savižudybė priklauso nuo visuomenės, kurioje individas gyvena, struktūros, integracijos ir bendrųjų nuostatų savižudybės atžvilgiu, tačiau tuo pat metu tai yra maksimaliai individualus poelgis¹³. Ją dažniausiai sukelia psichologinių, kultūrinių, socialinių veiksnių visuma. Iki šiol niekas negali atsakyti į klausimą, kodėl žmonės žudosi¹⁴.

Autoriai, tyrinėjantys savižudybės fenomeną, suskirsto galimas savižudybės priežastis į tam tikras grupes, sutikdami, kad visos jos gali sąveikauti tarpusavyje. Šios priežastys yra¹⁵:

- psichikos sutrikimai, tokie kaip sunki depresija, šizofrenija, alkoholio bei narkotikų vartojimas, nerimo sutrikimai;
- biologiniai veiksniai ar genetiniai ypatumai (savižudybės šeimos anamnezėje);
- gyvenimo ypatumai (mylimo žmogaus praradimas, darbo praradimas);
- psichologiniai veiksniai (tarpasmeninis konfliktas, smurtas, bejėgiškumo jausmas);
- socialiniai bei aplinkos veiksniai, laisvai prieinamos savižudybės priemonės (ginklas, dujos, medikamentai, įvairūs pesticidai), socialinė izoliacija, ekonominiai sunkumai.

D. Gailienė pažymi, jog „savižudybė arba mėginimas žudyti retai būna spontaniškas, momentinis sprendimas. Savižudybė beveik visada yra procesas, vykstantis keliais etapais: minčių, ketinimų ir veiksmo“¹⁶. Žmogui galvojančiam apie savižudybę, informacija pateikiama žiniasklaidoje daro didelę įtaką. Pasitaiko atvejų, kad nurodomi tikslūs nusižudymo būdai, ką galima vadinti paruošta medžiaga žmogui, kuris imlus tokiai informacijai, ir gali pagreitinti mąstančio apie savižudybę apsisprendimą, kai tuo tarpu sveikam žmogui savižudybės aprašymai nieko nereikš¹⁷.

Savižudybių paplitimas visuomenėje rodo ne tik žmonių atsparumą stresui, depresijai ar psichosomatinei sveikatai, bet ir liudija apie bendrą socioekonominę ir politinę situaciją, sveikatos apsaugos sistemos efektyvumą bei reabilitacinį pajėgumą. Tai įvairiapusė problema, todėl sprendžiama turi būti remiantis tarpsektoriniu bendradarbiavimu, pasitelkiant visuomenės informavimo priemones, visuomenės švietimą, keisti nuostatas savižudybės atžvilgiu.

---

¹³ Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p.17

¹⁴ Polukordienė O.K., *Psichologinės krizės ir jų įveikimas. Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją, intervenciją ir postvenciją*. Praktinis vadovas, Vilnius, 2003, p. 18.

¹⁵ Shneidman, E., *Savižudžio sąmonė*, 2002, p 57-62.

¹⁶ Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p.48.

¹⁷ Polukordienė O. K., *Psichologinės krizės ir jų įveikimas. Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją, intervenciją ir postvenciją* . Praktinis vadovas, Vilnius, 2003, p. 22.

1.2. Žiniasklaidos pranešimų reikšmė skatinant ir apsaugant nuo suicidinio elgesio

Žiniasklaida gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį suicidinio elgesio pasireiškimui. Tam tikro turinio žiniasklaidos pranešimai gali padidinti savižudybių skaičių ir priešingai – kitokio turinio gali turėti prevencinį poveikį¹⁸. Pasak psichologų, spaudoje patraukliai aprašoma savižudybė gali skatinti imitacijos efektą. Mokslinėje literatūroje vienas pirmųjų apie savižudybės imitacijos fenomeną aprašė E. Durkheimas, teigdamas, kad nėra jokios abejonės, kad mintis apie savižudybę užkrečiama¹⁹. Psichologai savižudybės imitacijos efektui nusakyti vartoja terminą „Verterio efektas“. Tai savižudybių pagausėjimas nusižudžius įžmybei arba pažįstamam žmogui ir tai ypač pastebima jaunimo tarpe. Priešingas Verterio efektui fenomenas, kai žiniasklaidos pranešimai apie suicidinį elgesį įgauna apsauginę reikšmę, vadinamasis Papageno efektas²⁰. Toks pavadinimas suteiktas dėl Mocarto operoje „Užburtoji fleita“ veikiančio personažo Papageno, kuriam atsiranda savižudiškų minčių dėl savo mylimosios netekties, tačiau jis įveikia krizę kitomis alternatyviomis priemonėmis. Terminas Verterio efektas atsirado po 1774 metais išėjusios J.W.Goethe's knygos „Jaunojo Verterio kančios“, kurioje buvo aprašyta nelaimingai įsimylėjusio jaunuolio savižudybė. Kūrinio poveikis skaitytojams buvo toks ryškus, kad kai kuriose šalyse dėl pamėgžiojimo knyga buvo uždrausta pardavinėti. 1974 metais JAV sociologas D. Phillips'as pirmasis pateikė empiriškai pagrįstų įrodymų dėl žiniasklaidos pranešimų apie savižudybes ir jų įtaką išaugusiam savižudybių skaičiui. Jis šį reiškinį pavadino „Verterio efektu“²¹.

Verterio efektas ilgą laiką buvo laikoma tik hipotezė, kurią pagrįsti gan sudėtinga. 1981 – 1982 m. Vokietijoje buvo rodomas šešių serijų vaidybinis televizijos filmas „Moksleivio mirtis“. Jo pagrindinis herojus, maždaug 18 metų moksleivis, nusižudo puldamas po traukinio ratais. Filme parodoma, kaip ši istorija atrodo jo artimųjų – tėvų, mokyklos draugų, draugės akimis. Wurzburgo universiteto sociologai, vadovaujami psichologijos daktaro A. Schmidtkės, atliko tyrimą apie šio filmo poveikį²². Tyrimo hipotezė buvo formuluojama remiantis socialinio išmokimo teorija, pagal kurią kai kurios elgesio formos yra išmokstamos mėgdžiojant vadinamojo modelio pavyzdžio elgesį. Kuo modelis artimesnis jį stebinčiam žmogui pagal amžių, lytį ar kitas svarbias charakteristikas, tuo didesnis mėgdžiojimo efektas, tuo didesnė tikimybė, kad jo elgesį tas žmogus kartos. Tyrimo metu buvo manoma, kad po filmo rodymo gali

¹⁸ Niederkrotenthaler T. et al., „Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects”, *The British Journal of Psychiatry*, 2010 Sep;197(3):234-4.

¹⁹ Durkheim E., *Savižudybė: sociologinis etudus*, Vilnius, 2002, p.47.

²⁰ Niederkrotenthaler T. et al., „Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects”, *The British Journal of Psychiatry*, 2010 Sep;197(3):234-4.

²¹ Herberth A., Niederkrotenthaler T., „The Rhetoric of Suicide in the News On Papageno and Werther Effects”, *Atomium Culture*, University of Vienna, 2008, <http://atomiumculture.eu/content/rhetoric-suicide-news-papageno-and-werther-effects>, žiūrėta 2014 02 28.

²² Schmidtke A, Häfner H., „The Werther effect after television films: new evidence for an old hypothesis”, *Psychological Medicine*, 1988 Aug;18(3):665-76, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3263660>, žiūrėta 2014 01 20.

padaugėti panašių į filmo herojaus jaunuolių savižudybių puolant po traukinio ratais. Buvo lyginamas 15-19 m. jaunuolių savižudybių skaičius Vokietijos geležinkelyje prieš filmo rodymą ir keletą mėnesių po jo. Mokslininkų hipotezė buvo patvirtinta: po filmo demonstravimo tokio amžiaus jaunuolių nusižudymų puolant po traukiniu Vokietijoje padaugėjo net 175 proc²³.

Įsitikinus, kad savižudybių aprašymai žiniasklaidoje turi įtakos suicidinio elgesio pasireiškimui visuomenėje, buvo imtasi priemonių išsvengti Verterio efekto. Austrų psichologų duomenimis, savižudybių Vienos metro skaičius sumažėjo 60 proc. per pusę metų po to, kai Austrijos savižudybių prevencijos asociacijos pastangų dėka laikraščiai liovėsi rašę apie šias savižudybes²⁴.

Dar vienas Verterio efekto prevencijos pavyzdys, prie kurio prisidėjo žiniasklaida, tai Kurto Cobaino 1994 metais įvykusi savižudybė. Pasaulinio garso roko atlikėjo pasitraukimas iš gyvenimo privertė sunerimti suicidologus ir visuomenę apie galimą pamėgdžiojimo efekto pasireiškimą, ypač tarp jaunų ir pažeidžiamų asmenų. Jis buvo nepaprastai populiarus, garbinamas jaunimo, mėgdžiojamas ir sekamas idealas. Žinia apie savižudybę greitai pasiekė plačiąją visuomenę. Radijas ir televizija visame pasaulyje nuolat pranešinėjo naujieną, buvo transliuojama jo muzika, laikraščiai ir žurnalai tai pateikė kaip didžiausią sensaciją. Sietlo (JAV) bendruomenė, kur K. Cobainas gyveno ir mirė, gan emociškai išgyveno įvykį, tačiau krizių klinikos darbuotojai į tai reagavo labai profesionaliai. Buvo nurodyti savižudybėms būdingi signalai, informuojama, kad krizių klinikoje galima gauti pagalbos, išgyvenant stresą, nusivylimą, neviltį. Žurnalistai savo straipsniuose pateikdavo klinikos telefonų numerius, surengtas gedulingas renginys, kuriame buvo aiškinama apie savižudybės krizės ypatumus, nurodomi krizių linijos telefonų numeriai, kviečiami psichinės sveikatos specialistai, teikiantys kvalifikuotą informaciją apie savižudybės krizę ir galimą pagalbą²⁵. Buvo tirta, ar K. Cobaino savižudybė sukėlė pamėgdžiojimo efektą jo gyvenamoje vietovėje²⁶. Krizių klinikos pastangos informuoti ir šviesti žmones bei iš karto pasiūlyta pagalba davė gerų rezultatų. Klinikoje labai pagausėjo skambučių dėl savižudybės grėsmės, bet savižudybių nepadaugėjo. Anot Jobs, žiniasklaidos priemonės šią savižudybę nušvietė labai profesionaliai ir atsakingai²⁷.

Kurto Cobaino atvejis rodo, kad imitacijos efekto galima išvengti tinkamai reaguojant, informuojant visuomenę, profesionaliai pateikiant informaciją apie įvykį.

---

²³ Niederkrotenthaler T. et al, „The "Werther-effect": legend or reality?“, *Neuropsychiatrie*, 2007;21(4):284-90, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18082110>, žiūrėta 2014 02 20.

²⁴ Sonneck G. et al., „Imitative suicide on the Viennese subway“, *Social Science and Medicine*, 1994, Feb;38(3):453-7.

²⁵ Davis, "Kurt Cobain's death heightens spring suicide alert." *The Boston Globe*, 1994, April 13,

<http://www.urbanministry.org/wiki/kurt-cobain%E2%80%99s-death-heightens-spring-suicide-alert>, žiūrėta 2014 02 15.

²⁶ Jobs DA. et al, „The Kurt Cobain suicide crisis: perspectives from research, public health, and the news media“, *Suicide and Life Threatening Behavior*, 1996, 26(3).

²⁷ Ten pat.

Savižudybės perdavimui labiausiai imlūs ir įtaigai pasiduoda individai, jau turintys polinkį į savižudybę ir jiems telieka tik pakartoti kieno nors poelgį. Taip pat prie aukštos rizikos grupės priskiriami ir vaikai, paaugliai, jaunuoliai bei psichiatriniai pacientai^{28,29}.

Tyrimų duomenys rodo, kad imitacijos efekto pavyzdžiai veikia trejopai:

- skatina pasirinkti tam tikrą nusižudymo būdą, t. y. pamėgdžioti;
- skatina pasirinkti savižudybę kaip išeitį iš sunkios situacijos;
- diegia požiūrį, kad savižudybė yra priimtinas problemų sprendimo būdas ir taip prisideda prie suicidiškos nuostatos formavimo³⁰.

Nors savižudiško elgesio pamėgdžiojimo mechanizmai, kai tam tikrą elgsenos dalį žmogus išmoksta stebėdamas kitų elgesį, ypač būdingi vaikams, tačiau atsiranda ir suaugusiųjų, kurie nežinodami gerai ką daryti toliau ar susiklosčius tam tikriems sunkumams, pamato, kad galima nusižudyti. Pamėgdžiojimą ypač skatina įžymių, garsių, patrauklių asmenybių poelgiai³¹, kurie žiniasklaidoje dažniausiai pasirodo gan sensacingai ir išsamiai aprašyti. Savižudžio elgesio idealizavimas žiniasklaidoje dažnai tampa efektyviu, sektinu elgesio modeliu kitiems arba gali turėti „paskutiniojo lašo perpildytoje taurėje“ efektą – galutinai paskatinti depresiją ar psichologinę krizę išgyvenančiam žmogui imtis suicidinių veiksmų³².

Lietuvoje per paskutinius tris metus įvyko dvi žymių, visuomenei gerai žinomų žmonių savižudybės, kurios buvo plačiai aprašinėjamos žiniasklaidoje. Tai – 2011 metais kovo mėnesį įvykusi televizijos ir radijo laidų vedėjo Aurimo Dautarto savavališka mirtis ir 2013 metais balandžio mėnesį aktoriaus, televizijos laidų vedėjo, pramogų pasaulio atstovo Vytauto Šapranausko savižudybė. Sensacingi straipsniai apie žinomų žmonių savižudybes atsispindėjo visuomenėje. Jau tą pačią dieną, kai visus pasiekė informacija apie A. Dautarto mirtį, Lietuvoje buvo užregistruotos 5 savižudybės, o per savaitę užregistruotos 26 savižudybės – 9 savižudybėmis daugiau nei prieš tai buvusią savaitę³³. Po 2013 balandį įvykusios V.Šapranausko savižudybės žiniasklaidoje ilgą laiką nerimo aprašymai su įvykio detalizavimu, kitų asmenų vertinimu ir bandymu paaiškinti priežastis ir aplinkybes, kodėl buvo pasirinktas toks kelias.

---

²⁸ Jae-Hyun Kim, etc., „The Werther Effect of Two Celebrity Studies: an Entertainer and a Politician“, *PLoS One*, 2013, Dec., 26.

²⁹ Savičiūtė R., „Sveikatos ir socialinių veiksnių tyrimas“ (rankraštis), Daktaro disertacija, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2013. 154 lap.

³⁰ Niederkrotenthaler T., et al., „Copycat effects after media reports on suicide: a population-based ecologic study“, *Social Science and Medicine*, 2009, Oct., 69(7), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19682782>, žiūrėta 2014 02 06.

³¹ Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p. 54.

³² Ten pat, p. 52.

³³ Jastramskis D., „Savavališkos mirties paskatos žurnalistikoje“, *Žurnalistikos tyrimai. Mokslo darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija)*, 2012, Nr. 5, p. 32.

Išsamiau apie V. Šapranausko mirtį pateikimą žiniasklaidoje ir to įtaką savižudybių skaičiaus pokyčiui ir poveikį visuomenei bus rašoma tyrimo 4 skyriuje.

1.3. Visuomenės nuostatos savižudybių atžvilgiu

Savižudiškam elgesiui turi įtakos visuomenės nuostatos, vertybės, požiūris į savižudybę. Jos įvairiai veikia savižudišką individų elgesį. Pirmiausiai, nuostatos į savižudybes bei požiūris į savižudišką elgesį perduodamas per artimuosius žmones. Žmogus gali išmokti savižudiško elgesio iš aplinkos, kurioje yra žmonių, bandžusių žudyti arba turinčių polinkį į savižudybę, arba jeigu iš aplinkinių yra kas nors nusižudę³⁴. Taip pat nuostatos formuojamos pasitelkiant žiniasklaidą (televizija, spauda, internetas) bei įvairiais būdais šviečiant, informuojant visuomenę suicidiniais klausimais.

Individo nuostatos savižudybės atžvilgiu yra susijusios su mintimis apie savižudybę, mėginimais nusižudyti ir įvykdytų savižudybių paplitimu³⁵. Asmenys linkę teigiamai vertinti savižudybes ar priima tai kaip pateisinamą elgesį, dažniau susimąsto apie savižudybes ir mėgina nusižudyti³⁶.

2008 metais Pasaulio vertybių tyrimo (World Value Survey) duomenys iš 31 pasaulio šalies parodė, kad aukšti šalių savižudybių rodikliai yra susiję su tų šalių gyventojų teigiamomis nuostatomis savižudybių atžvilgiu bei linkę savižudybes vertinti kaip priimtina elgesio būdą³⁷. Lietuvoje atliktu tyrimu buvo nustatyta, kad mokiniai, kurie savo artimiausioje socialinėje aplinkoje turi nusižudžiusių ar bandžiusių žudyti žmonių, mažiau smerkia savižudiškus veiksmus, galvoja, kad savižudybę galima laikyti problemos sprendimu, priimtinau žiūri į savižudiškus poelgius, yra mažiau pasirengę padėti savižudybės atveju³⁸. Jų nuostatos savižudybės atžvilgiu palankesnės negu tų, kurie savo aplinkoje nesusidūrė su savižudybėmis ar bandymais žudyti.

Savižudišką elgesį gali skatinti ir kino filmuose, televizijoje ir kitose žiniasklaidos priemonėse parodyti ar aprašyti pavyzdžiai. Įvairios visuomenės informavimo priemonės daro didelę įtaką visuomenės nuostatų formavimuisi bei žmonių elgesio pokyčiams, todėl suicidologija plačiai nagrinėja žiniasklaidos poveikį savižudiškam elgesiui.

³⁴ Gailienė D., „Nuostatų savižudybių atžvilgiu klausimyno (ATTS) lietuviškoji versija“, *Psichologija*, 2008, Nr. 38, p. 84-99.

³⁵ Skruibis P., et al., „Nevilties lygis, nuostatos savižudybių atžvilgiu ir suicidinė rizika“, *Psichologija*, 2008, Nr. 37, p. 44-56.

³⁶ Gibb B. E., Andover M. S., Beach S. R. H., „Suicidal ideation and attitudes toward suicide“, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 2006, vol. 36 (1), p. 12-18.

³⁷ Stack S., Kposowa A. J., „The association of suicide rates with individual-level suicide attitudes: A crossnational analysis“, *Social Science Quarterly*, 2008, vol. 89 (1), p. 39-59.

³⁸ Burdeckaitė E., „X – XII klasių mokinių nuostatų savižudybių atžvilgiu ir nuo savižudybės sulaikančių priešasčių vertinimo tyrimas“ (rankraštis), bakalauro baigiamasis darbas, Kūno kultūros akademija, Sporto edukologijos fakultetas, Kaunas, 2012, 60 lap.

Visuomenėje paplitę daug įvairių klaidingų mitų apie savižudybes jų prevenciją arba tiksliau, prevencijos nebuvimą ir, kaip pastebi D. Gailienė, Lietuvoje į savižudybės plitimą žmonės žiūri ne abejingai, o bejėgiškai, traktuodami, kad savižudybė yra priimtinas ar neišvengiamas sunkumų sprendimo būdas, nebematoma kitos problemų sprendimo galimybės ir suvokiama kaip gyvenimo sudedamoji dalis³⁹. Visuomenėje vyrauja klaidingos nuomonės, įvairūs mitai ir labai mažai žinoma apie savižudybės grėsmės signalus, kaip reikėtų į juos reaguoti, kur ieškoti pagalbos. Norint imtis efektyvių prevencinių veikslių savižudybių mažinimo srityje, reikia išsiaiškinti visuomenės ir ypačingai tų, kurie su suicidinių ketinimų turinčiais asmenimis susiduria dažniausiai, nuostatas ir žinias savižudybių prevencijos srityje.

Lietuvoje pastarąjį dešimtmetį nemažai dirbta ir atlikta įvairių tyrimų, siekiant nustatyti medicinos personalo bei asmenų, kurie dėl savo darbo specifikos ar interesų susiduria su rizikos grupės asmenimis ir gali jiems padėti, nuostatas apie savižudybes, žinias prevencijos srityje bei suicidologinių mokymų poveikį ir efektyvumą mažinant savižudybių skaičių.

A. Lošakevičius savo darbe⁴⁰ tyrė profesionalų (ligoninėje dirbančio personalo ir medicinos studentų) ir mėginusių nusižudyti asmenų žinias bei pasirengimą padėti į savižudybės krizę patekusiems asmenims. Tyrimas parodė, kad tarp mėginusių nusižudyti plačiai paplitę klaidingi įsitikinimai apie savižudišką elgesį. Profesionalai pasižymėjo geresnėmis žiniomis apie savižudišką elgesį, tačiau ir jų tarpe pasitaiko netikslumų, trūksta kompetencijos savižudybių prevencijos srityje⁴¹.

Organizuodami savižudybių prevencijos mokymus, galime aktyviai keisti nuostatas savižudybių atžvilgiu. R. Petrauskaitė atliko tyrimą, kuriuo buvo siekiama įvertinti suicidologinių apmokymų efektyvumą⁴². Buvo tirta medicinos studentų nuostatos savižudybių atžvilgiu prieš ir po suicidologinių apmokymų. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad medicinos studentų iki suicidologinių apmokymų ir po apmokymų praėjus 8 mėnesiams nuostatos savižudybės atžvilgiu skiriasi: 1) medicinos studentams po apmokymų savižudybė yra mažiau priimtina, jie žymiai optimistiškiau vertina savižudybių prevencijos galimybes, žymiai pozityviau vertina savižudybės pavojaus numatymo galimybes ir rimčiau žiūri į kalbantį apie savižudybę ar grasinantį nusižudyti žmogų; 2) medicinos studentai po apmokymų šiek tiek labiau linkę įsitraukti į savižudybių prevencijos veiklą⁴³. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad suicidologiniai apmokymai yra veiksmingi, skatina teigiamas nuostatas savižudybių prevencijos atžvilgiu.

---

³⁹ Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p.103.

⁴⁰ Lošakevičius A., „Mitai ir tikrovė: mėginusių nusižudyti pacientų, medicinos studentų ir Vilniaus Greitosios pagalbos ligoninės personalo žinios apie savižudybes ir jų prevenciją“, *Psichologijos mokslo taikymas Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės*, Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencijos medžiaga, 2006, Vilnius, p.60 – 65.

⁴¹Ten pat.

⁴² Petrauskaitė R., „Medicinos studentų nuostatos savižudybių atžvilgiu: ar suicidologiniai apmokymai yra veiksmingi?“ (rankraštis), Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2003.

⁴³Ten pat.

Siekiant įvertinti ilgalaikį savižudybių prevencijos mokymų efektyvumą, keičiant nuostatas savižudybių atžvilgiu, buvo tiriama⁴⁴ „vartininkų“, t.y. asmenų, kurie dėl savo darbo specifikos ar interesų susiduria su rizikos grupės asmenimis ir gali jiems padėti, savižudybių prevencijoje (policijos pareigūnų, Greitosios medicinos pagalbos stoties personalo, Bendrojo pagalbos centro operatorių) nuostatas prieš mokymus ir praėjus 5-10 mėnesių po savižudybių prevencijos mokymų. Tyrime išryškėjo keletas tendencijų: pagerėjo tyrimo dalyvių žinios apie savižudybę, savižudybė tapo mažiau priimtina elgesio būdu, mokymų dalyviai pradėjo geriau suprasti psichologinės pagalbos vystymo ir tarpasmeninių ryšių stiprinimo reikšmę savižudybių prevencijoje, tačiau reikšmingo ilgalaikio mokymų poveikio nebuvo nustatyta⁴⁵. „Vartininkų“ apmokymų efektyvumą tyrė ir užsienio specialistai. Kanadoje ir visoje Šiaurės Amerikoje rengtuose didelės apimties savižudybių prevencijos apmokymuose dalyvavo kariškiai, mokyklų darbuotojai, medicinos personalas. Vertinant apmokymų efektyvumą, paaiškėjo, kad pagerėjo mokymuose dalyvavusiųjų žinios, įgūdžiai, pasikeitė nuostatos dėl savižudybių prevencijos. „Vartininkų“ apmokymai svarbūs perduodant žinias, gerinant įgūdžius ir formuojant požiūrį savižudybių atžvilgiu, tačiau dar reikia įdėti pastangų, kad apmokymai turėtų ilgalaikę naudą keičiant nuostatas ir gerinant informuotumą savižudybių prevencijoje⁴⁶.

Vis dėl to, mokymai – tai vienas iš būdų, kuriuo galima keisti nuostatas savižudybių atžvilgiu, o keičiantis žmonių nuostatoms ir požiūriui į savižudybes keičiasi ir elgesys, todėl politikos formuotojai turėtų skirti didesnę dėmesį suicidologiniams apmokymams, išskiriant rizikos grupes ir grupes, kurios gali susidurti su susicidinių minčių ar ketinimų turinčiais asmenimis bei padėti savižudybių prevencijoje.

1.4. Žiniasklaidos formuojamos visuomenės nuostatos ir savižudybių vaizdavimas viešojoje erdvėje

Viešoji nuomonė ir žiniasklaida turi nemažai įtakos savižudybių skaičiaus kitimui. Atlikti nacionaliniai ir tarptautiniai tyrimai bei įvykiai Lietuvoje ir užsienyje rodo, kad žiniasklaidoje pateikiama informacija apie savižudybes ir savižudybių skaičius tuo laikotarpiu koreliuoja tarpusavyje⁴⁷. Žiniasklaidos formuojamos nuostatos, įvykusios savižudybės vertinimas plačiojoje visuomenėje taip pat turi įtakos savižudybės rizikai. Nuo to, kaip žiniasklaida pateikia informaciją apie savižudiškus poelgius,

---

⁴⁴ Kazlauskaitė A. „Savižudybių prevencijos mokymų efektyvumas keičiant nuostatas savižudybių atžvilgiu“, Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2006.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Isaac M., „Gatekeeper training as a preventative intervention for suicide: a systematic review“, *Canadian Journal of Psychiatry*, 2009 Apr;54(4), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19321032>, žiūrėta 2014 01 25.

⁴⁷ Sisask M., Varnik A., „Media Roles in Suicide Prevention: Systematic Review“, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2012,

priklauso savižudybių rodikliai.⁴⁸ Žiniasklaidos funkcija informuoti visuomenę prasiplečia ir kartu formuoja visuomenės nuostatas, vertybes ir taip daro įtaką žmonių elgesiui. Polinkis romantizuoti savižudybę skatina savižudybių paplitimą visuomenėje, vaidina svarbų socialinį, kultūrinį vaidmenį perduodant savižudybes ir tampa šalies savižudiškų nuostatų dalis.

Kaip pastebi D. Gailienė, Sovietmečiu Lietuvoje apie savižudybes viešai nebuvo nei kalbama, nei rašoma. Duomenys buvo griežtai įslaptinti. Panaikinus draudimus ir pradėjus viešai kalbėti ir rašyti, buvo prieita ir prie šios visuomenės problemos. Tačiau pasirinktas neadekvatus rašymo ir informacijos pateikimo būdas. Savižudybės buvo romantizuojamos, savižudiškas poelgis vertinamas moralinėmis kategorijomis, o ne kaip psichologinės krizės, psichinės sveikatos problema⁴⁹.

Daugiau nei prieš dešimtmetį buvo atliktas Europos šalių tyrimas, kuriame siekta palyginti, kaip skiriasi savižudybių aprašymai 1981 ir 1991 metais didžiausiuose šalių dienraščiuose šalyse su skirtingais savižudybių rodikliais⁵⁰. Tirta Vokietijos, Austrijos, Vengrijos, Graikijos, Lietuvos trys didžiausi dienraščiai. Lietuva ir Vengrija pasižymi aukštu savižudybių skaičiumi, o Vokietijoje, Austrijoje ir Graikijoje savižudybių įvyksta palyginti mažai. 1981 metais iš visų šalių tik Lietuvos laikraščiuose nebuvo nė vieno straipsnio apie savižudybes⁵¹. 1991 metų dienraščių publikacijose Lietuvoje ir Vengrijoje savižudybės daug dažniau vertinamos teigiamai, rašoma įsijaučiant kaip apie tragediją, herojišką poelgį ar politinį protestą. Straipsnių antraštės romantiškos, apie savižudybę dažniau kalbama netiesiogiai, metaforomis, o tai skaitytoją skatina įsijausti, pamėgdžioti. Taip pat Lietuvos straipsniai išsiskyrė moralizavimu, sensacingais aprašymais, tragedijos pabrėžimu⁵². Tyrimo duomenys parodė, kad Vokietijos ir Austrijos spauda apie savižudybes rašo santūriai, daug dalykiškiau, siekiama išvengti romantizavimo, mįslingų, paslaptinių, daugiaprasmių formuluočių. Taip pat šių šalių laikraščiuose pateikiama daugiau mokslinių tyrimų duomenų, žinių apie savižudybių prevenciją, savižudybė dažniau vertinama kaip psichinės ligos, psichologinės krizės pasekmė⁵³.

---

⁴⁸ Gailienė D., „Užburtame rate: savižudybių paplitimas Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo“, *Psichologija*, 2005, t. 31, p. 7–15.

⁴⁹ Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p. 48-51.

⁵⁰ Fekete S., Schmidtke A., Etzersdorfer E., Gailienė D., „Media reports on suicide in Hungary, Austria, Germany and Lithuania in 1981 and 1991. Reflection, mediation and changes of sociocultural attitudes towards suicide in the mass media“, *Suicide Prevention*, Boston: Kluwer, 1998, p. 145–156.

⁵¹Ten pat.

⁵² Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p. 48.

⁵³ Fekete S., Schmidtke A., Etzersdorfer E., Gailienė D., „Media reports on suicide in Hungary, Austria, Germany and Lithuania in 1981 and 1991. Reflection, mediation and changes of sociocultural attitudes towards suicide in the mass media“, *Suicide Prevention*, Boston: Kluwer, 1998, p. 145–156.

Šiuolaikiniais tyrimais nustatomas toks pats ryšys: neatsakingai, per daug išsamiai, vaizdžiai ir pateikiant nešališką informaciją žiniasklaidoje, pastebimas savižudybių padaugėjimas, ypač pažeidžiamų grupių tarpe, nustatomas ryšys tarp amžiaus, lyties ir savižudybės būdo⁵⁴.

Pagrindiniuose Lietuvos dienraščiuose nuo 1991 iki 1994 metų, su savižudybėmis susijusių straipsnių padaugėjo apie 20 kartų: Lietuvos ryte – 26 kartus, Respublikoje – 20, Lietuvos aide – 18 kartų. Tik 18 proc. publikacijų buvo dalykiškos, santūrios, informuojančios apie situaciją ir savižudybių prevencijos priemones⁵⁵. R. Gedutienė ir L. Maskoliūnaitė išanalizavo Klaipėdos spaudoje pateiktus savižudybių aprašymus 1991–2004 m. ir nustatė, kad dauguma straipsnių apie savižudybes pagrindiniuose dienraščiuose neatitinka rekomenduojamų savižudybių pateikimo spaudoje reikalavimų: skiria mažai dėmesio savižudybių prevencijai ir pagalbai bei pateikia nedaug pranešimų apie statistinius ir mokslinių tyrimų duomenis⁵⁶.

Žiniasklaidoje pateikiama informacija formuoja visuomenės nuomonę ir savižudybės tampa kaip neatsiejama gyvenimo dalis, į jas žiūrima bejėgiškai lyg nieko daugiau nebūtų galima pakeisti ar išvengti. Visuomenė nepakankamai žino apie savižudybių prevenciją, kaip laiku pastebėti suicidiškai nusiteikusių asmenų ketinimus ir kaip jam padėti. Žiniasklaidos pagalba viešojoje nuomonėje galėtų būti pamažu keičiama ir taip prisidėti prie savižudybių mažinimo politikos šalyje.

Dauguma atliktų tyrimų atskleidžia, kaip neatsakingi žiniasklaidos pranešimai paskatina suicidinę elgesį, tačiau yra tik keletas studijų, vertinančių apsauginį žiniasklaidos poveikį, kuomet buvo sumažintas pranešimų apie savižudybes kiekis, pagerėjusi pranešimų kokybė ar nerašymas apie suicidinę elgesį⁵⁷.

Savižudybes tam tikra dalimi gali paskatinti televizija, spauda, kinas. Žiniasklaidos aprašymai (labai emociingi, dramatiški, sensacingi) labiausiai veikia jaunimą ir žmones su psichikos problemomis⁵⁸. Yra pastebėta, kad po sensacingo savižudybės aprašymo spaudoje, savižudybių ir bandymų žudytis skaičius ženkliai padaugėja. Po tokių savižudybių padaugėja psichologinės pagalbos telefonu ieškančių žmonių skaičius⁵⁹. Yra nemažai tarptautinių tyrimų, kurie įrodo priežastinį ryšį tarp spaudoje pateikiamų

---

⁵⁴ Sisask M., Varnik A., „Media Roles in Suicide Prevention: Systematic Review“, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2012,

⁵⁵ Gailienė D. *Media Reports on Suicide in Lithuania 1991 and 1994*, Paper presented at the 6th European Symposium on Suicide and Suicidal Behavior. –Lund, Sweden.

⁵⁶ Gedutienė R., Maskoliūnaitė L., „Savižudybių aprašymo 1991–2004 m. Klaipėdos spaudoje ypatumai“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2005, Nr.2, p. 128

⁵⁷ Sisask M., Varnik A., „Media Roles in Suicide Prevention: Systematic Review“, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2012, 9(1).

⁵⁸ Polukordienė O.K., *Psichologinės krizės ir jų įveikimas. Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją, intervenciją ir postvenciją*. Praktinis vadovas, Vilnius, 2003, p. 23.

⁵⁹ Jaunimo psichologinės paramos centras, „Savižudybių aprašymai gali paskatinti savižudybę“, <http://www.jppc.lt/?p=140&lng=lt>, žiūrėta 2014 01 26.

aprašymų savižudybės tema ir savižudybės paplitimo. Plačiai, sensacingai, vaizdingai žiniasklaidoje pasirodantys pranešimai apie savižudybes turi įtakos savižudybių imitacijai.

Vengrija – vienas iš pavyzdžių, kaip savižudybių gausa pasižyminti šalis dėl netinkamo informacijos apie savižudybes pateikimo bei imitacijos efekto dažnumo, panaikino šį statusą. Vengrijoje nuo 1985 metų savižudybių kiekvienais metais mažėja. 1984 metais savižudybių skaičius buvo 46/100 000, o 2010 tesiekė 21,7/100 000 gyventojų⁵. Sustiprėjo politika psichikos sveikatos gerinimo ir savižudybių prevencijos srityje, sumažėjo sensacingų savižudybių aprašymų, daugiau atsiranda statistinių ir mokslinių pranešimų apie savižudybes, kurie parodo tikrąją situaciją ir praplečia visuomenės informuotumą savižudybių klausimu⁶⁰.

Kai kuriose šalyse buvo įsteigti apdovanojimai, taip siekiant paskatinti atsakingumą rašant apie savižudybes⁶¹. Australijos, Belgijos ir Danijos patirtis rodo, kad žiniasklaidos apdovanojimai siekiant atsakingų ir tinkamų pranešimų apie savižudybes pateikimo, yra labai naudingi. Šiose šalyse yra skiriami apdovanojimai žurnalistams, teikiantiems informaciją su savižudybėmis susijusiomis temomis. Nominantai atrenkami iš tų žurnalistų ar leidėjų, kurie suteikė veiksmingą ir tikslią informaciją apie savižudybes, savižudybių prevenciją ir per tokią informaciją padeda skatinti sąmoningumą suicidiniams klausimais ir savižudybių prevenciją.

Norint sumažinti savižudybių imitacijos efektą, turi būti pasitelktos visapusiškos priemonės, ypatingai žiniasklaida. D. Gailienė pažymi, kad pateikiant informaciją turi būti atskiriama asmenybė ir elgesys. Nereikia juodinti garbinamos žinomos asmenybės, bet nepritari tokiam netikusiam elgesiui. Lietuvoje, deja, to vis dar labai trūksta⁶². Nors žiniasklaidoje apie savižudybes kalbama nemažai, tačiau tam trūksta konstruktyvumo, specialistų vertinimo, aiškios krypties ir per mažai dėmesio skiriama prevencijai⁶³.

Prieš imantis konkrečių priemonių mažinant savižudybių skaičių, turėtų būti išsiaiškintas problemos mastas, pažeidžiamiausios bei didžiausios rizikos grupės. Kitame skyriuje bus nagrinėjamas savižudybių aktualumas ir paplitimas Lietuvoje, atsižvelgiant ir į tarptautinį kontekstą. Įvertinus didžiausios rizikos grupes, savižudybių dinamiką, galima imtis efektyvesnių prevencinių priemonių.

---

⁶⁰ European Commission, Mental Health Briefing Sheets, Facts and Activities in Member States, Hungary, 2009, http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/mental/docs/hungary.pdf, žiūrėta 2014 03 01.

⁶¹ Dare J. A. et al., „Media awards for responsible reporting of suicide: Experiences from Australia, Belgium and Denmark”, *International Journal of Mental Health Systems* 2011, 5:15, <http://www.ijmhs.com/content/5/1/15>, žiūrėta 2014 03 05.

⁶² Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p. 50.

⁶³ Ten pat, p. 54.

2. SAVIŽUDYBIŲ MASTAS IR AKTUALUMAS LIETUVOJE

Savižudybės visame pasaulyje aktuali problema. Kaip skelbia Pasaulio sveikatos organizacija, pasaulyje kasmet nusižudo 1 mln. gyventojų, kas 40 sekundžių – viena savižudybė⁶⁴.

2.1. Lietuvos savižudybių rodiklis kitų šalių kontekste

Savižudybių mastui apibūdinti dažniausiai naudojamas rodiklis – savižudybių, tenkančių šimtui tūkstančių gyventojų, skaičius. Jis parodo, kiek nusižudo žmonių iš kiekvieno šimto tūkstančių visos šalies ar kurios nors grupės gyventojų⁶⁵. Šalies savižudybių rodiklis – tai nusižudymų skaičius, tenkantis toje šalyje šimtui tūkstančių gyventojų per metus.

Lietuva užima pirmąją vietą Europoje ir antrąją pasaulyje pagal savižudybių skaičių^{66,67}, atsilikdama tik nuo Grenlandijos⁶⁸ (47,0 atv./100 000 gyv. 2011 metais). 1 paveiksle pateikiami Europos Sąjungos šalių 1999–2010 metų savižudybių rodikliai. Visus tuos metus Lietuvoje buvo fiksuojama daugiausiai savižudybių 100 000 gyventojų. 2010 metais Europos Sąjungos šalių savižudybių vidurkis buvo 11,8 atv./100 000 gyventojų, o Lietuvoje beveik tris kartus didesnis – 32,9 atv./100 000 gyventojų. Latvijoje ir Estijoje, kur žmonių mentalitetas ir gyvenimo sąlygos gan panašios kaip Lietuvoje, savižudybių įvyksta beveik dvigubai mažiau (atitinkamai 20,8 atv./100 000 gyventojų ir 16,8 atv./100 000 gyventojų). Antroje vietoje pagal savižudybių skaičių Europoje yra Vengrija. Nors savižudybių rodiklis šioje šalyje kasmet palaipsniui mažėja, tačiau išlieka vis dar du kartus didesnis už ES šalių vidurkį. Pietinėse Europos šalyse, Balkanuose savižudybių mastas niekada nebuvo didelis – savižudybių skaičius 100 000 gyventojų mažesnis už Europos Sąjungos šalių vidurkį ir tesiekia 3,3 Graikijoje, 4,7 Kipre, 6,3

---

⁶⁴ World Health Organisation, Suicide Prevention and Special Programs, http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/

⁶⁵ Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p.11.

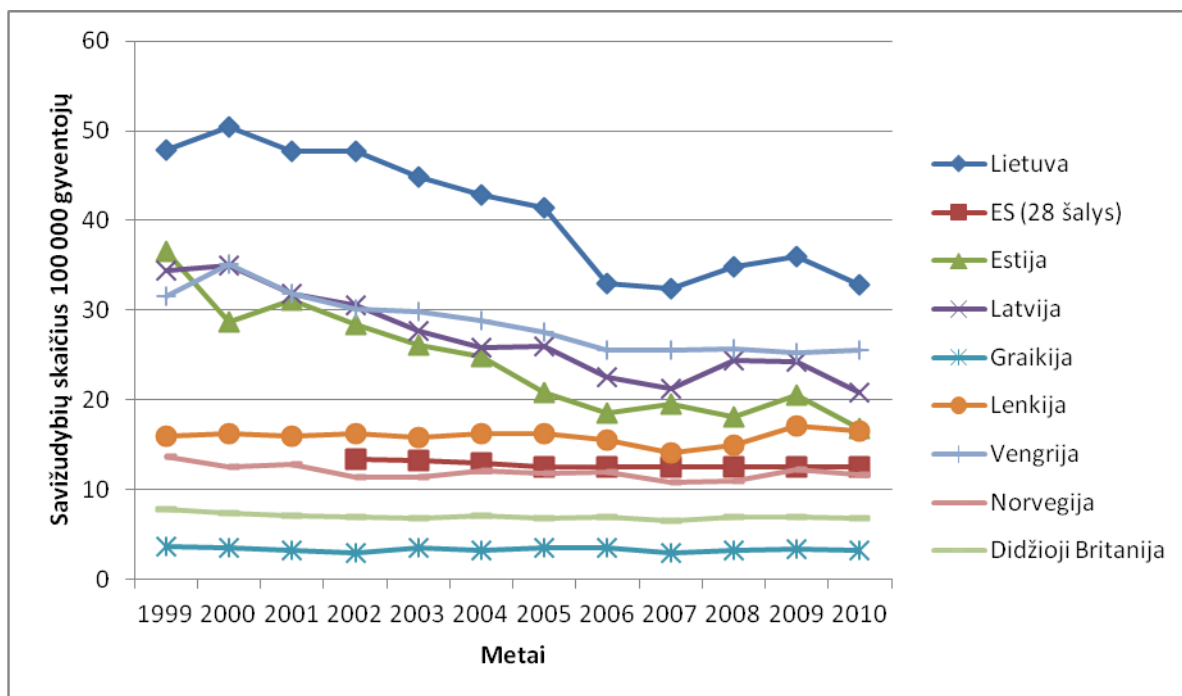
⁶⁶ Pasaulio sveikatos organizacijos duomenys, http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide_rates/en/index.html, žiūrėta 2014 01 22.

⁶⁷ Statistics Greenland, National Board of Health, <http://bank.stat.gl/Database/Greenland/Health/National%20Board%20of%20Health/National%20Board%20of%20Health.asp>, žiūrėta 2014 02 03.

⁶⁸ George J., „The Suicide Capital of the World”, *Slate*, 2009, http://www.slate.com/articles/news_and_politics/dispatches/2009/10/the_suicide_capital_of_the_world.single.html#pagebreak_anchor_2

Italijoje, 6,8 Ispanijoje⁶⁹. Tam įtakos turi klimato sąlygos, nusistovėjusi kultūra, todėl savižudybių mastas gerokai skiriasi nuo Lietuvos.

Iš pateiktų duomenų matome, kad Lietuvoje savižudybių problema ypatingai aktuali. Kasmet Lietuva netenka apie 1000 gyventojų dėl savavališko mirties nutraukimo. Tai beveik 2,5 karto daugiau negu žūsta transporto įvykių metu⁷⁰.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Eurostat duomenų bazės duomenis, 2013.

1 pav. Savižudybių rodiklis ES šalyse 1999-2010 metais.

Lietuvos sveikatos programoje (toliau – LSP), patvirtintoje 1998 metais, buvo numatytas siekis iki 2010 m. sumažinti savižudybių skaičių iki vidutinių Europos šalių rodiklių, t.y. iki 25 iš 100 000 gyventojų⁷¹. Tačiau savižudybių dinamika 1998–2002 metais buvo įgavusi nepalankią tendenciją ir savižudybių rodiklis netgi padidėjo 2,3 proc⁷². Situacija pradėjo gerėti 2003–2007 metais – savižudybių skaičius 100 000 gyventojų sumažėjo 27,8 procento, nuo 42,1 iki 30,4 atvejo 100 000 gyventojų ir beveik pasiekė LSP užsibrėžtą tikslą.

⁶⁹ Eurostat duomenų bazė

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00122>>, žiūrėta 2014 01 22.

⁷⁰ *Mirties priežastys 2012*, Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, Vilnius, 2013.

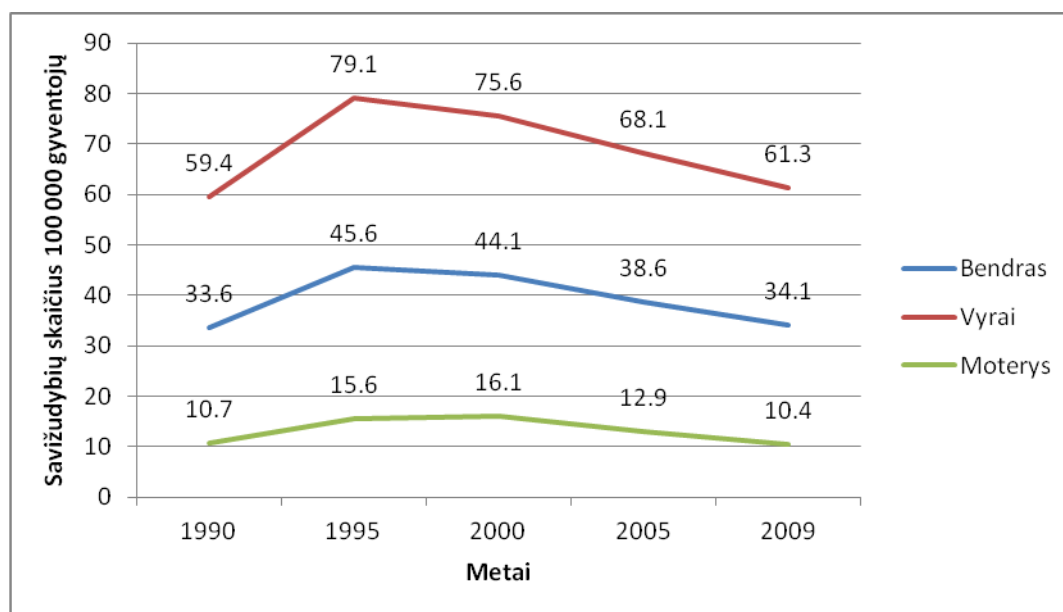
⁷¹ Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimas Nr. VIII-833 „Dėl Lietuvos sveikatos programos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 64-1842.

⁷² Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo tarpinio vertinimo ataskaita, <http://sena.sam.lt/lt/main/veikla/ataskaitos>, žiūrėta 2014 01 31.

Sėkmingai ir efektyviai savižudybių prevencijai reikalinga nustatyti ir įvertinti kokiose grupėse pagal lytį, amžių, gyvenamąją vietą įvyksta daugiausiai savižudybių, t.y. kokios yra pagrindinės rizikos grupės mūsų šalyje.

2.2. Didžiausios suicidinės rizikos grupės Lietuvoje

Pastaraisiais metais Lietuvoje mirtingumas nuo savižudybių palaipsniui mažėja, tačiau vis tiek išlieka gan aukštas. 2 paveiksle pateikta mirtingumo nuo savižudybių kitimas Lietuvoje 1990–2009 metais tarp vyrų ir moterų. Kaip matyti iš paveikslo, didžiausias pikas buvo 1995 metais, kai savižudybių skaičius buvo pasiekęs 45,6 atv./100 000 gyventojų, vyrų – net 79,1 atv./ 100 000 gyventojų⁷³. Lietuvoje didžiausioms rizikos grupėms priskiriama vyrų savižudybės. Čia, kaip ir daugelyje kitų pasaulio šalių, moterys dažniau mėgina žudytis, tačiau vyrai dažniau nusizudo. Lietuvoje vyrų ir moterų savižudybių santykis siekia net 6 : 1^{74,75}, tuo tarpu Europos šalių santykis yra 3,5:1⁷⁶.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Pasaulio sveikatos organizacijos duomenų bazės duomenis, 2013.

2 pav. Mirtingumo nuo savižudybių kitimas Lietuvoje 1990 – 2009 metais tarp vyrų ir moterų.

⁷³ WHO data base, http://www.who.int/mental_health/media/lith.pdf, žiūrėta 2014 02 02.

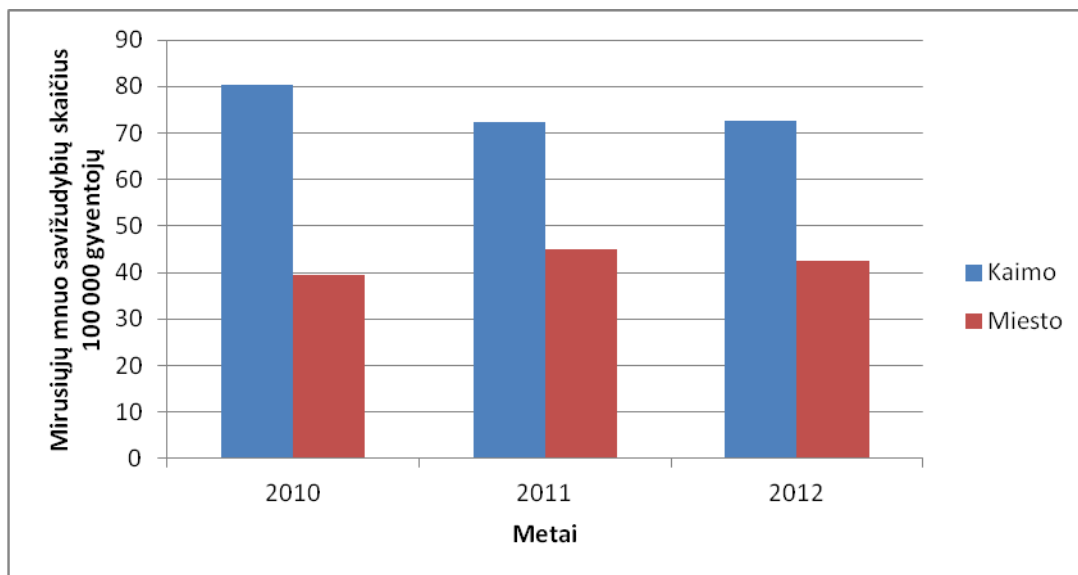
⁷⁴ Gailienė D., „Užburtame rate: savižudybių paplitimas Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo“, *Psichologija*, 2005, t. 31, p. 7–15

⁷⁵ Mirties priežastys 2012. Higienos instituto Sveikatos informacijos centras. Mirties priežasčių registras. http://www.hi.lt/content/MPR_statistika.html, žiūrėta 2014 01 22.

⁷⁶ Eurostat duomenų bazė

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00122>>, žiūrėta 2014 02 02

Dar svarbesnė rizikos grupė yra kaimo vyrai – 2012 metais jų savižudybių rodiklis buvo net 72.5 100 000 gyventojų ir didžiausia rizikos grupė galima laikyti 55–64 ir 25–34 metų amžiaus kaimo vyrus (savižudybių rodiklis 108,2 ir atitinkamai 106,7 100 000 gyventojų)⁷⁷. Kaimuose savižudybių įvyksta beveik du kartus daugiau negu miestuose (žr. 3 pav.). Nors pastaraisiais metais šis skirtumas šiek tiek mažėja, tačiau atotrūkis tarp miesto ir kaimo gyventojų išlieka ganėtinai didelis, todėl turėtų būti ieškoma priemonių, kaip suteikti pagalbą didžiausią rizikos grupę patenkantiems asmenims.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Higienos instituto Mirties priežasčių registro statistinę informaciją.

3 pav. Mirtingumas nuo savižudybių tarp kaimo ir miesto gyventojų 2010 – 2012 metais.

Kaip minėjome anksčiau, daugiausia savižudybių įvyksta 45–59 metų amžiaus grupėje (žr. 4 pav.). Pastebimas teigiamas pokytis jaunų žmonių (20–24 metų amžiaus) grupėje, kur per tris metus savižudybių sumažėjo trečdaliu⁷⁸. Tačiau vis dažniau fiksuojamos vaikų ir paauglių savižudybės, kurios skaudžiai paliečia visuomenę, artimus žmones bei kartu didelė netektis valstybei. Mirties priežasčių registro duomenimis 2010 metais jauniausias nusižudęs asmuo buvo 10 metų berniukas, jauniausia nusižudžiusioji mergaitė buvo 12 metų amžiaus⁷⁹. Kiekvienais metais Lietuvoje nusižudo apie 30 iki 20 metų amžiaus asmenų (savižudybių rodiklis 2012 metais buvo 10,3/ 100 000 gyv.)⁸⁰. Tai gan dideli skaičiai Lietuvai, kur

⁷⁷ „Mirties priežastys 2012“ Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, Vilnius, 2013.

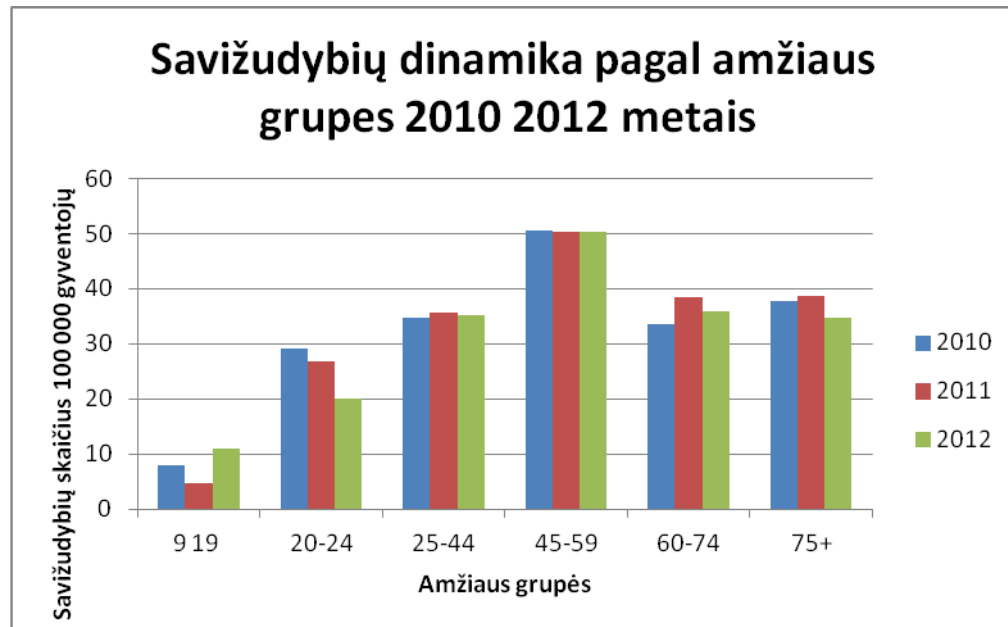
⁷⁸ Higienos instituto Mirties priežasčių registro statistinė informacija. http://www.hi.lt/content/MPR_statistika.html, žiūrėta 2014 01 22.

⁷⁹ „Apžvalga: išorinės mirties priežastys 2010“, Higienos institutas Sveikatos informacijos centras, 2011, Vilnius.

⁸⁰ „Mirties priežastys 2012“ Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, Vilnius, 2013.

gyventojų skaičius nuolat mažėja, populiacija sensta. Palyginimui, ES 15–19 metų amžiaus asmenų savižudybių vidurkis 2010 metais apytikriai buvo 4,6, o Lietuvos 13,9/ 100 000 gyventojų⁸¹.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Higienos instituto Mirties priežasčių registro statistinę informaciją.

4 pav. **Mirtingumas nuo savižudybių pagal amžiaus grupes 2010 -2012 metais.**

Lietuvoje kiekvienais metais (1991–2011m.) savo valia iš gyvenimo pasitraukė daugiau kaip 1000 gyventojų. Daugiausiai savižudybių užfiksuota 1994–1996 m. Net 12 metų (1993–2004 m.) savižudybių, tenkančių 100 000 gyventojų, skaičius buvo didesnis nei 40. Nors šis skaičius nuo 2006 m. gerokai sumažėjo Lietuva, Eurostat (2012) duomenimis, pagal šį rodiklį 1998–2010 Europoje pirmavo.

Savižudybės Lietuvoje – aktuali ir skaudi tema, reikalaujanti ypatingo dėmesio: tiek sveikatos priežiūros sektoriaus, psichikos sveikatos priežiūros specialistų, tiek politikos formuotojų ir vykdytojų, nevyriausybinų organizacijų įsitraukimo, visuomenės supratimo ir sąmoningumo. Svarbus ir visuomenės informuotumo skatinimas savižudybių mažinimo srityje, politikos formavime.

Kuriamos įvairios strategijos, programos, leidžiami nutarimai, skatinantys savižudybių prevenciją, visuomenės informuotumo didinimą savižudybių mažinimo srityje. Toliau bus aptariami tarptautiniai ir nacionaliniai dokumentai, koks vaidmuo tenka visuomenės informuotumo politikos skatinimui, asmenų kompetencijos didinimui, kitų institucijų įtraukimui bei sveikatos sektoriaus vaidmens svarbumui.

⁸¹ Eurostat duomenų bazė, „Crude death rate by suicide of young people by sex and age“
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, žiūrėta 2014 02 08.

3. VISUOMENĖS INFORMUOTUMO DIDINIMO PRIEMONĖS SAVIŽUDYBIŲ MAŽINIMO SRITYJE

Dar 1995–2005 metais, bendradarbiaujant Pasaulio sveikatos organizacijai, Europos Sąjungos institucijoms, Pasaulio bankui, universitetams, pasaulyje ir Europoje iš naujo įvertintas psichikos sveikatos vaidmuo saugant ir stiprinant visuomenės sveikatą bei priimta keletas svarbių sveikatos politikos dokumentų. Sekančiuose poskyriuose bus apžvelgti tarptautiniai PSO ir ES dokumentai bei Lietuvos nacionalinės strategijos, programos, įsakymai, turintys įtakos visuomenės informuotumo skatinimui savižudybių mažinimo srityje. Taip pat aptartos kitos efektyvios priemonės, didinančios visuomenės informuotumą savižudybių mažinimo srityje.

3.1. Visuomenės informuotumo skatinimo raiška tarptautiniuose dokumentuose

Pasaulio sveikatos organizacija, Europos Sąjungos institucijos, kitos organizacijos yra parengusios ir išleidusios įvairių dokumentų, nutarimų, rekomendacijų dėl psichinės sveikatos gerinimo, savižudybių prevencijos skatinimo, tarp kurių yra punktų, atsižvelgiančių į visuomenės informuotumo skatinimą savižudybių mažinimo srityje. 2005 metais PSO Europos regiono sveikatos apsaugos ministrų konferencijoje Helsinkyje Europos valstybės, tarp kurių buvo ir Lietuva, priėmė Europos psichikos sveikatos apsaugos deklaraciją ir Veiksmų planą 2005–2010 metams. Tai vieni pirmųjų dokumentų, kurių pagrindu vėliau buvo kuriami šiuolaikiniai dokumentai, veiksmų planai, rekomendacijos ir kt. 1 lentelėje pateikiama tarptautinių dokumentų raida ir pagrindinės idėjos visuomenės informuotumo skatinimui savižudybių mažinimo srityje.

1 lentelė. Visuomenės informuotumo skatinimo raida tarptautiniuose dokumentuose

Metai	Dokumentas	Pagrindinės idėjos dėl visuomenės informuotumo skatinimo
1996	Jungtinių Tautų dokumentas: „Savižudybių prevencija: gairės formuojant ir įgyvendinant nacionalines strategijas“	Visuomenės ir specialistų informacijos prieinamumo apie savižudiško elgesio prevencijos priemones didinimas.
2001	PSO metinis pranešimas „Psichikos sveikata: naujas supratimas, nauja viltis“	Skatinimas visoms šalims įsijungti į visuomenės švietimą ir informuotumą psichinės sveikatos srityje, tame tarpe ir savižudybių mažinimo ir prevencijos srityje; informuotumo apie psichikos sutrikimus, jų gydymo ir sveikimo galimybes didinimas; informacijos apie priežiūros ir gydymo naudą skleidimas gyventojų, specialistų, žiniasklaidos, politikos formuotojų ir politikų, atspindint geriausias žinias.
2005	Europos Bendrijų Komisija, „Žalioji knyga“, Gyventojų psichikos sveikatos gerinimas	Bendros ES psichikos sveikatos strategiją kūrimas, leidžiantis valstybėms narėms keistis informacija.
2008	Europos paktas Dėl psichinės sveikatos ir gerovės (angl. European Pact for Mental Health and Well-being)	Gerinti sveikatos specialistų mokymus per socialinį sektorių.
2012	PSO leidinys „Visuomenės sveikatos veiksmai savižudybių prevencijai“ (angl. Public Health Action For The Prevention Of Suicide)	Svarbus įvairius sektorius apimantis požiūris: Žiniasklaidos įtaka savižudybių prevencijai. Seminarų poreikis žiniasklaidos atstovams. Žiniasklaidos kontroliavimas pateikiant informaciją apie savižudybes.
2012	PSO leidinys „Sveikata 2020. Europos politikos gairės ir strategija 21-ame amžiuje“ (angl. Health 2020. A European Policy Framework and Strategy for the 21st Century)	Savižudybių prevencijos skatinimas bendruomenės intervencijos programomis ir paslaugomis, pvz., telefoninės pagalbos linijos ar konsultavimo programos.

2013	PSO <i>Psichinės sveikatos veiksmy planas 2013 – 2020</i> (angl. Mental Health Action Plan 2013 – 2020)	Žiniasklaida turėtų: - vengti sensacingai ar kaip įprastą dalyką pateikti informaciją apie įvykusią savižudybę; - nepateikti savižudybės kaip problemos sprendimo būdo; - vengti nuotraukų ar aiškaus ir tikslaus naudoto metodo aprašymo; - suteikti informaciją apie galimus pagalbos būdus.

Daugumoje 1 lentelėje aptariamų dokumentų siekiama psichikos sveikatos gerinimo, pažymima jos svarba bendroje „sveikatos“ sampratoje, atkreipiamas dėmesys į psichikos sutrikimų įtaką savižudybių pasireiškimui. Jungtinių Tautų dokumente „Savižudybių prevencija: gairės formuojant ir įgyvendinant nacionalines strategijas“ buvo pabrėžtas poreikis tarpsektoriniam bendradarbiavimui, daugiadiscipliniam požiūriui bei visuomenės ir specialistų informacijos prieinamumo apie savižudiško elgesio prevencijos priemones didinimui.

PSO 2001 metų metiniame pranešime „Psichikos sveikata: naujas supratimas, nauja viltis“ pateiktos rekomendacijos, tarp kurių ir visuomenės švietimas⁸². Skatinama visoms šalims įsijungti į visuomenės švietimą ir informuotumą psichinės sveikatos, savižudybių mažinimo ir prevencijos srityje. Siekiama mažinti gydymo ir priežiūros prieinamumo barjerus, didinti informuotumą apie psichikos sutrikimus, jų gydymo ir sveikimo galimybes, pagalbos teikimą suicidinių ketinimų turintiems asmenims.

Europos Bendrijų komisijos parengtoje „Žaliojoje knygoje“ atkreipiamas dėmesys, kad bloga psichinė sveikata gali privesti prie savižudybės ir būti mirties priežastimi. Sukūrus bendrą ES psichikos sveikatos strategiją būtų pradėta kurti strategija, leidžianti valstybėms narėms keistis informacija ir bendradarbiauti. Tokiu būdu pagerėtų ir visuomenės informuotumas tiek psichikos sveikatos, tiek savižudybių prevencijos klausimais bei pagerintų valstybių narių veiksmų sąveiką sveikatos ir kituose politikos sektoriuose. Pagal įvairias Bendrijos politikos sritis buvo sukurta iniciatyva dėl informacinės visuomenės ir žiniasklaidos politikos kūrimo⁸³.

Svarbus įvairius sektorius apimantis požiūris: tiek sveikatos priežiūros specialistai, tiek įvairūs valdžios sektoriai, nevyriausybinės organizacijos, tiek žiniasklaida turi dalyvauti savižudybių prevencijos veikloje⁸⁴. Kaip pabrėžiama PSO leidinyje „Visuomenės sveikatos veiksmai savižudybių prevencijai“, dažnai žiniasklaidos įtaka savižudybių prevencijai yra neįvertinta, tačiau ji turi stiprų ryšį su savižudybių

⁸² WHO The World Health Report. *Mental Health: New Understanding, New Hope*, 2001, p. 7.

⁸³ Europos Bendrijų Komisija, „Žalioji knyga“, Gyventojų psichikos sveikatos gerinimas. Europos Sąjungos psichikos sveikatos strategijos kūrimas, Briuselis, 2005, p.6.

⁸⁴ Public Health Action For The Prevention Of Suicide, WHO 2012.

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/75166/1/9789241503570_eng.pdf, žiūrėta 2012 01 22.

skaičiumi ir turi prisiimti atsakomybę už tai kaip pateikia informaciją apie savižudybes. Žurnalistai galėtų būti skatinami sudaryti reguliacijos ir savikontrolės sistemas dėl informacijos pateikimo apie savižudybes, o žiniasklaidos „priežiūros atstovai“ turėtų sekti netinkamus, netikslius, pernelyg supaprastintus ar sensacingus savižudybių aprašymus⁸⁵. PSO Psichinės sveikatos veiksnių plane 2013–2020 pabrėžiama savižudybių prevencijos prioriteto svarba ir atsakingas žiniasklaidos atstovų informacijos pateikimas⁸⁶.

Savižudybės prevencijos programų sėkmę didžia dalimi gali nulemti kryptingas informacijos platinimas. 1999 m. PSO paskelbė tarptautinę programą SUPRE (SUicide PREvention). Į šią programą įeina ir serija išleistų atmintinių, skirtų socialinėms bei profesinėms grupėms, kurios gali turėti įtakos savižudybių prevencijai. Šios grupės tarsi jungia ilgą ir visapusišką grandinę, kurią sudaro sveikatos priežiūros profesionalai, pedagogai, socialinės tarnybos, valdžios institucijos, įstatymų leidėjai, žurnalistai, teisėtvarkos pareigūnai, šeima ir bendruomenė⁸⁷. Programa siekiama parodyti tarpsektorinio bendradarbiavimo svarbą, veiksnių kryptingumą ir nuoseklumą. Taip pat nereikėtų pamiršti ir žiniasklaidos vaidmens, kuri galėtų efektyviai prisidėti prie savižudybių prevencijos ir politikos formavimo skelbdama informaciją, publikacijas apie išsamiai išnagrinėtus politinius sprendimus, nutarimus dėl savižudybių prevencijos.

Vertindami tarptautinių dokumentų, susijusių su savižudybių prevencija, raidą, matome, kad atsiranda atskirai savižudybių prevencijai skirtų leidinių, kuriuose išsamiau įvertinama visuomenės informuotumo svarba, žiniasklaidos vaidmuo šviečiant visuomenę ir žiniasklaidos kontroliavimo reikalingumas teikiant informaciją apie suicidinių elgesį. Taip pat didėjant informacijos prieinamumui vis labiau išreiškiamos žiniasklaidos galimybės vykdyti savižudybių prevenciją bei keisti visuomenės nuostatas į savižudybes, tačiau kartu įvertinamas ir mokymų, kaip atsakingai teikti informaciją apie savižudybes, žiniasklaidos atstovas reikalingumas.

2001 metų PSO metinis pranešimas „Psichikos sveikata: Naujas supratimas, nauja viltis“ ir 2005 metais PSO Europos regiono sveikatos apsaugos ministrų konferencijoje Helsinkyje priimti Europos psichikos sveikatos apsaugos deklaracija ir Veiksnių planas 2005–2010 buvo pagrindiniai dokumentai, kurie paskatino ir kuriais buvo remiamasi rengiant Valstybinę psichikos sveikatos strategiją Lietuvoje.

---

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ Mental health action plan 2013-2020, World Health Organization, 2013, p.17.

http://www.who.int/mental_health/action_plan_2013/en/index.html, žiūrėta 2014 01 22.

⁸⁷ WHO, SUPRE Prevention of suicidal behaviours: a task for all, 2013,

http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/information/en/

3.2. Visuomenės informuotumo skatinimo raiška nacionaliniuose dokumentuose

Psichikos sveikatos problemos ir savižudybės Lietuvoje jau kuris laikas aktuali problema. Susirūpinimas, didesnis dėmesys ir resursai skiriami šiai sveikatos sričiai. Lietuvos sveikatos programa – vienas pirmųjų dokumentų, kuriame vertinamas savižudybių masto aktualumas Lietuvoje bei numatytos priemonės situacijai gerinti, pasitelkiant ir visuomenės informuotumo skatinimą. 2 lentelėje pateikta dokumentų susijusių su savižudybių prevencija raida bei visuomenės informuotumo raiška Lietuvos nacionaliniuose dokumentuose.

2 lentelė. Visuomenės informuotumo skatinimo raida nacionaliniuose dokumentuose

Metai	Dokumentas	Pagrindinės idėjos dėl visuomenės informuotumo skatinimo
1998	Lietuvos sveikatos programa (LSP)	- Visuomenės informuotumo skatinimas, įgyvendinant LSP psichinių ligų ir savižudybių mažinimo priemones; - sveikatos priežiūros personalo mokymo reikalingumas (savižudybės rizikos ir psichikos sutrikimų nustatymo reikšmingumas, savalaikės pagalbos suteikimo taktikos mokymas).
2003	Savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programa	-Informacijos teikimo ir visuomenės nuostatų keitimo reikalingumas; - bendradarbiavimo, koordinuotos ir kryptingos veiklos reikalingumas; - visuomenės švietimas; - įvairių profesijų ir visuomenės atstovų savižudybių prevencijos mokymams skirtų lėšų numatymas.
2007	Psichikos sveikatos strategiją	- Naujų sveikatos priežiūros specialistų kasdienio darbo su rizikos grupės žmonėmis ir šeimomis įgūdžių mokymas.
2008	Valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008 – 2010 metų programa	- Žiniasklaidos specialistams skirtos mokymo programos psichikos sutrikimų, medicinos etikos ir konfidencialumo klausimais parengimas ir patvirtinimas (nevykdyta dėl lėšų trūkumo); - psichikos sveikatos priežiūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programos parengimas; - policijos areštinių ir laisvės atėmimo vietų sveikatos priežiūros darbuotojų mokymo organizavimas; - privalomojo pirmosios pagalbos mokymo programos papildomas punktu „Savo ir/ar aplinkinių sveikatai, gyvybei pavojingos psichikos būsenos, jų atpažinimas, pirmoji pagalba ir medicinos pagalbos organizavimas.
2009	Nevyriausybinių organizacijų, dalyvaujančių sveikatinimo veikloje, skatinimo programa	Nevyriausybinių organizacijų skatinimas aktyviai dalyvauti gerinant visuomenės informuotumą, skleidžiant informaciją apie sveiką gyvenimą, profilaktines programas ir kitas su sveikatinimu susijusias sritis.
2011	Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo	Visuomenės psichikos sveikatos stiprinimas ir psichikos sutrikimų prevencija, organizuojant socialinių reklamų, skirtų psichikos

	tarpinstitucinis veiklos planas	sveikatos prevencijai, sukūrimą ir pateikimą visuomenei.
2013	Nacionalinės sveikatos tarybos nutarimas „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“	Kultūros ministerijos ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarybos organizuojamas žiniasklaidos švietimas, mokymas, mažinant masinės informacijos priemonių daromą neigiamą poveikį žmonių psichikai.

Kaip minėta 2 lentelėje, įgyvendinant LSP psichikos ligų ir savižudybių mažinimo priemones, buvo numatyta visuomenės informuotumo skatinimas, pabrėžta įvairių specialybių sveikatos priežiūros personalo mokymo reikalingumas, savižudybės rizikos ir psichikos sutrikimų nustatymo reikšmingumas. Tačiau konkretūs programos vykdytojai, atsakingos institucijos ar programos vertinimo kriterijai nebuvo numatyti. LSP vertinimo ataskaitoje⁸⁸ skelbiama, kad pavyko savižudubių skaičių sumažinti 27,8 proc. ir pasiekti LSP užsibrėžtą tikslą, tačiau kokiomis priemonėmis ir koks jų efektyvumas nėra aišku.

2003 metais patvirtinta Savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programa numatė informacijos teikimo ir visuomenės nuostatų keitimo reikalingumą. Prie programos vykdymo prisidėjo įvairios institucijos: Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo, Vidaus reikalų, Teisingumo ministerijos, Vilniaus universitetas, Vaikų ir jaunimo psichologinis centras, psichikos sveikatos centrai, Lietuvos suicidologų asociacija, Lietuvos telefoninės psichologinės pagalbos tarnybų asociacija ir kitos organizacijos⁸⁹. Kaip teigia O. Davidonienė Sveikatos Tarybos 2011 metų metiniame pranešime, remiantis užsienio šalių patirtimi, sėkminga savižudybių prevencija įmanoma tuomet, kai vykdomos valstybinės prevencinės programos, kurių įgyvendinimo priemonės skiriamos ne tik psichikos ir elgesio sutrikimų prevencijai, paplitusių savižudybės būdų kontrolei, sveikatos priežiūros specialistų mokymui, bet ir skiriamas dėmesys visuomenės požiūrio bei elgesio pokyčių formavimui⁹⁰. Vienas iš siektinų šios programos įgyvendinimo rezultatų – sustiprintas visuomenės informavimo priemonių vaidmuo savižudybių prevencijoje. Numatyta skirti lėšų įvairių profesijų ir visuomenės atstovams (tarp jų – ir žiniasklaidos) mokyti savižudybių prevencijos; taip pat – savižudybių prevencijos idėjų žiniasklaidoje sklaidai⁹¹. Ataskaita, apie Savižudybių prevencijos programos vykdymą, kokios priemonės vykdytos ir kokie rezultatai pasiekti, nebuvo parengta. Galima paanalizuoti tik Savižudybių prevencijos programos

⁸⁸ Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo tarpinio vertinimo ataskaita,

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. V-401 “Dėl savižudybių prevencijos 2003 – 2005 metų programos patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 36-1575.

⁹⁰ Davidonienė O., Adlienė R., „Lietuvos sveikatos programa: rezultatai ir išvados“, Nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas, *Psichikos sveikata*, Vilnius, 2011, p. 104-110.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. V-401 “Dėl savižudybių prevencijos 2003 – 2005 metų programos patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 36-1575.

Mokslinių – praktinių priemonių įgyvendinimo 2005 m. ataskaita⁹², tačiau joje vertinamos priemonės gan specifinės ir apie visos programos efektyvumą nieko negalima pasakyti. Savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programos tęstinumas nebuvo užtikrintas ir jai pasibaigus nauja nacionalinė savižudybių prevencijos programa nebuvo kuriama.

Psichikos sveikatos strategijoje⁹³ pažymima, kad situacija ims gerėti tik plėtojant bendradarbiavimą su psichikos sveikatos sutrikimų turinčiais asmenimis, jų šeimomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, įvairiomis suinteresuotomis institucijomis, taip užtikrinant nepavėluotą informaciją apie pagalbos teikimo bei psichikos sveikatos stiprinimo galimybes. Tačiau sveikatos, socialinės apsaugos, švietimo, teisėsaugos sektorių bendradarbiavimas psichikos sveikatos priežiūros srityje yra nepakankamas, nepakankamai išplėtotą sistema visuomenės informavimo psichikos sveikatos klausimais. Strategijos uždavinių įgyvendinimo priemonėmis numatyta naujų sveikatos priežiūros specialistų (šeimų gydytojų, gydytojų psichiatrų, kitų specialybių gydytojų, psichologų, socialinių darbuotojų ir kt.) pagrindinių kasdienio darbo su rizikos grupės žmonėmis ir šeimomis įgūdžių mokymas. Taip būtų užtikrintas efektyvesnis informacijos suteikimas, prevencijos galimybės, visuomenės švietimas.

Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programa parengta įgyvendinant psichikos sveikatos strategiją ir numato išsamesnius veiksmus gerinant psichinę sveikatą bei savižudybių prevenciją. Programos priemonių plane buvo numatyta priemonių visuomenės informuotumo didinimui, specialistų mokymui, tačiau, kaip skelbiama Strategijos įgyvendinimo priemonių 2008 – 2010 metų programos, 2010 m. priemonių vykdymo ataskaitoje, ruošiant programos priemonių planą, šias priemones buvo numatyta vykdyti kartu su universitetais ar kitomis mokslo ir studijų institucijomis, rezultatus pagrindžiant moksliniais įrodymais. Kadangi įgyvendinimui lėšų nebuvo skirta – priemonių veiklos nevykdytos⁹⁴.

Keletą paskutinių metų Sveikatos apsaugos ministerija, siekdama visuomenės psichikos sveikatos stiprinimo, remia nevyriausybinių organizacijų veiklą. 2009 m. patvirtinta Nevyriausybinių organizacijų, dalyvaujančių sveikatinimo veikloje, skatinimo programa⁹⁵, kuria siekiama skatinti nevyriausybines organizacijas aktyviai dalyvauti formuojant bei įgyvendinant sveikatos politiką, gerinant visuomenės informuotumą, skleidžiant informaciją apie sveiką gyvenseną, profilaktines programas ir kitas su

---

⁹² Valstybinis psichikos sveikatos centras, programos,

http://www.vpsc.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=16&lang=lt

⁹³ Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. balandžio 3 d. nutarimas Nr. X-1070 „Dėl Psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. X-1070.

⁹⁴ Valstybinis psichikos sveikatos centras „Dėl valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008- 2010 metų programos, 2010 m. priemonių vykdymo“, 2011, Nr. 20V-66.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2009 m. balandžio 24 d. įsakymas Nr. V-318 „Dėl Nevyriausybinių organizacijų, dalyvaujančių sveikatinimo veikloje, skatinimo programos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 50-2018.

sveikatinimu susijusias sritis. Viena iš prioritetinių sričių – psichikos sveikatos stiprinimas ir savižudybių bei smurto prevencija⁹⁶. Tačiau finansinis rėmimas yra nepastovus ir labai ribotas. Dėl to nėra užtikrinamas šių įstaigų veiklos tęstinumas. Trūksta aktyvesnio bendruomenės įsitraukimo, nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo formuojant sveikatos politiką, o bendradarbiavimas apsiriboja tik finansiniu rėmimu⁹⁷.

Po 2013 metais Prezidentės išsakyto aiškaus nacionalinės savižudybių prevencijos programos poreikio: „turi būti parengta aiški savižudybių prevencijos programa su konkrečiomis priemonėmis ir finansavimu. Savižudybių prevencija turi būti kryptinga, ilgalaikė ir prieinama, o svarbiausia - veiksminga, žmonėms reikia realios psichologinės pagalbos“⁹⁸, Sveikatos apsaugos ministras V.Andriukaitis į ministerijos parengtą Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo ir savižudybių prevencijos veiksmų plano kūrimo darbo grupę įtraukė Psichikos sveikatos ir žmogaus teisių ekspertus. Ekspertai darbo grupėje, atsižvelgdami į Pasaulio sveikatos organizacijos, Europos Sąjungos dokumentus ir 2007 metais Lietuvos Seimo patvirtintą Lietuvos Psichikos sveikatos strategiją, siekė, kad kuriamoje strategijoje būtų įgyvendinami šiuolaikiniai psichikos sveikatos politikos ir savižudybių prevencijos įgyvendinimo principai, išdėstyti minėtuose dokumentuose. Tačiau, kaip skelbiama ekspertų išplatintame pranešime spaudai, Sveikatos apsaugos ministerijos Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo ir savižudybių prevencijos veiksmų planų rengimas buvo organizuotas chaotiškai, neatsižvelgta į ekspertų teiktus patarimus. Ekspertų vertinimu, visos priemonės, tarp jų visuomenės švietimas psichikos sveikatos srityje, platus spektras prevencinių bei klinikinių intervencijų ir visapusiška stebėseną turi atitikti šiuolaikinius principus, išdėstyti PSO ir ES dokumentuose. Tačiau ministerijos parengtame plane pasigendama tokio strateginio nuoseklumo⁹⁹. Toks ekspertų viešas pranešimas skatina visuomenės informuotumą savižudybių prevencijos srityje. Geresnis visuomenės informuotumas pasitelkiant atstovavimą ir komunikaciją gali daryti poveikį politikos formuotojams ir viešosios nuomonės susidarymui ir, kaip pažymima PSO leidinyje „Visuomenės sveikatos veiksmai savižudybių prevencijai“, taip paskatinami politiniai įsipareigojimai bei atsakomybė už resursų panaudojimą ar paskirstymą. Pastangos ugdyti sąmoningumą skatina didesnę ir tvaresnę suinteresuotų šalių dalyvavimą ir, svarbiausia,

---

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Davidonienė O., Adlienė R., „Lietuvos sveikatos programa: rezultatai ir išvados“, Nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas, *Psichikos sveikata*, Vilnius, 2011, p. 104-110.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos prezidentė, Pranešimai spaudai, „Savižudybių prevencijai būtinas valstybės dėmesys“, Vilnius, 2013 05 02,

http://www.president.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/savizudybiu_prevencijai_butinas_valstybes_demesys.html, žiūrėta 2014 02 20.

⁹⁹ Psichikos sveikatos perspektyvos, Viešas pareiškimas, „Ekspertai nepitaria Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo ir savižudybių prevencijos veiksmų planui“, 2014 01 21, http://gip-vilnius.lt/lt/pranesimai_spaudai, žiūrėta 2014 02 22.

leidžia suprasti savižudybių prevencijos programų svarbą ir reikalingumą¹⁰⁰. Žiniasklaida turėtų nelaukti kol prevencijos programos pasieks vykdymo fazę ir išryškins savižudybių svarbą. Priemonių gali būti imtasi dar kūrimo procese, informuodama suinteresuotas šalis apie vykdomą veiklą, pasiektą pažangą ir kurti platesnį supratimą apie šią problemą ir skatinti dalyvavimą.

3.3. Rekomendacinio pobūdžio dokumentų svarba savižudybių mažinimo srityje

PSO reaguodama į žiniasklaidos daromą įtaką savižudybių srityje, jau keliolika metų teikia rekomendacijas žiniasklaidos atstovams rašantiems apie savižudybes, kaip atsakingai rengti ir skleisti informaciją šia tema. 2008 metų PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijose žiniasklaidos profesionalams¹⁰¹ pažymima, kad pirmiausiai reikėtų pasinaudoti galimybe šviesti visuomenę apie savižudybes bei vengti sensacingai ar pateikti kaip normalų dalyką. Taip pat nederėtų detalai ir išsamiai aprašinėti savižudybės, minėti būdą, vietą ar poelgio motyvus. Antraštes reikėtų parinkti gan apdariai, o filmuotos ar fotografuotos medžiagos geriau visai nenaudoti. Dar vienas svarbus dalykas – informacija apie pagalbos suteikimą. Ją rekomenduojama pateikti aprašymo pabaigoje. 1 priede pateikiama išsamesnis sutrumpintas „PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijos žiniasklaidos profesionalams“ variantas.

Kaip etiškai pateikti informaciją apie savižudybę žiniasklaidoje nusako Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 49 straipsnis: „Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, gerbdamas asmens ir jo artimųjų privatumą, neturi minėti pavardžių ar kitokių šį asmenį (ypatingai nepilnametį) padedančių identifikuoti duomenų, susijusių su savižudybe ar bandymu nusižudyti. Skelbdamas informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi itin atsargiai nurodyti savižudybės ar bandymo nusižudyti motyvus bei aplinkybes, kad paskelbtoje informacijoje nebūtų skatinamas savižudiškas (suicidinis) elgesys visuomenėje. Skelbiant tokią informaciją, pageidautina pranešti apie esamą arba teikiamą psichologinę-socialinę pagalbą“¹⁰². Taip pat Lietuvos radijo ir televizijos komisija yra parengusi „Rekomendaciją viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, kuria norima paskatinti ir motyvuoti viešosios informacijos rengėjus laikytis atsakingo informavimo apie savižudybes nuostatų, apsaugant nepilnamečius bei kitus ypač pažeidžiamus žmones nuo galimos žalos bei atsižvelgiant į tai, kad žiniasklaida ne tik informuoja

---

¹⁰⁰ Public Health Action For The Prevention Of Suicide, WHO 2012.

¹⁰¹ World Health Organization, „Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals“ Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 6.

¹⁰² Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, Vilnius, 2005.

visuomenę, bet ir formuoja nuostatas bei vertybes, darančias įtaką žmonių elgesiui¹⁰³. Žiniasklaidoje pateikiami savižudžio elgesio pavyzdžiai ne tik kuria požiūrius į savižudybes, nuostatas nusižudžiusiųjų ir jų artimųjų atžvilgiu, bet gali tiesiogiai paveikti atskirų asmenų elgesį.

Taip pat yra institucijos ir asmenys atsakingi už žurnalistų etišką informacijos pateikimą – žurnalistų etikos inspektorius prižiūri, kaip žiniasklaida laikosi įstatymų, ir Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, sprendžianti žiniasklaidos etikos problemas. Tačiau konkretūs ir detalūs kriterijai dėl netinkamo faktų apie savižudybes pateikimo žiniasklaidai yra apibrėžti tik psichikos sveikatos specialistų rekomendacijose^{104,105,106}, į kurias galima atsižvelgti laisvai, be jokio teisinio ar etinio įpareigojimo.

D. Jastramskis atliko tyrimą, kuriame tyrė pranešimų apie visuomenei gerai žinomo žmogaus pasitraukimą iš gyvenimo pateikimą internetiniuose portaluose¹⁰⁷. Buvo analizuojama A.Dautarto savižudybė penkiose labiausiai lankomose Lietuvos interneto naujienų svetainėse: Delfi.lt, Lrytas.lt, 15min.lt, Balsas.lt ir Alfa.lt. Apie A. Dautarto mirtį 2011 m. kovo 21 d. (sekančią dieną po įvykio) iš viso buvo pateikta 12 publikacijų: Delfi.lt – 3, Lrytas.lt – 2, 15min.lt – 2, Balsas.lt – 1 ir Alfa.lt – 4. Tyrimo metu nustatyta, kad per savaitę po šio tragiško įvykio šios 5 interneto svetainės apie A. Dautartą iš viso pateikė 35 publikacijas. Taip pat vertinta, ar publikacijų turinys atitinka kriterijus, sudarytus pagal PSO atsakingo pranešimo rekomendacijas žiniasklaidos profesionalams, rengiantiems viešai skleidžiamą informaciją apie savižudybes. Tyrimas parodė, kad visų penkių interneto naujienų svetainių, pateikusių naujienas A. Dautarto mirties tema, tekstai ir vaizdinė medžiaga neatitinka daugumos PSO rekomendacijų, skirtų žiniasklaidos profesionalų atsakingiems pranešimams apie savižudybes¹⁰⁸. Nors yra nusakyta, kokia informacija turėtų būti pateikiama rašant apie savižudybes, retas žurnalistas laikosi rekomendacijų.

Nacionalinės sveikatos tarybos nutarime „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“¹⁰⁹ siūloma Kultūros ministerijai ir Žurnalistų etikos inspektoriatui tarybai organizuoti žiniasklaidos švietimą, mokymus, mažinant masinės informacijos priemonių daromą neigiamą

---

¹⁰³ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, 2011, Nr. N-20,

http://www.rtk.lt/assets/files/Rekomendacija_Del%20informacijos%20pateikimo%20apie%20savižudybes-1%281%29.pdf.

¹⁰⁴ World Health Organization, „Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals“ Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 6.

¹⁰⁵ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, 2011, Nr. N-20,

http://www.rtk.lt/assets/files/Rekomendacija_Del%20informacijos%20pateikimo%20apie%20savižudybes-1%281%29.pdf.

¹⁰⁶ Skruibis P., Bagdonienė M., „Rekomendacijos rašantiems apie savižudybes“,

<http://tylazudo.lt/uploads/manager/file/Rekomenadacijos-zurnalistams.pdf>, žiūrėta 2014 01 25.

¹⁰⁷ Jastramskis D., „Savavališkos mirties paskatos žurnalistikoje“, Žurnalistikos tyrimai. *Mokslo darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija)*, 2012, Nr. 5, p. 32.

¹⁰⁸ Ten pat, p. 32-44.

¹⁰⁹ Nacionalinės sveikatos tarybos posėdžio nutarimas „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“, 2013, Nr.N-3.

poveikį žmonių psichikai, formuojant negatyvų mąstymą, neigiamas emocijas ir nuotaiką, nes tai turi tiesioginį poveikį ne tik psichikos sveikatos būklei, bet ir savižudybėms, kitokiam destruktiniam elgesiui¹¹⁰. Atkreipiamas dėmesys ir į viešosios informacijos rengėjų daromą teigiamą poveikį. Žiniasklaida galėtų atlikti svarbias savižudybių prevencijos ir visuomenės informavimo bei švietimo funkcijas, jei savižudybės atvejai būtų pateikiami santūriai, formuojama nuostata, kad savižudybė nėra vienintelė ir labiausiai priimtina išeitis iš sunkios situacijos. Dar vienas svarbus dalykas – informacijos rengėjai šalia įvykio aprašymo turėtų pateikti galimas alternatyvas, kaip atpažinti gresiančios savižudybės pavojų, kokie įmanomi problemos sprendimo būdai, kur gauti pagalbą¹¹¹.

Nors rekomendacijos žiniasklaidos atstovams rašantiems savižudybės temomis yra nuolat pateikiamos, tačiau jų efektyvumas mažai vertintas. Siekiant pagrįsti rekomendacijų, skirtų teikiantiems informaciją apie savižudybes, naudojimosi efektyvumą, buvo atliktas tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad žurnalistų sąmoningumas, naudojimasis rekomendacijomis ir požiūris į jas gan žemas. Pastebima, kad reikalingas bendradarbiavimas su kitomis institucijomis bei apmokymai žurnalistams kaip pateikti informaciją savižudybių temomis. Taip pat buvo nustatyta, kad rekomendacijos gali pakeisti rašymo būdą ir stilių apie savižudybes ir taip apsaugoti nuo imitacijos sindromo pasireiškimo, tačiau tik bendradarbiaujant, teikiant konsultacijas ir rengiant apmokymus, bus pasiekta didžiausia nauda¹¹².

Vienas žymiausių savižudybių prevencijos ekspertų pasaulyje Brianas L. Mishara, „*GLL Global Lithuanian Leaders*“ iniciatyvinės grupės ir Lietuvos telefoninių psichologinės pagalbos tarnybų asociacijos organizuotos diskusijos metu, kaip pagrindines priemones sumažinti pasikėsinimų į savo gyvybę skaičių išskyrė mokyklinės programos, profesionalų savanorių parengimą, bendradarbiavimą tarp ligoninių ir pagalbos linijos centrų bei žiniasklaidos švietimą.

Kitame poskyryje bus aptariamos kitos efektyvios visuomenės informuotumą didinančios ir savižudybių skaičių mažinančios priemonės.

3.4. Efektyvios visuomenės informuotumą didinančios priemonės

Telefoninės psichologinės pagalbos linijos, mobilūs krizių įveikimo centrai bei prevencinės programos, vykdomos mokyklose, yra lengvai visuomenei prieinamos, daug išlaidų nereikalaujančios ir gan efektyvios savižudybių mažinimo priemonės.

---

¹¹⁰Ten pat.

¹¹¹ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, 2011, Nr. N-20,

¹¹² Bohanna I., Wang X., „Media guidelines for the responsible reporting of suicide: a review of effectiveness“, *Crisis*, 2012, 33 (4), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22713977>, žiūrėta 2014 01 26.

Telefoninės pagalbos linijos. Lietuvoje viena iš aktyviausiai veikiančių mobilių psichologinės pagalbos tarnybų yra „Jaunimo linija“. „Jaunimo linija“ (toliau – JL) – tai emocinės paramos telefonu ir laiškais tarnyba, kurioje dirba savanoriai konsultantai. Vienas iš pagrindinių tarnybos tikslų ir darbo kryptų – jaunimo savižudybių prevencija. Siekiama, kad dauguma jaunų žmonių Lietuvoje atpažintų savižudybės rizikos ženklus ir žinotų, kaip padėti. JL savanoriai per parą sulaukia 288 skambučių, per 2012 metus daugiau negu 100 000 skambučių, iš kurių beveik 3 000 apie savižudybės riziką, t.y. 8 skambučiai per parą¹¹³.

Prieš pradėdami teikti konsultacijas, savanoriai turi praeiti mokymų kursus, kurių trukmė 5–6 mėnesiai. Dalis kursų skirta savižudybės temai, įtaka nuostatoms. Kursų programos tikslas – paruošti savanorius darbui emocinės paramos telefonu ir internetu.

D. Tuskenytė tyrė būsimų „Jaunimo linijos“ savanorių nuostatas savižudybės atžvilgiu prieš dalyvavimą apmokymuose ir po jų. Tyrimo rezultatai rodo, kad po savižudybės prevencijos mokymų nuostatos savižudybės atžvilgiu pasikeitė: būsimi JL savanoriai po mokymų išreiškė pozityvesnę ir optimistiškesnę požiūrį į savižudybių prevenciją, t.y. tikėjimą, jog savižudybei gali būti užkirstas kelias, pakeitė klaidingą įsitikinimą, kad savižudybės nuspėti neįmanoma, tapo labiau pasirengę padėti savižudybės krizę išgyvenančiam žmogui¹¹⁴. „Jaunimo linija“ kartu su žymiais Lietuvos pramogų veikėjais vykdo visuomenės švietimo apie savižudybės rizikos ženklus ir pagalbos būdus iniciatyvas, kurių tikslas informuoti žmones apie pagrindinius savižudybės rizikos ženklus ir parodyti, kaip kiekvienas gali suteikti emocinę paramą krizinėje situacijoje.

Savanorių nuostatos, žinios ir kompetencijos gali ženkliai prisidėti savižudybių prevencijoje, todėl labai svarbu suicidologiniams mokymams skirti pakankamai lėšų, žmogiškųjų išteklių, kad būtų suteiktos pirmiausiai tinkamos žinios būsimiems savanoriams – konsultantams, o šie savo ruožtu, galėtų kompetetingai suteikti pagalbą krizinėse situacijose atsidūrusiems, sunkumus išgyvenantiems ir suicidinių minčių turintiems asmenims.

Belgijos sveikatos ekonomistas L. Annemans teigia, kad telefoninės pagalbos linijos – geriausia savižudybių prevencija, kadangi jos užtikrina besikreipiančiųjų anonimiškumą. Taip pat jo ir kolegų atliktas tyrimas parodė, kad per 10 metų Belgijoje savižudybių sumažėjo daugiau nei trečdaliu (apie 36 proc.) dėl pagalbos linijos veiklos, o jos investicijos pareikalavo tik kiek daugiau nei 200 tūks. eurų¹¹⁵.

---

¹¹³ Jaunimo linija, 2012 metų statistiniai duomenys, http://www.jaunimolinija.lt/jaunimo/71/statistika_547, žiūrėta 2014 01 25.

¹¹⁴ Tuskenytė D., „Psichologinės pagalbos telefono savanorių nuostatų į savižudybes kitimas apmokymų metu“, Bakalauro darbas, Vilniaus universitetas, 2006.

¹¹⁵ Pil L. ir kt., „Cost-effectiveness of a helpline for suicide prevention“, *Journal of Telemedicine and Telecare*, 2013, Jul;19(5), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24163237>, žiūrėta 2014 01 25.

Lietuvoje „Jaunimo linijos“ 2012 metų biudžeto išlaidos sudaro kiek daugiau nei 200 tūks. litų, tačiau paskaičiuota, kad 2013 metams reikėtų 400 tūks. litų, kad JL veikla vyktų sklandžiai. Valstybės parama nesudaro net 8 proc. „Jaunimo linijos“ biudžeto.

Savižudybių prevencija mokyklose. Viena tinkamiausių vietų prevencinių programų vykdymui ir ekonomiškai efektyviausia priemonė pasiekti jaunimą – tai mokyklose vykdomos programos. Savižudybės yra viena iš pirmaujančių mirties priežasčių tarp jaunimo. Lietuvoje 2012 metais savižudybės užėmė antrąją vietą tarp visų mirties priežasčių tarp vaikų. Ankstesniais metais vaikų savižudybės taip pat buvo tarp dažniausiai pasitaikančių mirties priežasčių tarp vaikų¹¹⁶.

Viena žinomiausių savižudybių prevencijos programų, vykdoma JAV mokyklose, yra SOS (angl. *Signs of Suicide*). Tai nacionaliniu lygiu pripažinta programa skirta pradinės ir vidurinės mokyklos mokiniams, kuria mokiniai mokomi, kaip atpažinti depresijos ar savižudybės požymius sau ar savo draugams bei skatina pasitikėjimą ir pagalbos kreipimąsi¹¹⁷. Programa veikia pagal ACT metodą (angl. Acknowledge, Care, Tell), kai pirmiausiai mokiniai mokomi pripažinti, kad draugas turi problemų ir jam reikalinga pagalba, antras žingsnis – parodyti draugui, kad tau tai rūpi ir paskutinis veiksmas – pranešti suaugusiems, kuriais pasitikima. Atlikus programos vertinimą, nustatyta, kad mokiniai, dalyvaujantys programoje, daug rečiau bando nusižudyti, turi daugiau žinių ir įgūdžių apie depresiją ir savižudybes bei kaip jas atpažinti. Ir dar vienas įdomus dalykas nustatytas tyrimo metu, tai kad maždaug 40 proc. sumažėjo pranešimų, kai suicidinių ketinimų turintis mokinytis, pats praneša apie ketinimą nusižudyti – apie tai dažniau praneša kiti tą pastebėję asmenys¹¹⁸. Taip pat programa apima ir „vartininkų“ apmokymą – tai ir mokyklos darbuotojus (socialinis pedagogas, mokyklos sveikatos priežiūros specialistas, mokytojai ir kiti specialistai) bei tėvus ir kitus bendruomenės narius, kuriais pasitikima¹¹⁹. Taip į savižudybių prevenciją įtraukiama visa mokyklos bendruomenė. Veikia ir daugiau mokyklose vykdomų savižudybių prevencijos programų, tačiau nėra atliktas jų efektyvumo vertinimas ir apie realią naudą sunku pasakyti¹²⁰.

Pasaulio sveikatos organizacija yra parengusi metodines rekomendacijas mokytojams ir kitam mokyklos personalui apie savižudybių prevenciją¹²¹. Rekomendacijose pateikiami savižudybių rizikos

¹¹⁶ Mirties priežasčių registro statistinė informacija, Higienos instituto Sveikatos informacijos centras „Mirties priežastys 2012“

¹¹⁷ Screening for Mental Health, „SOS Signs of Suicide® Prevention Program (SOS)“,

<http://www.mentalhealthscreening.org/programs/youth-prevention-programs/sos/default.aspx>, žiūrėta 2014 02 28.

¹¹⁸ Aseltine R. H., James A. and etc., „Evaluating the SOS suicide prevention program: a replication and extension“, BMC Public Health, 2007, 7:161.

¹¹⁹ Screening for Mental Health, „SOS Signs of Suicide® Prevention Program (SOS)“,

<http://www.mentalhealthscreening.org/programs/youth-prevention-programs/sos/default.aspx>, žiūrėta 2014 02 28.

¹²⁰ Katz C. ir kt., „A systematic review of school-based suicide prevention programs“, *Depression and Anxiety*, 2013, Oct., 30 (10), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23650186>, žiūrėta 2014 01 25.

¹²¹ World Health Organization, Department of Mental Health, *Preventing suicide. A resource for teachers and other school staff*, Geneva, 2000.

faktoriai, kaip atpažinti probleminius ar turinčius suicidalinių ketinimų mokinius ir kaip elgtis supratus, kad mokiniui reikalinga pagalba. Tinkama informacijos sklaida ir informuotumo didinimas yra esminiai sėkmingos savižudybių prevencijos elementai¹²². Tačiau tai taip pat rekomendacinio pobūdžio dokumentas, kuriuo Lietuvos mokyklose retai naudojamosi¹²³.

Lietuvoje pastaraisiais metais nėra specialių savižudybių prevencinių programų skirtų mokykloms. Kai kurios mokyklos dalyvauja bendresnio pobūdžio programose nukreiptose prieš smurtą ir patyčias (Olweaus, Antro žingsnio programa, programa „Zipio draugai“, Didysis brolis, Didžioji sesuo) ar vykdo aktyvią žalingų įpročių prevenciją per įvairius projektus, kuriuos iki 2009 metų rėmė ir finansavo tokios valstybės institucijos kaip Švietimo ir mokslo ministerija, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Tačiau 2009 m. institucijoms buvo sumažinti asignavimai ir nebeliko psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos finansavimo konkursų organizavimo¹²⁴. Nors yra žinoma, kad labiausiai savižudybių riziką padidina nuotaikos sutrikimai, depresija bei žalingų įpročių turėjimas (alkoholizmo atveju savižudybės rizika siekia 6 -15 proc.¹²⁵), tačiau nėra užtikrinamas pakankamas šių veiklų prevencijos finansavimas ir tęstinumas, kas labiausiai ir trukdo vykdyti efektyvią ir poreikius atitinkančią prevenciją.

Iki 2008 metų galiojo Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos krypčių aprašo patvirtinimo“, kuriuo buvo nustatyta, kad mokyklose turi būti organizuotos prevencinės darbo grupės, kurių pagrindinė funkcija – planuoti ir vykdyti prevencinę veiklą mokykloje¹²⁶. Į šią veiklą turėjo būti įtraukta savižudybių prevencija ir pagalba krizių metu. Siekiant išsiaiškinti nepilnamečių savižudybių priežastis ir prevenciją, apklausos metu mokiniai nurodė, kad geriausiai jaunuoliui, ketinančiam nusižudyti, padėti gali socialinis pedagogas, apie psichologo pagalbą nurodė 12 proc. mokinių¹²⁷. Taigi planuojant ir vykdančiant prevencinę veiklą mokykloje, pirmiausiai mokyklos bendruomenės nariai turi būti apmokyti, kaip atpažinti savižudybės grėsmę, išmokti ir perprasti svarbiausius krizės įveikimo įgūdžius,

---

¹²² Ten pat.

¹²³ Pivorienė R. V., et al., „Savižudybių prevencija mokykloje“, Vilnius, 2004, p. 20.

¹²⁴ Šalaševičiūtė R., *Prevencinių projektų įgyvendinimas Lietuvos mokyklose*, 2011, p. 27.

¹²⁵ Klimaitė V., Skruibis P., „Nuo alkoholio priklausomų asmenų nuostatos savižudybių atžvilgiu“, *Jaunųjų mokslininkų darbai* Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra, Nr. 1 (26), 2010, p 29-35.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos krypčių aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2004 m. gruodžio 9 d., Nr. ISAK-1970.

¹²⁷ Pranaitienė G., Vilniaus pedagoginis universitetas Socialinės komunikacijos institutas, „Nepilnamečių savižudybių priežastys ir prevencija“, Bakaluro baigiamasis darbas, 2011, Vilnius.

informuoti apie prieinamus pagalbos šaltinius ir mokyti jais naudotis¹²⁸. Mokyklos socialinis pedagogas turi žinoti informaciją apie potencialius pagalbos teikėjus (pagalbos telefono numerius, atsakingus asmenis, artimiausios policijos nuovados, psichikos sveikatos centro, psichologinių tarnybų telefonus) ir ją disponuoti. Taip pat į mokyklos socialinio pedagogo funkcijas turėtų būti įtraukta pagrindinių prevencinių, intervencinių ir postvencinių įgūdžių formavimas mokyklos bendruomenei, tėvams, kitiems artimiesiems aplinkos nariams. Turi veikti visa komanda, atsižvelgdama į psichikos sveikatos prioritetus visuomenės sveikatos kontekste.

3 darbo skyriuje buvo aptartos pagrindinės visuomenės informuotumo didinimo priemonės, jų raiška tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose. Galime matyti, kad yra parengta daug dokumentų, teisės aktų skirtų visuomenės informuotumo skatinimui savižudybių mažino srityje, tačiau jų vertinimas atliekamas retai, neužtikrinamas programų tęsimumas. Rekomendacinio pobūdžio dokumentai neturi teisinės galios, todėl tikėtina, kad jais remiamasi retai. Skatinamas nevyriausybinų organizacijų vaidmuo, kuris dažniau ir nulemia savižudybių prevencijos sėkmę. Kaip O. Davidonienė Nacionalinės sveikatos tarybos metiniame pranešime rašė, kad „sėkmingai savižudybių prevencijai turi būti dirbama nuosekliai, orientuojamasi į tiksliai apibrėžtas rizikos grupes. Vykdamas savižudybių mažinimo politiką turi dalyvauti ne tik Sveikatos apsaugos ministerija bei sveikatos priežiūros įstaigos, bet ir socialinės apsaugos, teisėtvarkos, vaikų teisių apsaugos, švietimo ir mokslo institucijų specialistai, bažnyčios atstovai, nevyriausybinės organizacijos“¹²⁹.

Sekančiame skyriuje atliktu tyrimu bus siekiama nustatyti ir įvertinti, ar Lietuvos populiariausiose žiniasklaidos šaltiniuose pateikiami savižudybių aprašymai atitinka PSO rekomendacijas, skirtas žiniasklaidos profesionalų atsakingiems pranešimams apie savižudybę.

---

¹²⁸ Šalaševičiūtė R., *Prevencinių projektų įgyvendinimas Lietuvos mokyklose*, 2011, p. 50.

¹²⁹ Davidonienė O., Adlienė R., „Lietuvos sveikatos programa: rezultatai ir išvados“, Nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas, *Psichikos sveikata*, Vilnius, 2011, p. 104-110.

4. PRANEŠIMŲ APIE SAVIŽUDYBES IR BANDYMUS ŽUDYTIS ANALIZĖ

Pasaulios sveikatos organizacijos savižudybių prevencijos specialistai, psichologai yra parengę rekomendacijas žurnalistams ir leidėjams, kaip atsakingai rengti ir skleisti informaciją savižudybės tema. Lietuvoje aktyvūs savižudybių prevencijos specialistai, remdamiesi PSO rekomendacijomis ir užsienio nevyriausybinių organizacijų rekomendaciniais leidiniais, yra parengę Lietuvos žiniasklaidos atstovams rekomendacijas. Tai Lietuvos radijo ir televizijos komisijos „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas ir 2008 metų PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijos žiniasklaidos profesionalams. Tačiau visi šie dokumentai yra rekomendacinio pobūdžio ir jokio teisinio, įstatyminio pagrindo neturi, tad žurnalistai ir leidėjai gali neprisiimti atsakomybės, įsipareigojimų ir atskaitingumo už pateiktos informacijos tinkamumą visuomenei ir ypatingai didesnės suicidinės rizikos žmonėms.

4.1. Tyrimo metodika

Atliekant tyrimą buvo analizuojama ir vertinama, kaip Lietuvos spaudoje ir internetiniuose portaluose pateikiamuose pranešimuose apie savižudybes ir bandymus nusižudyti laikomasi specialistų rekomendacijų. Kadangi rekomendacijomis galima vadovautis pasirinktinai, paliekama pačiam žurnalistui ir leidėjui spręsti, kokią ir kaip informaciją pateikti, tyrimu siekta nustatyti, kiek svarbūs žiniasklaidos atstovams yra rekomendacinio pobūdžio dokumentai ir ar atsižvelgiama į juos rašant ir pateikiant informaciją visuomenei apie savižudybes ir bandymus nusižudyti. Buvo sudaryti kriterijai, pagal kuriuos vertinama trijose Lietuvos lankomiausiose internetinėse svetainėse ir trijuose skaitomiausiuose laikraščiuose pateikiamų savižudybių ir bandymų nusižudyti aprašymai.

Remiantis Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos 2012 metų pirmo pusmečio duomenimis, didžiausio tiražo laikraščiai Lietuvoje yra šie: savaitraštis „15 min“ 84250 egz., laikraštis „Lietuvos rytas“ - 49566 egz., dienraštis „Vakaro žinios“ - 52521 egz.¹³⁰. Lankomiausios internetinės svetainės: *Delfi.lt*,

---

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenų bazė, http://www.lrkmlt/go.php/lit/Visuomenes_informavimo_politika/206, žiūrėta 2014 02 09.

Lrytas.lt, *15min.lt*¹³¹. Šie visuomenės informavimo šaltiniai pasirinkti empirinei tyrimo daliai. Vertinimui pasirinkta dviejų metų duomenys nuo 2012 sausio 1d. iki 2013 gruodžio 31d. Atliekant internetinę straipsnių ir pranešimų paiešką buvo naudojami raktiniai žodžiai visame tekste: „savižudybė“, „nusižudė“, „žudyti“, tačiau susidurta su tam tikrais kėblumais, kadangi internetinių svetainių paieškos sistemos šiek tiek skiriasi. Internetinėse svetainėse *15min.lt* bei *Delfi.lt*, pasirinkus raktinį žodį, paiešką galima atlikti tik pagal „naujumą“ arba pagal „aktualumą“. Dėl to tam tikri pranešimai, pateikti anksčiau kaip 2012 rugsėjo mėn. galėjo būti nerasti. Taip pat nuo 2013 m. liepos mėnesio laikraščio „15 min“ atsisakyta spausdinto varianto, leidžiama tik elektroninė laida. Dar vienas įdomus dalykas, kad laikraštyje „15 min“ pasirinktu laikotarpiu, nebuvo publikuota nė vienas pranešimas apie savižudybę. Dėl to nuspręsta analizei paimti dar vieną (ketvirtą pagal skaitomumą¹³²) Lietuvos laikraštį – savaitraštį „Šiauliai plius“.

Atliekant straipsnių turinio analizę, remtasi Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksu ir 2008 metų PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijomis žiniasklaidos profesionalams. Pagal šias rekomendacijas išskirti 8 kriterijai, pagal kuriuos buvo atliekama 2012-2013 metų pranešimų apie savižudybes ir bandymus nusižudyti kokybinė turinio analizė populiariausiuose Lietuvos laikraščiuose ir internetiniuose puslapiuose:

1. ar minima susijusio su savižudybe ar bandymu nusižudyti, asmens pavardė ar kiti padedantys jį identifikuoti duomenys;
2. detalus pranešimo turinys: nurodomi savižudybės aplinkybės motyvai, būdas ar vieta;
3. ar straipsnis iliustruotas nuotraukomis, vaizdo medžiaga;
4. ar nusižudęs ar bandęs žudyti žymus žmogus;
5. ar spausdinama pirmajame laikraščio puslapyje;
6. publikacijos pobūdis:
  - neutralus, santūrus, pateikiami tik faktai
  - sensacingas, kaip normalus dalykas, problemos sprendimo būdas
  - romantizuojantis, herojizuojantis;
7. antraštė:
  - ar pavadinime minimas žodis „savižudybė“,
  - metodas,
  - vieta;
8. ar yra nuorodos į psichologinę pagalbą.

---

¹³¹Gemius Baltic, <http://www.e-lietuva.net/2013/01/29/lankomiausi-tinklapiai-lietuvoje-2012-metu-pabaigoje/>, žiūrėta 2014 02 29

¹³²Ten pat.

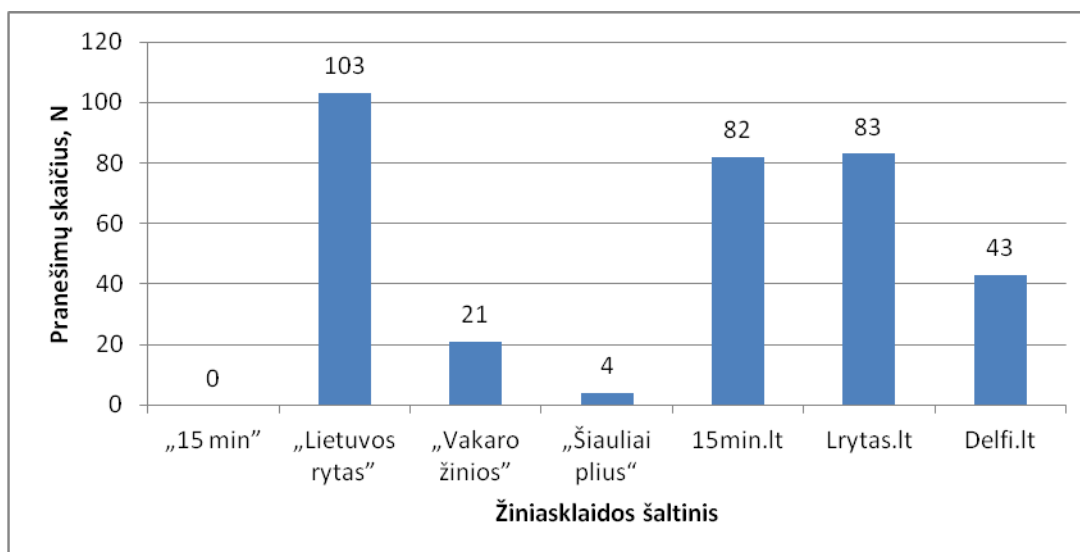
Vertinimo duomenys pateikiami procentine išraiška, kad būtų galima palyginti populiariausioje spaudoje ir internetiniuose naujienų tinklapiuose pateikiamus pranešimus. Atliekant pranešimų apie savižudybes ar bandymus nusižudyti analizę, psichologiniai straipsniai, straipsniai apie savižudybių aktualumą, prevencijos problemas, ir pan. į analizę neįtraukti. *Delfi.lt, Lrytas.lt, 15min.lt* internetiniai portalai remia „Jaunimo linijos“ iniciatyvą „Tyla žudo“, kurios tikslas – telkti Lietuvos visuomenę savižudybių problemos sprendimui. Kampanija taip pat didina žmonių suinteresuotumą, skatina atkreipti dėmesį į problemą ir padėti ją spręsti. Minėtuose internetiniuose portaluose platinama psichologinė informacija, specialistų patarimai, žmonės susidūrę su savižudybe raginami dalintis savo patirtimi, netylėti. Į tyrimą iniciatyvos straipsniai taip pat neįtraukti.

Taip pat pasirinktas atskiras atvejis ir vertinti pranešimai apie V. Šapranausko savižudybę, įvykusią 2013 metų balandžio mėnesį. Kadangi šis įvykis sukėlė didelį žiniasklaidos ir visuomenės susidomėjimą, siekta nustatyti, kaip buvo pateikiama informacija, ar padaugėjo pranešimų šia tema ir kokią poveikį tai sukėlė visuomenei.

4.2. Duomenų analizė

Savižudybių temos aktualumą rodo ir Lietuvos žiniasklaidoje pateikiami pranešimai šia tema, kurių publikuojama gan nemažai. Dažnai pranešimai apie įvykusias savižudybes ar ketinimus nusižudyti turi savo vietą tam tikruose informavimo šaltinio skyreliuose, pvz. „Blogos žinios“ savaitraštyje „Šiauliai plus“, „Krašto naujienos“ – „Lietuvos ryte“, „Nelaimės“ – *Lrytas.lt*. Pagal turinio pobūdį daugumą analizuotų pranešimų apie suicidinį elgesį būtų galima suskirstyti į dvi grupes: 1) neutralūs, trumpi pranešimai, kuriuose nurodomi pagrindiniai faktai apie įvykį; 2) sensacingi, emocingi pranešimai, kuriuose pateikiamas išsamus įvykio vertinimas, nurodoma aplinkybės ir motyvai.

Publikacijų skaičius. Kokybiniame turinio analizės tyrime buvo vertinti 336 pranešimai apie savižudybes ir pasikėsinimus nusižudyti 2012 – 2013 metais. 5 paveiksle galima matyti, kiek pranešimų apie savižudybes ir pasikėsinimus nusižudyti buvo publikuota per pasirinktąjį laikotarpį populiariausiuose Lietuvos visuomenės informavimo šaltiniuose.

5 pav. Pranešimų apie savižudybę ar bandymą nusižudyti skaičius tirtuose žiniasklaidos šaltiniuose

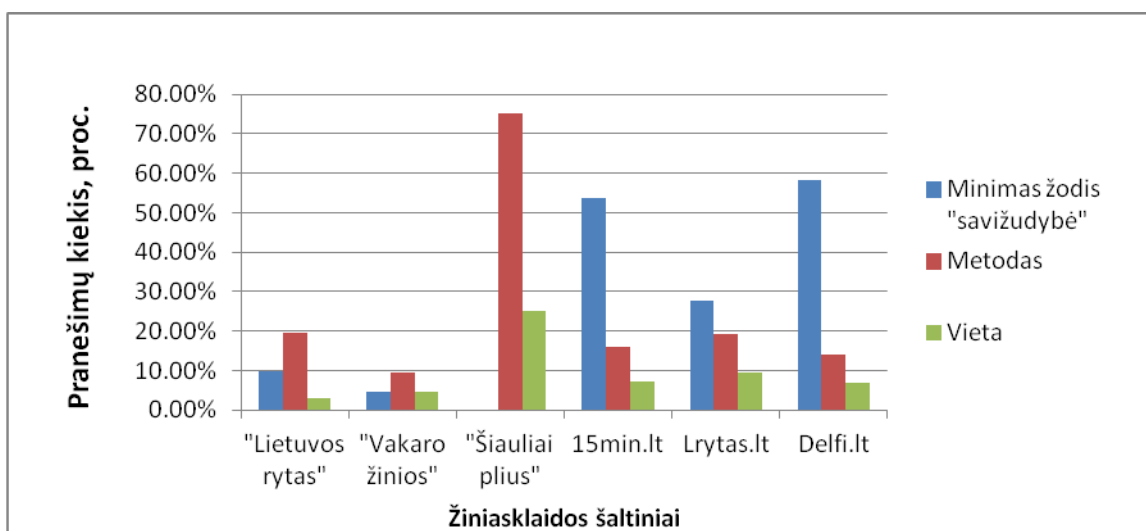
Kaip matome, daugiausiai suicidine tema pranešimus publikavo laikraštis „Lietuvos rytas“, tuo tarpu „15 min“ visiškai nepateikė pranešimų apie savižudybes. Tarp internetinių naujienų portalų *Lrytas.lt* ir *15min.lt* publikacijas šia tema teikė beveik vienodai, *Delfi.lt* - šiek tiek mažiau.

Atliekant kokybinę pranešimų turinio analizę ir vertinimą pagal pasirinktus kriterijus gauti gan nevienareikšmiški duomenys, ypač tarp laikraščiuose ir internetiniuose naujienų portaluose pateikiamų pranešimų.

Publikacijos antraštė – tai vienas iš labiausiai dėmesį atkreipiančių dalykų informuojant visuomenę. Atliekant vertinimą, buvo žiūrima, ar antraštėje minimas žodis „savižudybė“ bei jam giminingi žodžiai („nusižudė“, „savižudis“, „bandė nusižudyti“), ar minimas savižudybės ar bandymo nusižudyti metodas bei, ar minima vieta. Lyginant laikraščiuose pateikiamų pranešimų antraštes su pateikiamų internetiniuose naujienų portaluose, pastebimi gana žymūs skirtumai: internetiniuose puslapiuose antraštės labiau intriguojančios, ilgesnės, suteikiančios daugiau informacijos (pvz., „*Vos 19-
kos sulaukusi mergina nusižudė savo draugo kieme*“, *Lrytas.lt*, 2013 11 03, „*Akmenės rajone vyriškis
dujiniu pistoletu sau šovė į galvą*“, *15min.lt*, 2013 01 22 ir pan.) bei jose dažniau minimas žodis „savižudybė“.

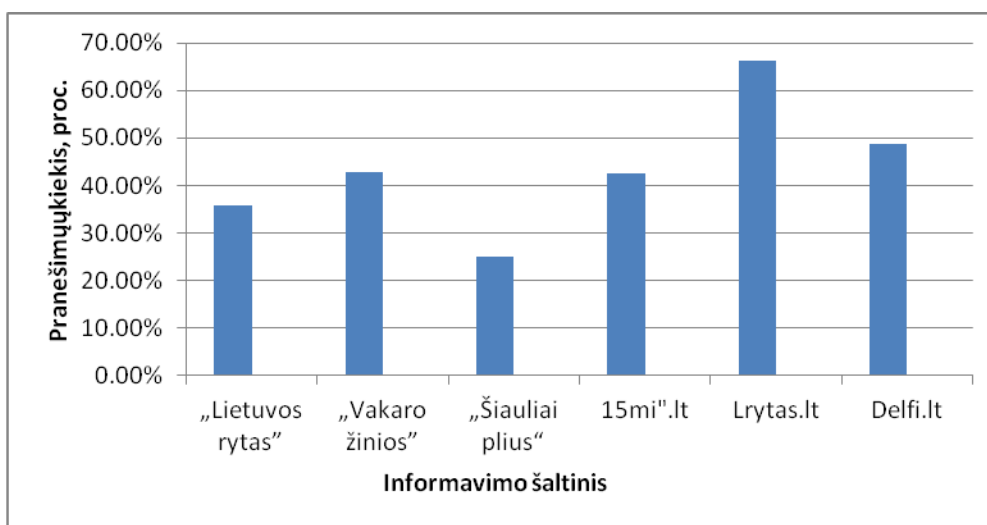
6 paveiksle galima matyti, kad visuose trijuose internetiniuose žinių puslapiuose dažniau minima „savižudybė“ – *15min.lt* 53, 66 proc., *Lrytas.lt* – 27,71 proc., *Delfi.lt* – 58,14 proc. straipsnių. Tuo tarpu laikraščių publikacijų antraštės trumpesnės, mažiau informatyvios, bet intriguojančios, siekiančios sudominti („*Kodėl palūžo?*“, „Lietuvos rytas“, 2013 03 14, „*Moteris ryžosi mirčiai ant bėgių*“, „Lietuvos rytas“, 2012 03 13, „*Pasitraukė iš gyvenimo*“, „Vakaro žinios“, 2012 01 20). Nagrinėtų laikraščių

antraštėse dažniausiai minima savižudybės metodas – „Lietuvos rytas“ – 19,42 proc., „Vakaro žinios“ – 9,52 proc., „Šiauliai plus“ – 75,00 proc. antraščių (žr. 6 pav.).

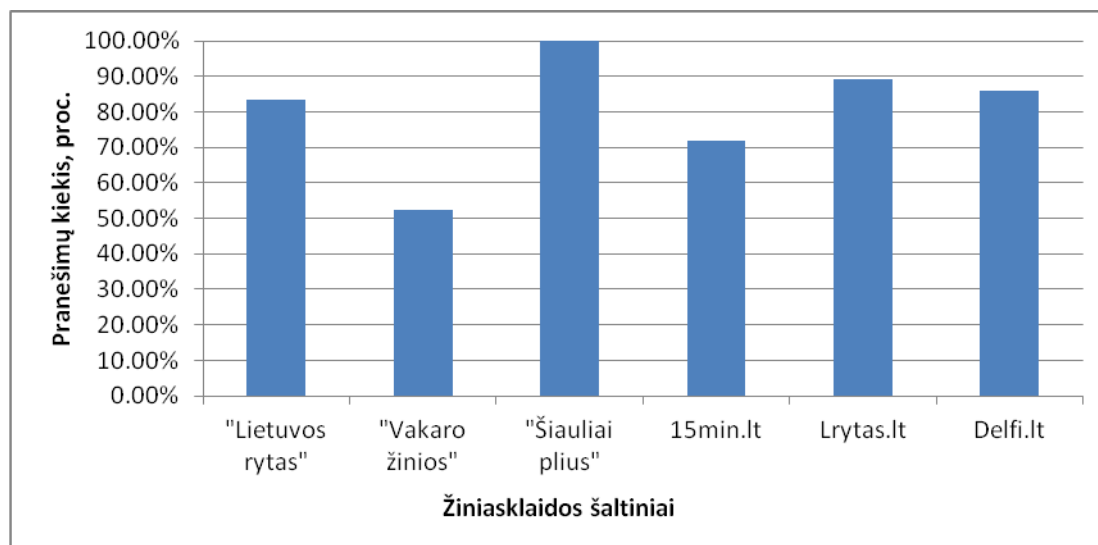
6 pav. Žiniasklaidos šaltiniuose pateikiamų pranešimų antraščių pobūdis, proc.

Asmenį identifikuoti padedančių duomenų minėjimas pranešime. Rekomendacijos, kad neturėtų būti minima su savižudybe ar mėginimu nusižudyti asmens pavardė ar kiti padedantys identifikuoti duomenys, nesilaikoma beveik pusėje pranešimų internetinėse žinių svetainėse (15min.lt – 42,68 proc., Lrytas.lt – 66,27 proc., Delfi.lt – 48,84 proc.) ir kiek mažiau identifikaciniai duomenys minimi laikraščiuose („Lietuvos rytas“ – 35,92 proc., „Vakaro žinios“ – 42,86 proc., „Šiauliai plus“ 25,00 proc.).

7 pav. Asmens identifikacijos duomenų minėjimas pranešime, proc.

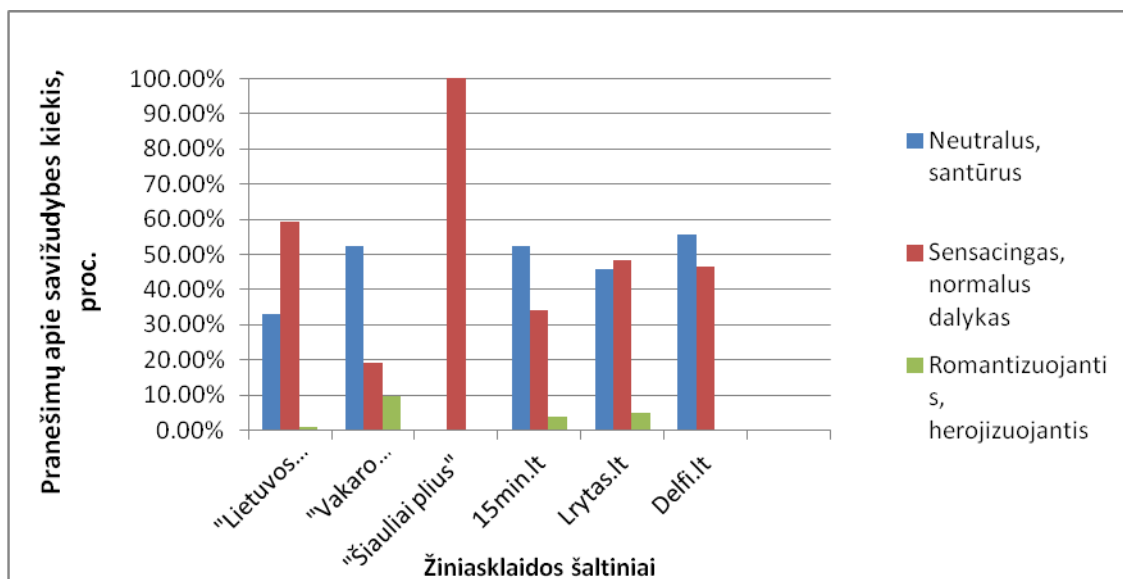
Savižudybės aplinkybės, motyvų, būdo ar vietos nurodymas pranešime. Dar vienu rekomendacijų laikymosi vertinimo rodikliu pasirinkta, kaip detalai yra pateikiama informacija apie savižudybę ar bandymą nusižudyti, t.y. ar pranešime nurodoma savižudybės aplinkybės, motyvai, būdas ar vieta. Kaip matome 8 paveiksle, dauguma pranešimų pateikiami išsamiai, detalizuojant įvykį. Visuose negrinėtuose žiniasklaidos šaltiniuose yra daugiau negu pusė pranešimų, kuriuose nurodoma bent du detalizuojantys aspektai (savižudybės aplinkybės, motyvai, būdas arba vieta). „Vakaro žinios“ net taip išsamiai aprašinėjo įvykius - 52,38 proc. straipsnių su nurodytais savižudybių motyvais, būdu ar vieta. Visuose kituose gana panašūs rezultatai: *15min.lt* – 71,95 proc., „Lietuvos rytas“ – 83,50 proc., *Delfi.lt* – 86,05 proc., *Lrytas.lt* – 89,16 proc., o „Šiauliai plus“ visuose pateiktuose straipsniuose buvo nurodyta savižudybės motyvai, būdas ir vieta.

8 pav. Pranešime nurodomi savižudybės aplinkybės, motyvai, būdas ar vieta, proc.

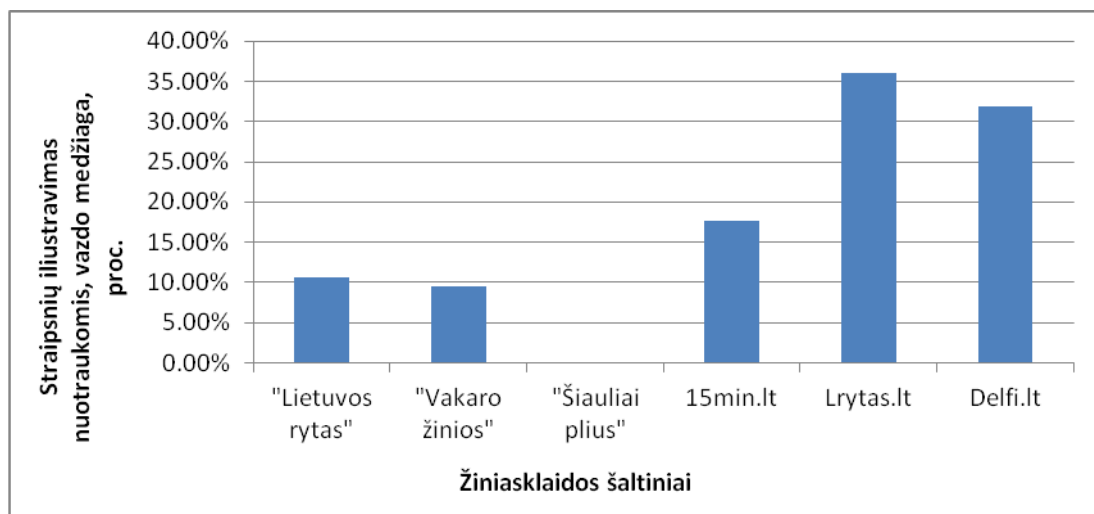
Publikacijų pobūdis. Visuose nagrinėtuose žiniasklaidos šaltiniuose pateikiamų pranešimų pobūdis gan panašus. Maždaug pusė pateikiamų pranešimų yra neutralaus, santūraus pobūdžio, aprošomi tik faktai. Tik „Lietuvos rytas“ (59,22 proc.) ir „Šiauliai plus“ (100 proc.) dažniau rašė sensacingus, savižudybę kaip normalų dalyką ar problemos sprendimo būdą vaizduojančius pranešimus. *Lrytas.lt* publikuota beveik vienodai pranešimų – 45,78 proc. pranešimų neutralaus, santūraus pobūdžio, o 48,19 proc. – emociingi, sensacingi ar savižudybę aprašoma kaip normalus dalykas, problemos sprendimo būdas. Romantizuojančių ar herojizuojančių straipsnių pateikiama mažiau. Dažniausiai tai pranešimai, kuriuose savižudybe išreiškiamas politinis nepasitenkinimas, protestas prieš valdžią ar idealų siekimas. *Delfi.lt* ir „Šiauliai plus“ romantizuojančiai ar herojizuojančiai apie suicidinį elgesį visai nerašė, „Lietuvos rytas“

pateikė tik 1 straipsnį (0,97 proc.), *15min.lt* 3.66 proc., o *Lrytas.lt* – 4,82 proc. tokių straipsnių. Taip pat pasitaiko pranešimų apie vykdytus savižudiškus teroro išpuolius, kuriuose smerkiamas suicidinis elgesys.

9 pav. Žiniasklaidos šaltiniuose pateikiami pranešimai pagal pobūdį, proc.

Pranešimų iliustravimas nuotraukos ar vaizdo medžiaga. Internetiniuose šaltiniuose pateikiami pranešimai savižudybės tema dažniau iliustruojami nuotraukomis ar vaizdo medžiaga negu pranešimai spaudoje. Laikraščiuose „Lietuvos rytas“ ir „Vakaro žinios“ apie 10 proc. pranešimų yra pateikiami iliustruoti nuotraukomis, tuo tarpu internetinėse svetainėse *Lrytas.lt* ir *Delfi.lt* tokių pranešimų su nuotraukomis ar vaizdo medžiaga beveik tris kartus daugiau (*Lrytas.lt* 36,05 proc., *Delfi.lt* 31,91 proc.), šiek tiek mažiau *15min.lt* – 17,65 proc.

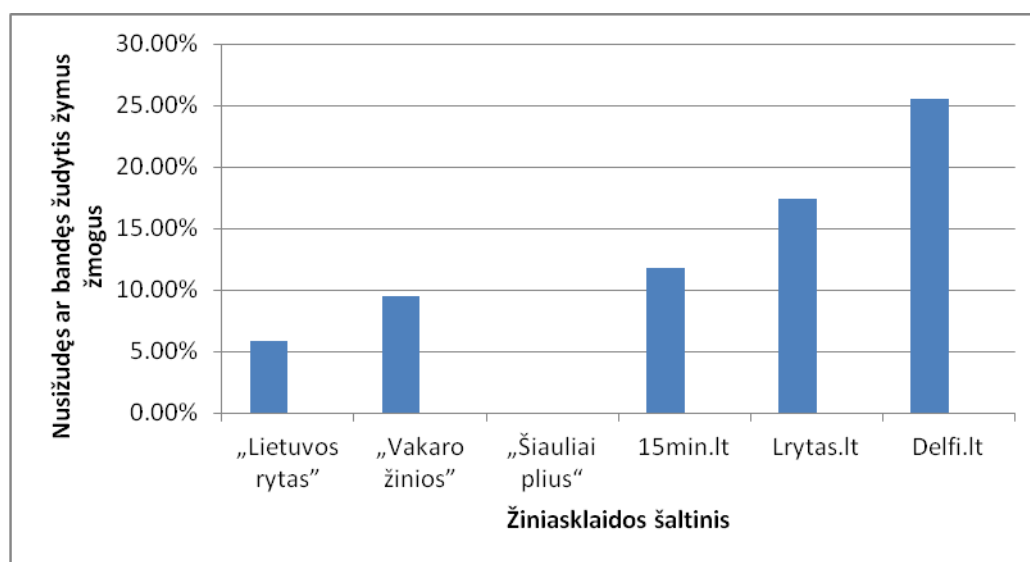

10 pav. Pranešimų apie savižudybę iliustravimas nuotraukomis ar vaizdo medžiaga, proc.

Pranešimų apie savižudybę pateikimas pirmuosiuose puslapiuose. Laikraščiuose pirmuosiuose puslapiuose pateikiamos aktualiausios arba sensacingiausios naujienos. „Lietuvos rytas“ 19,42 proc., pranešimų apie savižudybes talpino pirmajame puslapyje, kuriame buvo gan intriguojantis trumpas pavadinimas ir nedidelė, poros sakinių pastraipa apie įvykį su nuoroda į išsamesnį straipsnį tolesniame laikraščio puslapyje. „Vakaro žinios“ pranešimų pirmuosiuose puslapiuose pateikė mažiau – 9,52 proc., o „Šiauliai plius“ apie savižudybes ar bandynus nusižudyti pirmuose laikraščio puslapiuose nerašė visai.

Nuorodų į psichologinę pagalbą pateikimas. Nuorodos į psichologinę pagalbą pateikiamos tik internetiniuose žinių portaluose publikuojamuose pranešimuose, o laikraščiuose tokios informacijos nėra. Tik viename „Lietuvos ryto“ pranešime buvo pateiktos nuorodos į psichologinę pagalbą teikiamą telefonu. Internetiniai žinių portalai nuorodas pateikia dažniau, tačiau irgi ne visada. *Lrytas.lt* nuorodas į psichologinę pagalbą straipsnių apačioje pateikė 61,45 proc. straipsnių, *15min.lt* – 70,73 proc., *Delfi.lt* – 81,40 proc. straipsnių.

Nusižudęs ar bandęs žudyti žymus žmogus. Apie žymių, visuomenei žinomų žmonių savižudybes buvo rašoma visuose pasirinktuose informavimo šaltiniuose, išskyrus „Šiauliai plius“. Internetiniuose žinių portaluose apie žymių žmonių savižudybes buvo pateikiama daugiau straipsnių, jie dažniau atnaujinami, kartojami. *Delfi.lt* ir *Lrytas.lt* pateikė daugiausiai pranešimų apie žymaus žmogaus savižudybę, kiek mažiau *15min.lt* (žr. 11 paveikslą).

11 pav. Pranešimų apie žymaus žmogaus savižudybę ar bandymą žudyti skaičius, proc.

Atskiro atvejo analizė. Analizuojant pranešimus apie visuomenei gerai žinimo žmogaus V. Šapranausko savižudybę, pastebimas labai didelis žiniasklaidos ir visuomenės susidomėjimas.

Internetiniuose portaluose jau tą pačią dieną atsirado pranešimų apie įvykį, jie buvo vis atnaujinami, iliustruoti nuotraukomis ir vaizdo medžiaga. Sekančią dieną pasirodė straipsniai ir laikraščiuose bei aktoriui artimų ir jį pažinojusių žmonių atsiliepimai, komentarai ir prisiminimai. Iš viso apie V. Šapranausko savižudybę buvo publikuota 51 straipsnis ir 13 vaizdo reportažų. *Lrytas.lt* paskelbė 13 pranešimų, *15min.lt* – 16, *Delfi.lt* – 14, „Lietuvos rytas“ – 6, „Vakaro žinios“ – 2. Pranešimai ir straipsniai buvo sensacingi, išsamūs, sukelianys daug emocijų. Dauguma jų buvo iliustruoti nuotraukomis, su parengtais vaizdo reportažais, antraščių pavadinimai emocingi, herojizuojantys, smulkiai aprašomi galimi poelgio motyvai, kartu bandoma pateisinti žinomo žmogaus poelgį. O nuorodų į psichologinę pagalbą trūksta – tik mažiau negu pusėje pranešimų buvo nurodytos nuorodos į psichologinę pagalbą, taip pat net neužsiminama apie savižudybės rizikos veiksnius, kaip atpažinti suicidinių minčių ar ketinimų turintį asmenį. Ar V. Šapranausko savižudybė ir išsamus jos pateikimas Lietuvos žiniasklaidos šaltiniuose turėjo įtakos visuomenei ir savižudybių statistikai bus pateikiama sekančiame poskyryje.

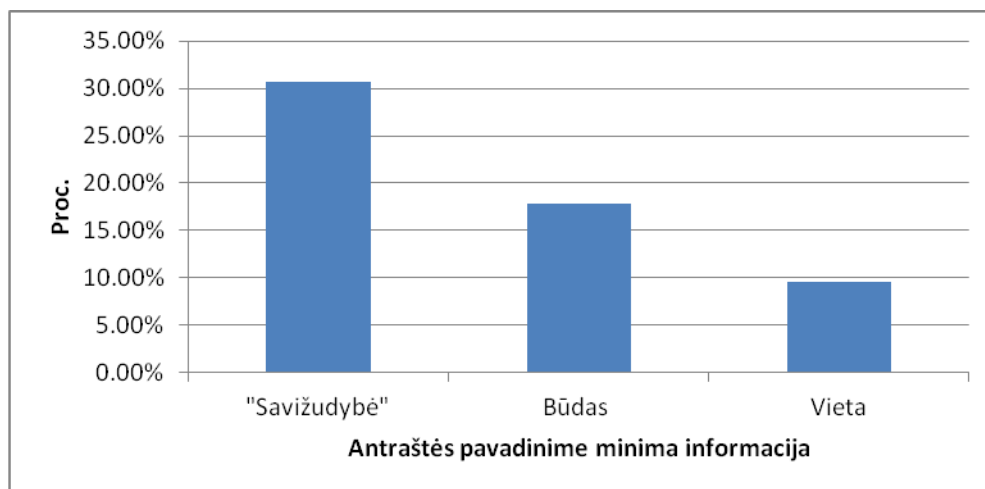
4.3. Rezultatų aptarimas, rezultatų palyginimas, diskusijos

Toliau bus apžvelgiama, kaip tyrimui atrinktuose visuomenės informavimo šaltiniuose laikomasi specialistų rekomendacijų pranešimams apie savižudybę ir kokią įtaką tai daro visuomenei.

Straipsnio antraštė. Kaip nurodoma 2008 metų PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijose žiniasklaidos profesionalams, straipsnio antraštėje turėtų būti vengiama vartoti žodį „savižudybė“, kad būtų sumažinta sensacijos ar normalaus reiškinio pateikimo rizika¹³³. Įvykio vieta bei metodas taip pat neturėtų būti nurodomi nei pačiame pranešime, nei tuo labiau jo antraštėje dėl galimo imitacijos (pamėgdžiojimo) efekto. Tačiau šios rekomendacijos nesilaikoma beveik 60 proc., pranešimų: 30,65 proc. minima „savižudybė“, 17, 86 proc. – savižudybės ar bandymo nusižudyti būdas ir 9,52 proc. – vieta (žr. 12 pav.).

---

¹³³ World Health Organization, „Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals“ Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 9.

12 pav. Žiniasklaidos šaltiniuose (bendrai) pateikiamų pranešimų antraščių pobūdis, proc.

Palyginus 1991–2004 metais Klaipėdos spaudoje pateiktus pranešimus apie savižudybes, matome, kad situacija kiek gerėja: 1991–2004 metais dienraščiuose „Klaipėda“ ir „Vakarų ekspresas“ šiek tiek daugiau nei pusės (54,63 proc.) straipsnių pavadinimuose buvo minimas žodis „savižudybė“, o publikacijų su nurodytu savižudybės būdu pavadinime buvo pateikta penktadalis (20,01 proc.)¹³⁴. Tam įtakos galimai turėjo rekomendacijų žurnalistams ir leidėjams pateikimas, kaip rašyti ir skleisti informaciją apie savižudybes bei žurnalistų apmokymai. Naudojimasis rekomendacijomis yra veiksminga priemonė pateikiant informaciją apie savižudybes¹³⁵.

Pavardės ar kitų identifikacijos duomenų minėjimas. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 49 straipsnio, kuriame pažymima, kad neturėtų būti minimos pavardės ar kitokie asmenį padedantys identifikuoti duomenys, nesilaikoma beveik pusėje (48,55 proc.) straipsnių. Dažniausiai minimos visuomenei žinomų nusizudžiusių ar bandžiusių nusizudyti asmenų pavardės, siekiant sudominti ar suintriguoti skaitytoją, tačiau pasitaiko ir pranešimų, kuriuose atskleidžiama ir nepilnamečių asmenų tapatybė. P. Skruibis teigia, kad apie nepilnamečių savižudybes reiktų kuo mažiau rašyti arba net išvis neliesti šios temos - tokie rašiniai turi neigiamą poveikį ir gali pasitarnauti kaip savotiška reklama silpnesnės psichikos, į savižudybes linkusiems vaikams¹³⁶. Taip pat turėtų būti rodomas deramas dėmesys žmonėms, patyrusiems netektį dėl savižudybės. Turi būti gerbiamas patyrusių netektį artimųjų privatumas, kadangi šie žmonės patys yra savižudybės rizikoje.

¹³⁴ Gedutienė R., Maskoliūnaitė L., „Savižudybių aprašymo 1991–2004 m. Klaipėdos spaudoje ypatumai“, Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2005, Nr.2, p. 131

¹³⁵ Fu KW, Jip PS, „Changes in reporting of suicide news after the promotion of the WHO media recommendations“, Suicide Life Threat Behav. 2008 Oct;38(5).

¹³⁶ lrytas.lt „Nusizudžiusi aštuntokė atsisveikinimo laiško nepaliko (kunigo komentaras)“, 2013-05-28, <http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/nelaiμες/nusizudziusi-astuntoke-atsisveikinimo-laisko-nepaliko-kunigo-komentaras.htm#nn>, žiūrėta 2014 02 28.

Iliustravimas nuotraukomis ar vaizdo medžiaga. Kas trečias internetiniuose žinių portaluose pateikiamas savižudybės ar bandymo nusižudyti aprašymas pateikiamas kartu su nuotraukomis ar vaizdo medžiaga. Savižudybės vietos nuotraukos ir filmuota medžiaga neturėtų būti naudojama, ypač jeigu tai darant aiškiai parodoma vieta ir metodas, kadangi tai gali turėti įtakos imitaciniams asmenų veiksams¹³⁷. Taip pat neturėtų būti naudojami nusižudžiusio asmens vaizdai, tačiau, šių rekomendacijų dažnai nesilaikoma.

Nuorodų į psichologinę pagalbą suteikimas. Rekomenduojama nurodyti konkrečias pagalbos galimybes tiek apie savižudybę galvojantiems žmonėms, tiek nusižudžiusiųjų artimiesiems. Tai gali būti psichologinės pagalbos tarnybų telefonai, įstaigų, centrų, kuriuose galima rasti psichologinę pagalbą, kontaktai. Tačiau analizuotuose laikraščiuose tokios informacijos visai nebuvo. Galbūt to priežastis vietos spausdintame laikraštyje „taupymas“ ar noras pateikti sensacingą intriguojančią informaciją, o pagalbos kontaktų nurodymas ar būdai, kaip spręsti iškilusias psichologines problemas, nelaikoma verta spausdinimo informacija. Internetiniuose puslapiuose nuorodos į psichologinę pagalbą pateikiamos dažniau, tačiau dažniausiai tai standartiniai šablonai, pasikartojantys daugumoje apie savižudybes spausdinamų pranešimų.

Publikacijų pobūdis. Savižudybių aprašymus būtų galima suskirstyti į dviejų tipų grupes: 1) trumpi, neutralūs pranešimai, kuriuose pateikiami faktai; 2) išsamūs, sensacingi arba gan emocingi pranešimai, kuriuose smulkiai aprašomos įvykio aplinkybės, motyvai, vertinamas poelgis. Nors specialistų rekomendacijose nurodoma vengti kalbos, kuri savižudybę pateikia sensacingai, kaip normalų dalyką ir kaip problemos sprendimą¹³⁸, tačiau tokių pranešimų yra kiek mažiau nei pusė (41,43 proc.) tarp visų nagrinėtų žiniasklaidos šaltinių. Išsamūs, emocingi pranešimai skatina įsijausti į veikėjo vaidmenį, apmąstyti jo poelgio motyvus, atkartoti elgesį¹³⁹, todėl reikėtų vengti detalizuoti įvykį, jo detales (savižudybės vietą, būdą, motyvus)¹⁴⁰. 47,88 proc. pranešimų yra santūrus, neutralaus pobūdžio, tačiau ir juose kai kurios detalės atskleidžiamos per daug detaliai – nurodomas būdas, vieta („*Išsoko per langą*“, „Lietuvos rytas“, 2013 04 13, „*Panevėžyje po teismo nuosprendžio – nuosprendis sau areštinėje*“, Lrytas.lt, 2013 08 08) ar nurodomi identifikaciniai duomenys („Nusižudė Prancūzijos ministro žmona“, 15min.lt, 2012 01 23). Labai dažnai savižudybę vertinama kaip tragedija, tragiškas įvykis („*Brolių*

¹³⁷ Pirkis J. et al., „Reporting of suicide in the Australian media“, Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, April 2002, Volume 36, Issue 2, p. 157–288.

¹³⁸ World Health Organization, „Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals“ Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 6.

¹³⁹ Polukordienė O. K., *Psichologinės krizės ir jų įveikimas*, Praktinis vadovas, Vilnius, 2003, p. 22.

¹⁴⁰ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, 2011, Nr. N-20, http://www.rtk.lt/assets/files/Rekomendacija_Del%20informacijos%20pateikimo%20apie%20savižudybes-1%281%29.pdf.

tragedija“, „Lietuvos rytas“, 2013 01 10, „Tragedija Prienuose: iš gyvenimo savanoriškai pasitraukė 16-metis“, 15min.lt, 2014 01 11, „Šeimos tragedija Varėnoje: motina su vaiku nužudyti, o vyras – nusizudęs“, 15min.lt, 2013 09 12) ir kad jo būtų išvengta, nieko nebuvo galima padaryti. Savižudybė pateikiama kaip problemos sprendimo būdas, neišvengiamas dalykas. Pasitaiko ir smerkiančio pobūdžio pranešimų („Nusizudęs verslininkas skolas paliko savo buvusioms darbuotojoms“, Lrytas.lt, 2013 05 21), o apie psichologines problemas, jų sprendimo būdus beveik nerašoma.

Žymių žmonių savižudybių aprašymai. Visuose nagrinėtuose žiniasklaidos šaltiniuose buvo pateikiami aprašymai apie žymių žmonių savižudybes, kurie visais atvejais aprašomi nesilaikant specialistų rekomendacijų. Dažniausiai nurodoma savižudybės vieta, būdas, galimi motyvai. Pranešimai išsamūs, sensacingi, iliustruoti nuotraukomis iš įvykio vietos arba gyvenimo momentų. Žymių žmonių savižudybių aprašymai paveikia visuomenę ir skatina Verterio (imitacijos) efekto pasireiškimą¹⁴¹.

Koks poveikis visuomenei po įvykusios Lietuvoje visiems gerai žinomo žmogaus savižudybės paanalizuosime toliau.

3 lentelėje galima matyti, kai po balandžio mėnesį įvykusios V. Šapranausko bei 2011 metų kovą įvykusios A. Dautarto savižudybės savižudybių skaičius išaugo. Gegužės mėnesio savižudybių skaičius lyginant 2012 ir 2013 metų balandžio ir gegužės mėnesių duomenimis padidėjo 22,5 ir atitinkamai 28 proc.

3 Lentelė. Savižudybių skaičius 2010–2013 metais

Mėnuo/ metai	2010	2011	2012	2013*
Sausis	65	61	72	86
Vasaris	57	65	61	74
Kovas	91	81	68	70
Balandis	100	103	89	109
Gegužė	106	94	94	120
Birželis	95	92	86	98
Liepa	108	96	90	112
Rugpjūtis	100	98	100	95
Rugsėjis	76	87	68	81
Spalis	79	84	78	87
Lapkritis	72	87	69	63
Gruodis	66	65	47	80

Šaltinis: Higienos instituto Mirties priežasčių registro statistinė informacija.

* : išankstiniai duomenys

¹⁴¹Niederkrotenthaler T. et al., „Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects“, *The British Journal of Psychiatry*, 2010 Sep;197(3):234-4.

Duomenų apie bandymus nusižudyti nėra, tačiau įvairių šaltinių ir tyrimų duomenimis savižudybių ir bandymų nusižudyti santykis gali būti nuo 1:20 iki 1: 30^{142,143,144,145}. Tai reiškia, jei įprastai Lietuvoje per dieną nusižudo 2-3 žmonės, tai bandymų žudyti gali būti 40 – 60 ar netgi 90 per dieną.

Dar vienas rodiklis, parodantis žmonių psichologinį nestabilumą ir pagalbos šauksmą yra psichologinės pagalbos telefonu teikiama pagalba. Kaip teigia „Jaunimo linijos“ vadovas P.Skruibis, skambučių psichologinės pagalbos telefonu kiekis po V. Šapranausko savižudybės ženkliai padidėjo: „jeigu įprastai per dieną paskambina apie 3,5 tūkst. žmonių, tai praėjusį sekmadienį (trys dienos po įvykio) jų buvo daugiau kaip 5 tūkstančiai“.

Žymaus, visuomenei gerai žinomo žmogaus savižudybė visuomenei turėjo akivaizdų poveikį. Žmonėms buvo reikalinga psichologinė pagalba, tačiau žiniasklaidos atstovai vietoj to, kad būtų švietę visuomenę ir teikę informaciją apie savižudybių prevencines priemones, nuorodas į pagalbos galimybes, publikavo sensacingą, intriguojančią informaciją (straipsniai, vaizdo medžiaga, nuotraukos), nesilaikant specialistų rekomendacijų, kaip atsakingai pateikti informaciją rašant apie savižudybes.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad žiniasklaidos atstovai, rašantys ir teikiantys informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti, mažai naudojami rekomendacinio pobūdžio dokumentais. Specialistų parengtos rekomendacijos taikomos tik iš dalies, visai neatsižvelgiama į rekomendaciją šviesti ir informuoti visuomenę apie psichologinės pagalbos galimybes, prevencines priemones, kaip atpažinti savižudiškų minčių turintį asmenį ir kokią pagalbą jam pasiūlyti. Į rekomendacinio pobūdžio dokumentus mažai teatsižvelgiama. Galima kelti diskusinį klausimą, kodėl taip yra.

Vienas iš veiksnių galėtų būti žiniasklaidos siekis sudominti, pritraukti skaitytoją ir taip padidinti savo auditoriją bei gauti didesnę ekonominę naudą. Savižudybės ar bandymo nusižudyti faktas, ypač jeigu tai apie visuomenei gerai žinomą žmogų, gali tapti sensacingos naujienos vertu įvykiu, pritraukiančiu didelę skaitytojų auditoriją. Dažnai pelno nesiekiančios organizacijos tokio pobūdžio temomis pranešimų neteikia. To pavyzdys yra tyrime analizuotas nemokamas savaitraštis „15min“, kuriame pasirinktu laikotarpiu nebuvo nė vienos publikacijos savižudybės tema.

---

¹⁴² Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control. Web-based Injury Statistics Query and Reporting System (WISQARS), www.cdc.gov/ncipc/wisqars, žiūrėta 2014 02 22.

¹⁴³ Suicide Prevention, Awareness, and Support, NON-PROFIT Organization and Website, <http://www.suicide.org/suicide-statistics.html>

¹⁴⁴ World Health Organisation, Suicide Prevention and Special Programs, http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/

¹⁴⁵ LifeLine. Crisis Support, Suicide Prevention, *Statistics on Suicide in Australia*,

<https://www.lifeline.org.au/About-Lifeline/Media-Centre/Suicide-Statistics-in-Australia/Suicide-Statistics>, žiūrėta 2014 02 22

Dar vienas veiksnys – tai Lietuvos visuomenėje vyraujančios nuostatos. Savižudybė dažnai traktuojama kaip galimas problemos sprendimo būdas, žmogaus teisė pasirinkti ar neišvengiasma dalykas, išeitis iš susiklosčiusios padėties. Todėl žiniasklaidos publikacijose savižudybės aprašymų pobūdis, kai suicidinis elgesys pateikiamas kaip normalus dalykas, daugumai visuomenėje yra priimtinas.

Taip pat žiniasklaidos atstovams reikalingas švietimas dėl savižudybių temos pateikimo žiniasklaidoje pasekmių, supažindinti išsamiau su psichikos sveikatos specialistų teikiamomis rekomendacijomis, kaip tinkamai pranešti apie savižudybes ir kokių pasėkmių gali turėti netinkamas informacijos publikavimas. Šiuo metu Lietuvoje rekomendacijos apie pranešimų savižudybių tema pateikimą žiniasklaidoje yra parengtos pavienių psichologų arba juos buriančių organizacijų iniciatyva, tačiau jie negali užtikrinti žiniasklaidos atstovų mokymo sistemingumo.

Ir galiausiai, nėra teisiškai įtvirtinta, konkretūs ir detalūs reikalavimai dėl netinkamo faktų apie savižudybes pateikimo žiniasklaidai. Į rekomendacinio pobūdžio dokumentų taikymą galima žiūrėti pasirinktinai, laisvai, be teisinio ir įstatyminio pagrindo. Paliekama patiems žurnalistams ir leidėjams spręsti, kokio turinio publikacijas ir vaizdo medžiagą pateikti visuomenei.

IŠVADOS

1. Autoriai, tyrinėjantys savižudybes, pripažįsta, kad savižudybė – multidisciplininė problema. Dažniausiai savižudybę sukelia psichologinių, kultūrinių, socialinių veiksnių visuma ir jai yra būdinga suicidinis procesas, akumuliacinės tendencijos ir ambivalencija, kai vienu metu jaučiami prieštaringi jausmai – noras pabėgti nuo turimų problemų ir noras gyventi.
2. Lietuva užima pirmąją vietą Europoje ir antrąją pasaulyje pagal savižudybių skaičių. Lietuvoje per metus nusizudo apie 1000 žmonių, o savižudybių rodiklis tris kartus didesnis už Europos Sąjungos šalių vidurkį. Didžiausioms rizikos grupėms priskiriama vyrų savižudybės, ypač kaimo vyrai. Vis dažniau fiksuojamos vaikų ir paauglių savižudybės.
3. Visuomenės informuotumo skatinimas, kaip ir visa savižudybių prevencija, Lietuvoje nėra efektyviai vykdoma. Dauguma nacionaliniuose teisės aktuose reglamentuotų visuomenės informuotumą skatinančių priemonių yra deklaruojamos tik dokumentų lygmenyje. Programų vertinimas atliekamas retai, neužtikrinamas programų finansavimas ir tęstinumas. Rekomendacinio pobūdžio dokumentai neturi teisinės galios, todėl jais remiamasi retai.
4. Remiantis užsienio šalių patirtimi, išryškėja mokyklose vykdomų prevencinių programų efektyvumas bei mobilių psichologinės pagalbos tarnybų, kuriose dirba savanoriai, svarba. Skatinamas nevyriausybinių organizacijų vaidmuo, kuris dažniau ir nulemia savižudybių prevencijos sėkmę.
5. Visuomenės informuotumas dėl didėjančio informacijos prieinamumo daugiausia didinamas per žiniasklaidą, kuri formuoja visuomenės nuostatas, požiūrį į savižudybes bei gali paskatinti imitacijos efekto pasireiškimą visuomenėje ar atvirkščiai – turėti prevencinį poveikį.
6. Tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose atkreipiamas dėmesys į žiniasklaidos atstovų mokymo reikalingumą, mažinant masinės informacijos priemonių daromą neigiamą poveikį.

žmonių psichikai. Tačiau Lietuvos žiniasklaidos šaltiniuose žiniasklaidos atstovai, rašantys ir teikiantys informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti, mažai naudojami rekomendacinio pobūdžio dokumentais.

7. Populiariausiuose Lietuvos žiniasklaidos šaltiniuose vyrauja sensacingi, emocingi, išsamūs ir siekiantys pritraukti skaitytoją savižudybių ar bandymų nusižudyti aprašymai. Taip pat, nesilaikant rekomendacijų, dažnai minimi su savižudybe ar bandymu nusižudyti susijusio asmens duomenys (48,55 proc.), straipsnių antraštėje minimas žodis „savižudybė“, būdas ar vieta (58,03 proc.), internetiniuose portaluose kas trečias pranešimas iliustruotas nuotraukomis ar vaizdo medžiaga, o laikraščiuose apie 10 proc. pranešimų pateikiami pirmuosiuose puslapiuose.
8. Specialistų parengtos rekomendacijos taikomos tik iš dalies, visai neatsižvelgiama į rekomendaciją šviesti ir informuoti visuomenę apie psichologinės pagalbos galimybes, prevencines priemones, kaip atpažinti savižudiškų minčių turintį asmenį ir kokią pagalbą jam pasiūlyti. Dažnai pasinaudojama visuomenei žinomo žmogaus savižudybe ir pateikiama sensacinga, intriguojanti naujiena.

PASIŪLYMAI

1. LR Seimui, Vyriausybei:

- įstatymiškai reglamentuoti rekomendacijas, kaip tinkamai teikti informaciją savižudybių ar bandymų nusižudyti tema, bei kontroliuoti jų laikymąsi. Žiniasklaidos pagalba viešoji nuomonė galėtų būti pamažu keičiama, imitacijos efekto būtų galima išvengti, tinkamai reaguojant, informuojant visuomenę, profesionaliai pateikiant informaciją apie įvykį, ir taip prisidėti prie savižudybių mažinimo politikos šalyje;
- į savižudybių mažinimo politikos vykdymą įtraukti ne tik Sveikatos apsaugos ministeriją bei sveikatos priežiūros įstaigas, bet ir socialinės apsaugos, teisėtvarkos, vaikų teisių apsaugos, švietimo ir mokslo institucijų specialistus, bažnyčios atstovus, nevyriausybinės organizacijas.

2. Sveikatos apsaugos ministerijai:

- remti nevyriausybinės organizacijas. D daugiau dėmesio skirti mobilių psichologinės pagalbos tarnybų veiklai, kuriose dirba savanoriai konsultantai, bei jų apmokymui profesionaliai teikti konsultacijas;
- skatinti glaudesnę pagalbos tarnybų bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą, savanorišką veiklą. Savanorių nuostatos, žinios ir kompetencijos gali ženkliai prisidėti savižudybių prevencijoje, todėl labai svarbu suicidologiniams mokymams skirti pakankamai lėšų, žmogiškųjų išteklių, kad būtų suteiktos pirmiausiai tinkamos žinios būsimiems savanoriams – konsultantams, o šie savo ruožtu, galėtų kompetetingai suteikti pagalbą krizinėse situacijose atsidūrusiems, sunkumus išgyvenantiems ir suicidinių minčių turintiems asmenims.

3. Švietimo ir mokslo ministerijai:

- įtraukti prevencinių programų vykdymą mokyklose, užtikrinant jų finansavimą ir tęstinumą. Apmokyti ugdymo įstaigos bendruomenės narius, kaip atpažinti savižudybės grėsmę, išmokti ir perprasti svarbiausius krizės įveikimo įgūdžius, informuoti apie prieinamus pagalbos šaltinius ir mokyti jais naudotis.

4. Kultūros ministerijai, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai:

- žurnalistams sudaryti reguliacijos ir savikontrolės sistemas dėl informacijos pateikimo apie savižudybes, o žiniasklaidos „priežiūros atstovams“ sekti netinkamus, netikslius, per nelyg supaprastintus ar sensacingus savižudybių aprašymus;
- žiniasklaidai rekomenduojama skelbti informaciją, publikacijas apie išsamiai išnagrinėtus politinius sprendimus, nutarimus dėl savižudybių prevencijos ir taip efektyviai prisidėti prie savižudybių prevencijos ir politikos formavimo;
- organizuoti žiniasklaidos švietimą, mokymus, mažinant masinės informacijos priemonių daromą neigiamą poveikį žmonių psichikai, formuojant neigiamas nuostatas savižudybių ir jos prevencijos atžvilgiu. Į žurnalistikos studijų programą įtraukti temas apie tinkamą ir atsakingą suicidinio elgesio aprašymų pateikimą visuomenei;
- remiantis Australijos, Belgijos ir Danijos patirtimi, įsteigti apdovanojimus žurnalistams, atsakingai teikiantiems informaciją su savižudybėmis susijusiomis temomis.

BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. European Pact for Mental Health and Well-being, Brussels, 2008.
2. Europos Bendrijų Komisija, „Žalioji knyga“, Gyventojų psichikos sveikatos gerinimas. Europos Sąjungos psichikos sveikatos strategijos kūrimas, Briuselis, 2005.
3. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nutarimas „Rekomendacija viešosios informacijos rengėjams dėl informacijos apie savižudybes pateikimo“, 2011, Nr. N-20.
4. Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimas Nr. VIII-833 „Dėl Lietuvos sveikatos programos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 64-1842.
5. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. balandžio 3 d. nutarimas Nr. X-1070 „Dėl Psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. X-1070
6. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2009 m. balandžio 24 d. įsakymas Nr. V-318 „Dėl Nevyriausybinų organizacijų, dalyvaujančių sveikatinimo veikloje, skatinimo programos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 50-2018.
7. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2004 m. gruodžio 9 d., Nr. ISAK-1970.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. V-401 „Dėl savižudybių prevencijos 2003–2005 metų programos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 36-1575.
9. Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo tarpinio vertinimo ataskaita,
<http://sena.sam.lt/lt/main/veikla/ataskaitos>, žiūrėta 2014 01 31
10. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, Vilnius, 2005.
11. Mental health action plan 2013-2020, World Health Organization, 2013,
http://www.who.int/mental_health/action_plan_2013/en/index.html , žiūrėta 2014 01 22.
12. Nacionalinės sveikatos tarybos posėdžio nutarimas „Dėl psichikos sveikatos stiprinimo ir psichikos sutrikimų bei savižudybių prevencijos“, 2013, Nr. N-3.
13. Public Health Action For The Prevention Of Suicide, WHO, 2012,
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/75166/1/9789241503570_eng.pdf, žiūrėta 2013 01 20

14. Skruibis P., Bagdonienė M., „Rekomendacijos rašantiems apie savižudybes“, <http://tylazudo.lt/uploads/manager/file/Rekomenadacijos-zurnalistams.pdf>, žiūrėta 2014 01 25.
15. Valstybinis psichikos sveikatos centras „Dėl valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programos, 2010 m. priemonių vykdymo“, 2011, Nr. 20V-66.
16. Valstybinis psichikos sveikatos centras „Dėl valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programos, 2009 m. priemonių vykdymo“, 2010, Nr. 20V-96.
17. World Health Organization „Health 2020 A European policy framework and strategy for the 21st century“, 2013.
18. World Health Organization, „Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals“, Geneva: WHO Document Production Services, 2008.
19. World Health Organization, Department of Mental Health, *Preventing suicide. A resource for teachers and other school staff*, Geneva, 2000.
20. World Health Organization, SUPRE Prevention of suicidal behaviours: a task for all, 2013, http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/information/en/
21. World Health Organization, The World Health Report. *Mental Health: New Understanding, New Hope*, 2001.

Moksliniai šaltiniai (monografijos, studijos ar jų dalys, moksliniai straipsniai):

22. Aseltine R. H., James A., et al., „Evaluating the SOS suicide prevention program: a replication and extension“, *BMC Public Health*, 2007, 7:161.
23. Bohanna I., Wang X., „Media guidelines for the responsible reporting of suicide: a review of effectiveness“, *Crisis*, 2012, 33 (4), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22713977>, žiūrėta 2014 01 26.
24. Burdeckaitė E., „X – XII klasių mokinių nuostatų savižudybių atžvilgiu ir nuo savižudybės sulaikančių prižasčių vertinimo tyrimas“ (rankraštis), bakalauro baigiamasis darbas, Kūno kultūros akademija, Sporto edukologijos fakultetas, Kaunas, 2012, 60 lap.
25. Dare J. A. et al., „Media awards for responsible reporting of suicide: Experiences from Australia, Belgium and Denmark“, *International Journal of Mental Health Systems*, 2011, 5:15, <http://www.ijmhs.com/content/5/1/15>, žiūrėta 2014 03 05.
26. Davidonienė O., Adlienė R., „Lietuvos sveikatos programa: rezultatai ir išvados“, Nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas“, *Psichikos sveikata*, Vilnius, 2011, p. 104-110.

27. Davis, „Kurt Cobain’s death heightens spring suicide alert“, *The Boston Globe*, 1994, April 13, <http://www.urbanministry.org/wiki/kurt-cobain%E2%80%99s-death-heightens-spring-suicide-alert>, žiūrėta 2014 02 15.
28. Durkheim E., *Savižudybė: sociologinis etiudas*, Vilnius, 2002.
29. Fekete S., Schmidtke A., Etzersdorfer E., Gailienė D., „Media reports on suicide in Hungary, Austria, Germany and Lithuania in 1981 and 1991. Reflection, mediation and changes of sociocultural attitudes towards suicide in the mass media“, *Suicide Prevention*, Boston: Kluwer, 1998, p. 145–156.
30. Fu KW, Jip PS, „Changes in reporting of suicide news after the promotion of the WHO media recommendations“, *Suicide Life Threat Behav.* 2008, 38(5).
31. Gailienė D. *Media Reports on Suicide in Lithuania 1991 and 1994*, Paper presented at the 6th European Symposium on Suicide and Suicidal Behavior. –Lund, Sweden.
32. Gailienė D., „Nuostatų savižudybių atžvilgiu klausimyno (ATTS) lietuviškoji versija“, *Psichologija*, 2008, Nr. 38, p. 84-99.
33. Gailienė D., „Užburtame rate: savižudybių paplitimas Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo“, *Psichologija*, 2005, t. 31, p. 7–15.
34. Gailienė D., *Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje*, Vilnius, 1998.
35. Gailienė, D. Savižudybių prevencijos idėjos, Vilnius, 2001.
36. Gedutienė R., Maskoliūnaitė L., „Savižudybių aprašymo 1991–2004 m. Klaipėdos spaudoje ypatumai“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2005, Nr.2, p. 128, 131.
37. Gibb B. E., Andover M. S., Beach S. R. H., „Suicidal ideation and attitudes toward suicide“, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 2006, vol. 36 (1), p. 12–18.
38. Herberth A., Niederkrotenthaler T., „The Rhetoric of Suicide in the News On Papageno and Werther Effects“, *Atomium Culture*, University of Vienna, 2008, <http://atomiumculture.eu/content/rhetoric-suicide-news-papageno-and-werther-effects>, žiūrėta 2014 02 28.
39. Isaac M., „Gatekeeper training as a preventative intervention for suicide: a systematic review“, *Canadian Journal of Psychiatry*, 2009 Apr;54(4), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19321032>, žiūrėta 2014 01 25.
40. Jae-Hyun Kim, etc., „The Werther Effect of Two Celebrity Studies: an Entertainer and a Politician“, *PloS One*, 2013, 26.

41. Jastramskis D., „Savavališkos mirties paskatos žurnalistikoje“, *Žurnalistikos tyrimai. Mokslo darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija)*, 2012, Nr. 5.
42. Jobes DA. et al., „The Kurt Cobain suicide crisis: perspectives from research, public health, and the news media“, *Suicide and Life Threatening Behavior*, 1996, 26(3).
43. Katz C. ir kt., „A systematic review of school-based suicide prevention programs“, *Depression and Anxiety*, 2013, Oct., 30 (10), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23650186>, žiūrėta 2014 01 25.
44. Kazlauskaitė A., „Savižudybių prevencijos mokymų efektyvumas keičiant nuostatas savižudybių atžvilgiu“ (rankraštis), Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2006, 72 lap.
45. Klimaitė V., Skruibis P., „Nuo alkoholio priklausomų asmenų nuostatos savižudybių atžvilgiu“, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra, Nr. 1 (26), 2010, p. 29-35.
46. Lošakevičius A., „Mitai ir tikrovė: mėginusių nusižudyti pacientų, medicinos studentų ir Vilniaus Greitosios pagalbos ligoninės personalo žinios apie savižudybes ir jų prevenciją“, *Psichologijos mokslo taikymas Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės*, Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencijos medžiaga, 2006, Vilnius, p.60 – 65.
47. Niederkrotenthaler T. et al., „The "Werther-effect": legend or reality?“, *Neuropsychiatrie*, 2007;21(4):284-90, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18082110>, žiūrėta 2014 02 20.
48. Niederkrotenthaler T. et al., „Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects“, *The British Journal of Psychiatry*, 2010, 197(3):234-4.
49. Niederkrotenthaler T., et al., „Copycat effects after media reports on suicide: a population-based ecologic study“, *Social Science and Medicine*, 2009, 69 (7), <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19682782>, žiūrėta 2014 02 06.
50. Petrauskaitė R., „Medicinos studentų nuostatos savižudybių atžvilgiu: ar suicidologiniai apmokymai yra veiksmingi?“ (rankraštis), Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2003, 74 lap.
51. Pirkis J. et al., „Reporting of suicide in the Australian media“, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2002, Volume 36, Issue 2, p. 157–288.
52. Pivorienė R. V., et al., „Savižudybių prevencija mokykloje“, Vilnius, 2004, p. 20.
53. Polukordienė O.K., *Psichologinės krizės ir jų įveikimas. Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją, intervenciją ir postvenciją*. Praktinis vadovas, Vilnius, 2003, p. 17, 22.
54. Pranaitienė G., „Nepilnamečių savižudybių priežastys ir prevencija“ (rankraštis), Bakalauro baigiamasis darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2011, 54 lap.

55. Savičiūtė R., „Sveikatos ir socialinių veiksnių tyrimas“ (rankraštis), Daktaro disertacija, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2013, 154 lap.
56. Schmidtke A, Häfner H., „The Werther effect after television films: new evidence for an old hypothesis“, *Psychological Medicine*, 1988, 18(3):665-76,
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3263660>, žiūrėta 2014 01 20.
57. Screening for Mental Health, „SOS Signs of Suicide® Prevention Program (SOS)“,
<http://www.mentalhealthscreening.org/programs/youth-prevention-programs/sos/default.aspx>,
žiūrėta 2014 02 28.
58. Sisask M., Varnik A., „Media Roles in Suicide Prevention: Systematic Review“, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2012, 9(1).
59. Šalaševičiūtė R., *Preveninių projektų įgyvendinimas Lietuvos mokyklose*, 2011, p. 27,50.
60. Žemaitienė, N. Savižudybė mokykloje. Savižudybių prevencijos idėjos. 2001, p.138 – 170.

Kiti internetiniai šaltiniai (organizacijų tinklapiai ir kt.):

61. „Apžvalga: išorinės mirties priežastys 2010“, Higienos institutas Sveikatos informacijos centras, 2011, Vilnius.
62. „Mirties priežastys 2012“ Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, Vilnius, 2013.
63. Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control. Web-based Injury Statistics Query and Reporting System (WISQARS),
www.cdc.gov/ncipc/wisqars, žiūrėta 2014 02 22.
64. European Commission, Mental Health Briefing Sheets, Facts and Activities in Member States, Hungary, 2009,
http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/mental/docs/hungary.pdf, žiūrėta 2014 03 01.
65. Eurostat duomenų bazė
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00122>>, žiūrėta 2014 01 22.
66. Eurostat duomenų bazė, „Crude death rate by suicide of young people by sex and age“
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, žiūrėta 2014 02 08.
67. Gemius Baltic, <http://www.e-lietuva.net/2013/01/29/lankomiausi-tinklapiai-lietuvoje-2012-metu-pabaigoje/>, žiūrėta 2014 02 29

68. George J., „The Suicide Capital of the World”, *Slate*, 2009,
http://www.slate.com/articles/news_and_politics/dispatches/2009/10/the_suicide_capital_of_the_world.single.html#pagebreak_anchor_2
69. Higienos instituto Mirties priežasčių registro statistinė informacija.
http://www.hi.lt/content/MPR_statistika.html, žiūrėta 2014 01 22.
70. Jaunimo linija, 2012 metų statistiniai duomenys,
http://www.jaunimolinija.lt/jaunimo/71/statistika_547, žiūrėta 2014 01 25
71. Jaunimo psichologinės paramos centras, „Savižudybių aprašymai gali paskatinti savižudybę“,
<http://www.jppc.lt/?p=140&lng=lt>, žiūrėta 2014 01 26.
72. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenų bazė, http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Visuomenes_informavimo_politika/206, žiūrėta 2014 02 09.
73. Lietuvos Respublikos prezidentė, Pranešimai spaudai, „Savižudybių prevencijai būtinas valstybės dėmesys“, *Vilnius*, 2013 05 02,
http://www.president.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/savizudybiu_prevencijai_butinas_valstybes_demesys.html, žiūrėta 2014 02 20.
74. LifeLine. Crisis Support, Suicide Prevention, *Statistics on Suicide in Australia*,
<https://www.lifeline.org.au/About-Lifeline/Media-Centre/Suicide-Statistics-in-Australia/Suicide-Statistics>, žiūrėta 2014 02 10.
75. lrytas.lt „Nusižudžiusi aštuntokė atsisveikinimo laiško nepaliko (kunigo komentaras)“, 2013-05-28, <http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/nelaiimes/nusizudziusi-astuntoke-atsisveikinimo-laisko-nepaliko-kunigo-komentaras.htm#nn>, žiūrėta 2014 02 28
76. Mirties priežastys 2012. Higienos instituto Sveikatos informacijos centras. Mirties priežasčių registras. http://www.hi.lt/content/MPR_statistika.html, žiūrėta 2014 01 22.
77. Pasaulio sveikatos organizacijos duomenys,
http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide_rates/en/index.html, žiūrėta 2014 01 22.
78. Psichikos sveikatos perspektyvos, Viešas pareiškimas, „*Ekspertai nepitaria Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo ir savižudybių prevencijos veiksmų planui*“, 2014 01 21, http://gip-vilnius.lt/lt/pranesimai_spaudai, žiūrėta 2014 02 22.
79. Statistics Greenland, National Board of Health,
<http://bank.stat.gl/Database/Greenland/Health/National%20Board%20of%20Health/National%20Board%20of%20Health.asp>, žiūrėta 2014 02 03.

80. Suicide Prevention, Awareness, and Support, NON-PROFIT Organization and Website,
<http://www.suicide.org/suicide-statistics.html>
81. Valstybinis psichikos sveikatos centras, programos,
http://www.vpsc.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=16&lang=lt
82. WHO data base, http://www.who.int/mental_health/media/lith.pdf, žiūrėta 2014 02 02.
83. World Health Organisation, Suicide Prevention and Special Programs,
http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/

Balevičiūtė K. Visuomenės informuotumą skatinanti politika savižudybių mažinimo srityje/ Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas, Vadovė dr. A. Jociūtė. – Vilnius, Mykolo Romerio universitetas. Politikos ir vadybos fakultetas. Politikos mokslų institutas, 2014 – 70 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuota ir įvertinta visuomenės informuotumą skatinanti politika savižudybių mažinimo srityje, efektyvios visuomenės informuotumą skatinančios priemonės, pateikti pasiūlymai, kaip pagerinti savižudybių prevencijos galimybes per visuomenės informuotumo skatinimą.

Pirmojoje darbo dalyje teoriniu aspektu įvertinami suicidinio elgesio ypatumai ir priežastys, žiniasklaidos reikšmė apsaugant nuo savižudiško elgesio arba jį paskatinant.

Antrojoje dalyje aptariamas savižudybių mastas ir aktualumas Lietuvoje, palyginamas Lietuvos savižudybių rodiklis kitų šalių kontekste, nustatoma, kad savižudybės Lietuvoje aktuali visuomenės problema.

Trečiojoje dalyje analizuojama visuomenės informuotumą skatinanti politika savižudybių mažinimo srityje tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose. Aptariamos efektyvios visuomenės informuotumą didinančios priemonės bei įvertinamas rekomendacinio pobūdžio dokumentų taikymas, pateikiant informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti.

Ketvirtojoje dalyje pristatomas empirinis tyrimas ir jo rezultatai: išnagrinėta Lietuvos populiariausiuose laikraščiuose ir internetinėse svetainėse pateikiamų pranešimų apie savižudybę ar bandymą nusižudyti naudojimas savižudybės prevencijos specialistų pateiktomis rekomendacijomis, kaip atsakingai teikti informaciją.

Pagrindiniai žodžiai: savižudybė, prevencija, visuomenės informuotumas, politika, žiniasklaida.

Balevičiūtė K.

Public awareness promoting policy in reducing suicide/ Master's Work in Health Policy and Management. Supervisor assoc. dr. A. Jociūtė. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2014 – 70 p.

ANNOTATION

Public awareness promoting policy in reducing suicide is analysed in this Master's thesis. Effective measures promoting public awareness and suggestions on how to improve suicide prevention opportunities through the promotion of public awareness are carried out.

In the first part of the thesis suicidal behaviors and causes and importance of media in protecting from suicidal behavior or encouraging it are discussed in theoretical aspect.

In the second part suicide extent and relevance in Lithuania are discussed. Lithuania suicide rate are compared in the context of other countries. Determined that the suicide in Lithuania is relevant public problem.

In the third part of the thesis public awareness promoting policy in reducing suicide are analyzed in the international and national documents. The effective awareness-raising measures are discussed and the guidance documents to provide information about suicide and suicide attempts are evaluated.

The fourth part presents the results of the empiric research: Lithuania's most popular newspapers and online sites were investigated and determined how do they present the reports of the suicide or attempted suicide and whether do they use recommendations of the suicide prevention experts on responsible reporting about suicide.

Key Words: suicide, prevention, public awareness, policy, media.

Balevičiūtė K. Visuomenės informuotumą skatinanti politika savižudybių mažinimo srityje/ Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigimasis darbas, Vadovė dr. A. Jociūtė. – Vilnius, Mykolo Romerio universitetas. Politikos ir vadybos fakultetas. Politikos mokslų institutas, 2014 - 70 p.

SANTRAUKA

Savižudybė – visame pasaulyje aktuali visuomenės problema. Lietuvoje, esančioje antroje vietoje pasaulyje pagal savižudybių skaičių, tai ypatingai opi ir daug dėmesio reikalaujanti tema. Žiniasklaidos vaidmuo svarbus didinant visuomenės informuotumą savižudybių prevencijos srityje ir tinkamai pateikiant informaciją, šviečiant visuomenę.

Darbe keliama **problema** – žemas žiniasklaidos atstovų sąmoningumas bei naudojimasis rekomendacijomis, rengiant pranešimus apie savižudybes, ir tai mažina žiniasklaidos galimybes atlikti savižudybių prevencijos ir visuomenės informavimo bei švietimo funkcijas.

Darbo **tikslas** – įvertinti visuomenės informuotumą skatinančią politiką savižudybių mažinimo srityje.

Darbo **uždaviniai**: Išanalizuoti suicidinio elgesio ypatumus, priežastis ir nuostatas į savižudybes, pasitelkiant skirtingų autorių teorinėmis perspektyvomis; įvertinti savižudybių mastą ir aktualumą Lietuvoje, remiantis statistiniais duomenimis; įvertinti visuomenės informuotumo didinimo priemones savižudybių mažinimo srityje ir jų raišką tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose; išanalizuoti žiniasklaidoje pateikiamus pranešimus apie savižudybes ar bandymus nusižudyti.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros, statistinių duomenų ir teisinių dokumentų analizė, empiriniui tyrimas.

Išvados. Žiniasklaidos pagalba visuomenės nuostatos į savižudybę galėtų būti keičiamos, imitacijos efekto būtų galima išvengti, tinkamai reaguojant, informuojant visuomenę, profesionaliai pateikiant informaciją apie įvyki, ir taip prisidėti prie savižudybių mažinimo politikos šalyje. Tačiau visuomenės informuotumo skatinimas, kaip ir visa savižudybių prevencija, Lietuvoje nėra efektyviai vykdoma. Rekomendacinio pobūdžio dokumentai neturi teisinės galios, todėl jais naudojamosi retai. Remiantis užsienio šalių patirtimi, išryškėja mokyklose vykdomų prevencinių programų efektyvumas bei mobilių psichologinės pagalbos tarnybų, kuriose dirba savanoriai, svarba.

Rekomenduojama organizuoti žiniasklaidos švietimą, mokymus, mažinant masinės informacijos priemonių daromą neigiamą poveikį žmonių psichikai, formuojant neigiamą mąstymą, neigiamas emocijas ir nuotaiką, nes tai turi tiesioginį poveikį ne tik psichikos sveikatos būklei, bet ir savižudybėms, kitokiam destruktiniam elgesiui.

Balevičiūtė K.

Public awareness promoting policy in reducing suicide/ Master's Work in Health Policy and Management. Supervisor assoc. dr. A. Jociūtė. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2014. – 70 p.

SUMMARY

Suicide is the urgent social problem in all over the world. It is extremely painful and requires a lot of attention to the subject in Lithuania, which is in the second place in the world by the number of suicides. The media play an important role in raising awareness of suicide prevention as well as presenting the information in a proper way can educate the public.

The problem of the research. The media non-use of guidance documents, when preparing reports of suicides, reduces the media to carry out suicide prevention and awareness-raising and educational functions.

The purpose of this thesis is to evaluate the public policies to encourage awareness of suicide reduction.

The tasks of the research. Figure out suicidal behaviors and attitudes to cause of suicide, using different theoretical perspectives of the authors; to assess the extent and relevance of suicide in Lithuania, based on statistical data; to assess public awareness measures in reducing suicide and its expression international and national documentation; to evaluate mass media reports of suicidal behavior in compliance with the recommendations of suicide prevention specialist.

Methods of the research. Analysis of academic literature and legal documents, statistic analysis and empirical research.

Conclusions. Public attitudes to suicide could be modified by the help of the media. Imitation effect could be avoided by properly responding and informing the public, presented the information about the event in a professional way and thus contribute to the reduction of of suicide policies in the country. However, the promotion of public awareness, as well as all suicide prevention, is not effectively enforced in Lithuania. Guidance documents are not legally binding, so they are rarely used. Based on the experience of foreign countries, highlights the efficiency of school-based prevention programs, and the importance of mobile psychological support services.

It is recommended to organize media education, trainings to reduce media adverse effects on the human psyche in forming negative thinking, negative emotions and mood, because this has a direct impact not only on the mental state of health, but also of suicide, other destruktiviam behavior.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

2008 metų PSO atsakingo pranešimo apie savižudybę rekomendacijos žiniasklaidos profesionalams:

1. Pasinaudokite proga šviesti visuomenę apie savižudybes. Yra daug klaidingų supratimų apie savižudybes ir žiniasklaida gali padėti sklaidyti įvairius mitus.
2. Venkite kalbos, kuri savižudybę pateikia sensacingai, kaip normalų dalyką ir kaip problemos sprendimą.
3. Venkite savižudybes pateikti pirmose pozicijose ir pernelyg didelio savižudybių istorijų kartojimo. Svarbu, koku mastu istorija kartojama ar atnaujinama. Labiau tikėtina, kad savižudybės pateikimas pirmose pozicijose ir perdėtas istorijos kartojimas skatins imitacinį elgesį (palyginti su subtilesniu jų pateikimu).
4. Venkite tikslių savižudybės ar bandymų nusižudyti metodų aprašymų. Detalus aprašymas pažeidžiamus žmones gali skatinti kopijuoti savižudybės aktą.
5. Venkite pateikti detalę informaciją apie savižudybės ar bandymo nusižudyti vietą. Elgtis reikia atsargiai, kad tokios vietos nebūtų išgarsintos kaip savižudybės vietos.
6. Apdairiai parinkite antraštes. Turėtų būti vengiama antraštėje vartoti žodį „savižudybė“, nurodyti tikslų savižudybės metodą ir vietą.
7. Būkite atsargūs, naudodami nuotraukas ir filmuotą medžiagą. Savižudybės vietos nuotraukos ir filmuota medžiaga neturėtų būti naudojama, ypač jeigu tai darant aiškiai parodoma vieta ir metodas. Taip pat neturėtų būti naudojami nusižudžiusio asmens vaizdai (nuotraukos, filmuota medžiaga). Jeigu vaizdai naudojami, aiškų leidimą turi duoti šeimos nariai. Šie vaizdai neturėtų būti pateikiami geriausiose pozicijose ir romantizuoti, gražinti individo.

8. Ypač atsargiai praneškite apie įžymybių savižudybes. Labai tikėtina, kad pranešimai apie žinomus pramogų pasaulio atstovus, politikus gali padaryti įtaką pažeidžiamų žmonių elgesiui. Pranešimai neturi romantizuoti savižudybės. Žiniasklaidos spekuliacijos apie savižudybės priežastį gali būti žalingos ir yra pageidautina palaukti, kol bus aiški mirties priežastis.

9. Parodykite deramą dėmesį žmonėms, patyrusiems netektį dėl savižudybės. Turi būti gerbiamas patyrusių netektį artimųjų privatumas. Šie žmonės patys yra savižudybės rizikoje.

10. Suteikite informaciją, kur galima ieškoti pagalbos. Pateikite istorijos pabaigoje. Pagalbos priemonės priklauso nuo konteksto – gali būti specialistų, tarnybų kontaktai.

11. Pripažinkite, kad patys žiniasklaidos profesionalai gali būti paveikti savižudybių istorijų. Žurnalistai neturi varžytis, ieškodami pagalbos pačioje organizacijoje ar už jos ribų¹⁴⁶.

---

¹⁴⁶ World Health Organization, „Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals” Geneva: WHO Document Production Services, 2008, p. 6.

Tyrimo duomenys (darbinė lentelė)

Informavimo šaltinio pavadinimas		„15 min”	„Lietuvos rytas”	„Vakaro žinios”	„Šiauliai plus“	15mi".lt	Lrytas.lt	Delfi.lt	
Vertinimo kriterijai									
Publikacijų skaičius	N	0	101	21	4	82	83	42	
Minima susijusio su savižudybe ar bandymu nusižudyti, asmens pavardė ar kiti padedantys jį identifikuoti duomenys	pro c.	-	35.92	42.86	25.00	42.68	66.27	48.84	
	N	-	37	9	1	35	55	21	
Nurodomi savižudybės aplinkybės, motyvai, būdas, vieta	pro c.	-	83.50	52.38	100	71.95	89.16	86.05	
	N	-	86	11	4	59	74	37	
Straipsniai iliustruoti nuotraukomis, video medžiaga	pro c.	-	10.68	9.52	0	14.63	33.73	30.23	
	N	-	11	2	0	12	28	13	
Nusižudęs ar bandęs žudyti žymus žmogus	pro c.	-	5.83	9.52	0	8.54	14.46	18.60	
	N	-	6	2	0	7	12	8	
	neutr alus,	pro c.	-	33.01	52.38	0	52.44	45.78	55.81

Publ ikac ijų pob ūdis	santū rus, patei kiam i tik fakta i	N	-	34	11		53	38	24
	sensa ci ngas, kaip norm alus dalyk as, probl emos spren dimo būda s	pro c.	-	59.22	19.05	100	34.15	48.19	46.51
		N	-	61	4	4	28	40	20
	roma ntizu ojanti s, heroj izuoj antis	pro c.	-	0.97	9.52	0	3.66	4.82	0
		N	-	1	2	0	3	4	0
Spausdinam a pirmajame laikraščio puslapyje		pro c.	-	19.42	9.52	0	-	-	-
		N	-	20	2	0	-	-	-
Antraštės: pavadinime žodis „savizudybė “		pro c.	-	9.71	4.76	0	53.66	27.71	58.14
		N	-	10	1	0	44	23	25
- metodus		pro c.	-	19.42	9.52	75.00	15.85	19.28	13.95
		N	-	20	2	3	13	16	6
- vieta		pro c.	-	2.91	4.76	25.00	7.32	9.64	6.98
		N	-	3	1	11	6	8	3
Yra nuorodos į psichologinę pagalbą		pro c.	-	0	0	0	70.73	61.45	81.40
		N	-	0	0	0	58	51	35

Empirinio tyrimo duomenys: nagrinėtų žiniasklaidos šaltinių pranešimų antraštės

Lrytas.lt

1. Moteriai mirtį prišaukė ekstrasenco patarimai. 201311 26
2. Varėnoje automobilyje sudegė moteris, našlaičiais liko trys vaikai 2013 11 26
3. Palūžo po ginčo su drauge (19 metis –nelaiminga meilė) 2013 11 15
4. Dvi savižudybės merginai paliko amžiną klausimą: ko aš nepamačiau? 2013 11 03
5. Po apsilankymo kapinėse jaunas vyras sužadėtinę rado kilpoje 2013 11 03
6. Vos 19-kos sulaukusi mergina nusižudė savo draugo kieme 2013 11 03
7. Nusižudžiusios 19-metės tėvas: „Atraskite laiko apkabinti savo vaikus“ 2013 11 03
8. Vilniuje po apklausos policijoje nusižudė 16-metis (papildyta) 2013 10 24
9. Jauną vilnietį įtraukė ir sutraiskė kompiuteriniai žaidimai 2013 10 19
10. JAV paauglėms - įtarimai dėl mergaitės savižudybės 2013 10 15
11. Po smūgių buvusiai žmonai – kilpa sau 2013 10 05
12. Gyvu fakelu virtęs vyras pašiurpino Vašingtoną 2013 10 05
13. Palangoje savižudis vyras apšaudė pareigūnus ir sukėlė sprogimą 2013 09 24
14. „Facebook“ reklamoje – nusižudžiusios merginos nuotrauka 2013 09 18
15. Prasilošęs nepilnametis mėgino nusižudyti 2013 09 16
16. Per trylikamečio našlaičio laidotuves – kalbos apie negyjančias sielos žaizdas 2013 09 10
17. Našlaitis nusižudė per ministrės A.Pabedinskienės vizitą 2013 09 08
18. YWCA biure JAV tėvas nužudė sūnų ir nusižudė pats 2013 08 12
19. Patyčias kentusios 14-metės H.Smith kankintojai nerimsta net ir po jos savižudybės 2013 08 08
20. Varniuose policininkas išgelbėjo savižudį 2013 07 22
21. Pakruojo policininkai išgelbėjo sąskaitas su gyvenimu suvesti sumaniusį vyriškį 2013 07 19
22. Kelmės rajone ugniagesiai išgelbėjo savižudę 2013 07 16
23. Bėgančio mirti nepavijo nei policija, nei medikai 2013 06 28
24. Bolivudo aktorė Jiah Khan nusižudė 2013 06 04
25. Paauglio savižudybė Varėnos rajone: pareigūnai tyli, tėvai neranda atsakymo 2013 05 29
26. Nusižudžiusi aštuntokė atsisveikinimo laiško nepaliko (kunigo komentaras) 2013 05 28
27. Pietų Korėjoje mergaitę užmušė iš 10 aukšto iššokęs savižudis 2013 05 23
28. Paryžiaus katedroje nusižudžiusiam istorikui – liaupsės 2013 05 23
29. Rašytojas Paryžiaus katedroje nusižudė dėl gėjų santuokų (papildyta) 2013 05 22
30. Paryžiaus katedroje nusišovė istorikas 2013 05 22
31. Visureigyje – savižudžio kūnas be galvos 2013 05 20
32. Režisierių Germanavičių sūnų palaužė beprasmė jo tėvų mirtis 2013 05 20
33. Rastas negyvas žuvusių režisierių Germanavičių sūnus Daumantas 2013 05 18
34. Peilis vairuotojo krūtinėje policiją privertė atlikti keistą eksperimentą 2013 05 08

35. Catherine slaugytoja dėl savo savižudybės savo laiške kaltino žurnalistus 2013 04 28
36. Prieš mirtį liepsnose – laiškas lrytas.lt redakcijai 2013 04 23
37. Jurbarko ligoninėje iš gyvenimo pasitraukė vyras 2013 04 12
38. Londone lietuvis nusižudė policijos akivaizdoje 2013 04 12
39. Jonavos rajone paauglę palaužė nelaiminga meilė 2013 04 11
40. Šoko į šulinį - susižeidė stuburą 2013 04 02
41. Piktadarių ne kartą skriaustas panevėžietis ūkininkas palūžo 2013 03 26
42. Šešiolikmetį pasitraukti iš gyvenimo privertė patyčios? 2013 03 20
43. Tyrėjų ataka Klaipėdos mėsinės vadovui atrodė baisesnė už mirtį 2013 03 14
44. Medikų pagalba vyrui – mirtina vaistų dozė, 2013 03 09
45. Kaune nusišovusio studento tėvui - vienas smūgis po kito 2013 03 03
46. Teismas konstatavo, kad „Kalinys X“ pasikorė savo kameroje 2013 02 19
47. Daugybę porų sutuokusi panevėžietė pasitraukė iš gyvenimo 2013 01 18
48. Garbaus amžiaus kaunietis gyvenimą baigė šūviu į galvą 2013 01 17
49. Jaunasis interneto genijus A. Swartzas pasitraukė iš gyvenimo 2013 01 13
50. Už išgelbėtą gyvybę vyras atsidėjo šakočiu 2012 12 22
51. Londone įvyko pamaldos už nusižudžiusią slaugytoją 2012 12 15
52. Nusižudžiusios britų slaugės šeima kelia klausimus ligoninės vadovams 2012 12 13
53. Amerikietę palaužė orgazmai 2012 12 06
54. Merginą nušovęs JAV atletas vėliau nusišovė 2012 12 01
55. Japonijoje rasti penki nusižudę vienos šeimos nariai 2012 11 16
56. Su mylimąja telefonu kalbėdamas kretingiškis puolė po traukiniu 2012 10 25
57. Garsus režisierius T. Scottas nusižudė veikiamas vaistų 2012 10 23
58. Ch. Lagarde mokesčių vengėjų sąrašą lydi jau antra mirtis 2012 10 10
59. Nutrauktas ikiteisminis tyrimas dėl ant Tauro kalno žuvusio jaunuolio 2012 10 08
60. JAV televizija atsiprašė už netyčia gyvai parodytą savižudybę 2012 09 29
61. Kaune – mįslinga savižudybė 2012 09 20
62. Upelyje rastas negyvas panevėžietis verslininkas peršautu smilkiniu 2012 08 30
63. Studentas iš Pabiržės nusišovė tėvo šautuvu 2012 08 27
64. Nusižudė „Status“ bendrasavininkis A. Bieliauskas 2012 08 24
65. Panevėžyje po teismo nuosprendžio – nuosprendis sau areštinėje 2012 08 08
66. Palangos kovotojos kryptis į jūrą nuo tilto – savižudybė 2012 07 24
67. Savo gyvybę viešbutyje nutraukė šokių projekto dalyvis L. Tamulaitis 2012 07 02
68. Atėnuose nusižudė nuo Akropolio nušokęs banko darbuotojas 2012 06 28
69. Savižudis nušoko nuo Eifelio bokšto 2012 06 26
70. Nusižudė Italijos vyrų rankinio rinktinės žaidėjas A. Bisori 2012 06 04
71. Nusižudęs verslininkas skolas paliko savo buvusioms darbuotojoms 2012 05 21
72. Panevėžio rajone – kraupi savižudybė 2012 05 13
73. Į policiją pirmą kartą patekęs mažeikiškis bandė žudyti 2012 04 18
74. Po žmonos savižudybės užgeso ir aktorius A. Poročovščikovo gyvybė 2012 04 16
75. Atėnų centre viešai nusišovė pagyvenęs vyras 2012 04 04

76. Rusų aktorius A. Poročovščikovo žmona iš gyvenimo pasitraukė, nes labai mylėjo savo vyrą? 2012 04 01
77. Taivanietės savižudybę draugai tiesiogiai stebėjo internete 2012 03 28
78. Alkoholio vagyste įtariamas panevėžietis kameroje bandė nusižudyti 2012 03 17
79. Belgijos sostinėje savižudis vairuotojas sužalojo aštuonis policininkus 2012 03 13
80. Panevėžio miesto savivaldybėje nusižudė valdininkas N.Šarkanas 2012 01 19
81. Tragiška jaunuolio žūtis ant sostinės Tauro kalno užminė mįslių pareigūnams 2012 01 07
82. Sostinės policijos vadovas K.Lančinskas: „Mums buvo pranešta, kad vaikas gali susisprogdinti, bet buvo jau vėlu“ 2012 01 06
83. Ant Tauro kalno Vilniuje per galingą sprogimą žuvo devyniolikmetis kaunietis 2012 01 06

Delfi.lt

1. Į mokyklą išlydėti vaikai nenujautė, kad su mama atsisveikina amžiams 2013 12 14
2. Ant mokytojo įširdęs paauglys mokykloje surengė šaudynes 2013 12 13
3. Kaune nuo pėsčiųjų tilto ant geležinkelio bėgių nukrito žmogus 2013 11 20
4. Prie Kauno marių pareigūnai surado negyvą baleto artistą 2013 10 23
5. Vaiko gyvenimą košmaru pavertęs jaunuolis triumfuoja: nekaltas dėl privedimo iki savižudybės 2013 09 13
6. Kaimo tvenkinyje rasti 17-mečio palaikai su prie kojų pririštu krepšiu akmenų 2013 08 01
7. Lazdijų r. rastas negyvas pasienietis su šautine žaizda krūtinėje 2013 07 08
8. Po pranešimo apie planuojamą savižudybę - kraupus radinys 2013 05 22
9. Pripažinto istoriko savižudybė Paryžiaus Dievo Motinos katedroje – protestas prieš gėjų santuokas? 2013 05 22
10. Tautininkai atiduoda pagarbą Paryžiaus katedroje dėl homoseksualų santuokų nusižudžiusiam prancūzui 2013 05 23
11. Tikrinami įtarimai dėl šešiolikmečio privedimo prie savižudybės 2013 05 02
12. Naktį Šiauliuose traukinys mirtinai sužalojo jaunuolį, įtariama savižudybė 2013 02 20
13. Kaune r., draustinio miške, rastas dingusia laikytos merginos kūnas^{itariama savižudybė} 2013 04 08
14. A.Kaušpėdas: nemačiau jokių dukters savižudybės ženklų 2012 09 25
15. Vilniaus centre per balkoną iškritusi mergina – A.Kaušpėdo dukra 2012 09 24
16. Ukmergės r. nusižudė 16-metis, policija tiria, ar iš jo nebuvo tyčiojamasi mokykloje 2013 03 20
17. Pagrindinė tiriama V. Šapranausko mirties versija – savižudybė 2013 04 19
18. Kauno mokyklą sukrėtė paslaptina gabios mokinės mirtis 2013 10 23
19. R. Zabaraukas: Biržuose jaunuolis galėjo nusižudyti dėl savo orientacijos 2013 01 12
20. Apakintas pavydo jaunuolis nužudė mylimąją ir jos krauju nupiešė širdį 2013 12 22
21. Vilniuje tėvas nužudė sūnų, o paskui pakėlė ranką prieš save 2013 10 23
22. Joniškio r. sužvėrėję tėvai privedė 16-metę prie bandymo nusižudyti 2013 09 21
23. Palangos oro uoste ranką prieš save pakėlė pasienietis 2013 09 18
24. Tragedija Varėnoje: šiukšliavežio vairuotojas nužudė žmoną ir aštuonmetį sūnų 2013 09 12
25. Kraupaus išpuolio Varėnoje mįslė: kaimynai ir mokytojai ieško atsakymų 2013 09 12
26. „Swisscom“: nusižudė kompanijos vadovas 2013 06 23

27. Nuo Vilniaus Sporto rūmų nušoko jaunas vyras 2013 06 09
28. Atvažiuavęs taikytis su drauge vyras smogė jai peiliu, o paskui pabėgo į mišką ir pasikorė 2013 06 30
29. Nepilnamečio gyvenimas virto pragaru, pralošus „rusišką ruletę“ 2013 08 14
30. Lukiškėse nusižudė suimtas, įtariamasis narkotikų platinimu labai dideliais kiekiais 2013 05 02
31. Nusižudė 25 metų Bolivudo aktorė 2013 06 04
32. Lenkijoje 40-metis sukapojo sugyventinę, podukrą ir pats nusižudė 2013 05 04
33. Alytaus policijoje ir Marijampolės pataisos namuose nusižudė du vyrai 2013 01 24
34. Sukčiavimu įtariamasis alytiškis nusižudė Lazdijų areštinėje 2013 05 18
35. Nyderlanduose nusižudė politinio prieglobsčio prašęs Rusijos opozicijos veikėjas A.Dolmatovas 2013 01 17
36. Garsus prancūzų bankų plėšikas kalėjime nusižudė 2013 05 04
37. Nusižudė praeityje itin priešaringos reputacijos bendrovės „Status“ bendrasavininkis A.Bieliauskas 2012 08 04
38. Leliūnuose nusižudė nepilnametis 2012 04 04
39. Maroke nusižudė mergina, priversta tekėti už žagintojo 2012 03 15
40. Čilės teismas patvirtino, kad nuverstasis prezidentas nusižudė 2012 09 12
41. Nusižudė Prancūzijos ministro žmona 2012 01 23
42. Nusižudė Rusijos moterų tinklinio rinktinės treneris S.Ovčnikovas 2012 08 29

15min.lt

1. Dviejų paauglių drama: „draugiškas“ reketavimas ir patyčios baigėsi privedimu prie savižudybės 2013 08 31
2. Mįslingomis aplinkybėmis mirus kunigaikštienės Catherine slaugei, sustabdyta australų radijo laida, galėjusi sukelti medikės savižudybę 2012 12 08
3. Prokurorai tikrina įtarimus dėl šešiolikmečio privedimo prie savižudybės 2013 05 02
4. Tragedija Prienuose: iš gyvenimo savanoriškai pasitraukė 16-metis 2014 01 11
5. Vilniaus policijos vadovas Kęstutis Lančinskas patvirtina: pagrindinė tiriama Vytauto Šapranausko mirties versija – savižudybė 2013 04 19
6. Po atskleisto sukčiavimo „Klaipėdos mėsinėje“ – vadovo savižudybė 2013 03 13
7. Psichologinis terorizmas paskatino merginą ryžtis savižudybei 2012 06 07
8. Antrą Kalėdų dieną Anglijoje nusižudė lietuvis 2013 12 29
9. Anglijoje nusižudęs lietuvis lankė emigravusius giminaičius 2013 12 30
10. Sprogimo ant Tauro kalno tyrimas: pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl nužudymo, tačiau tiriama ir savižudybės versija 2012 01 06
11. Iškritusi iš penkto aukšto Vilniaus centre paryčiais žuvo architekto Algirdo Kaušpėdo duktė 2012 10 24
12. Tarpušvenčio savaitgalio drama Šeštokuose: iš gyvenimo pasitraukė 22 metų vaikas 2013 12 30
13. Drama per Kūčias Prienu rajone: vietoj jaukios vakarienės ir dovanų laukimo – smaugvirvė ir atsisveikinimo laiškas 2013 12 25
14. Varėnos rajone gyvenęs 24 metų vaikas Kalėdų nelaukė – pakėlė prieš save ranką 2013 12 23
15. Vilniaus daugiabučio rūsyje – negyvas vyras su šautine žaizda galvoje 2013 10 28

16. Per sprogimą Vilniaus centre žmogus sudraskytas į gabalus 2012 01 06
17. Į Lukiškių kalėjimą dėl nužudymo uždarytas vyras pats nusprendė pasitraukti iš gyvenimo 2013 09 21
18. Nuo savižudybės merginą išgelbėjęs autobuso vairuotojas tapo didvyriu 2013 11 02
19. Mylimo vaikinio savižudybės sukręsta Monika Šalčiūtė: „Neįsivaizduoju, kodėl jis taip padarė, nes viskas buvo gerai“ 2013 09 25
20. Savižudybė ties Paryžiaus katedros altoriumi – politinis aktas 2013 05 22
21. Tragiška penkiolikmečio savižudybės istorija – negailestingos bendraklasių patyčios, sugniuždžiusios jaunuolio ir visos jo šeimos gyvenimą. 2012 04 29
22. Nuo Baltojo tilto nušokti bandžiusį vyrą nuo savižudybės gelbėjo policija 2013 08 11
23. Panevėžio rajono upelyje su šautine žaizda galvoje rastas verslininko kūnas, įtariama savižudybė 2012 08 30
24. Administracinį areštą nutraukė savižudybė 2012 01 15
25. Holivudo režisieriaus Tony Scotto atsisveikinimo laiške savižudybės motyvai neįvardyti 2012 08 25
26. Šv. Velykų dieną – dvi moterų savižudybės 2011 04 25
27. Policijos slėpta drama Kaune: ar tikrai 22 metų mergina iš gyvenimo pasitraukė dėl nelaimingos meilės? 2013 11 23
28. Mirė aktorius Vytautas Šapranauskas, įtariama, kad jis pats pasitraukė iš gyvenimo 2013 11 18
29. Tragedija Ukmergėje: nusižudė 14-metė 2013 05 28
30. „Ekskomisarų biuro“ šaudykloje Vilniuje nusišovė vyras 2013 01 22
31. Šeimos tragedija Varėnoje: motina su vaiku nužudyti, o vyras – nusižudęs 2013 09 12
32. Pirmadienį Kaune nuo tilto į Nemuną šoko vyras, gelbėtojai jį ištraukė, bet neatgaivino 2013 12 30
33. Tarpušvenčio savaitgalio drama Šeštokuose: iš gyvenimo pasitraukė 22 metų vaikas 2013 12 30
34. Į Lukiškių kalėjimą dėl nužudymo uždarytas vyras pats nusprendė pasitraukti iš gyvenimo 2013 09 21
35. Lukiškių kalėjime pasikorė suimtas 2013 05 02
36. Lukiškių kalėjimo kameroje nusižudė žmogžudyste įtariamasis suimtas 2012 05 10
37. Atleista iš darbo Didžiojoje Britanijoje nusižudė lietuvė 2013 03 21
38. Panevėžio policijos areštinės kameroje nusižudė sulaikytasis 2013 07 07
39. Nyderlanduose nusižudė politinio prieglobsčio prašęs Rusijos opozicijos veikėjas Aleksandras Dolmatovas 2013 01 17
40. Anykščiuose nusižudė jaunas ugniagesys 2012 03 28
41. Anykščiuose nusižudė gydytojas 2012 02 08
42. Šalčininkų policijos kameroje nusižudė vyras 2012 03 21
43. Šiauliuose nusižudė ekonominių nusikaltimų skyriui vadovavęs pareigūnas 2012 01 21
44. Nusižudė Baracką Obamą saugojęs slaptosios tarnybos agentas 2012 11 02
45. Mirus dalyviui nusižudė ir televizijos laidos „Išlikimas“ prancūziškos versijos gydytojas 2013 04 02
46. Nusižudė „Status“ bendraturtis Alvydas Bieliauskas 2012 08 24
47. Didžiojoje Britanijoje nusižudė dvi šeimas paslapčia turėjęs vyras 2012 06 27
48. Šeimos tragedija Varėnoje: motina su vaiku nužudyti, o vyras – nusižudęs 2013 09 12
49. Tragedija Pilaitėje: po apsilankymo policijoje nusižudė 16-metis gimnazistas 2013 10 24
50. Kinijoje mokytojo lieptas nusižudė dešimtmetis 2013 10 31
51. Rokiškyje nusižudė iš ligoninės balkono iššokusi senolė 2013 08 25
52. Nebeįstengusi susimokėti už būsto nuomą nusižudė italų pora 2013 04 05

53. Brazilijoje paauglys nušovė keturis savo šeimos narius ir nusižudė 2013 08 07
54. Britų policija skelbia, kad oligarchas Borisas Berezovskis nusižudė 2013 03 26
55. Suomijoje vyras iššaudė savo šeimą ir nusižudė pats 2012 11 27
56. jungtinėse Valstijose tėvas nužudė sūnų ir nusižudė pats 2013 08 12
57. JAV moteris nušovė savo vaikus ir nusižudė pati 2013 02 08
58. Rusijoje ūkininkas nusižudė grandininio pjūkle 2012 08 12
59. Oro uoste Briuselyje nusižudė Serbijos pasiuntinys NATO 2012 12 05
60. Garsus prancūzų bankų plėšikas kalėjime nusižudė 2013 05 04
61. Airijoje nusižudė lietuvis 2012 03 07
62. Nusižudė Prancūzijos ministro žmona 2012 01 23
63. Nusižudė serialo „Detektyvė Rizoli“ aktorius Lee Thompsonas Youngas 2013 08 20
64. Pietų Korėjoje viena moteris nusižudė dėl to, kad nugaišo jos šuo 2012 02 14
65. Panevėžio miesto savivaldybėje nusižudė valdininkas Normundas Šarkanas 2012 01 18
66. Nepakėlusį mylimojo mirties, nusižudė kantri muzikos dainininkė Mindy McCready 2013 02 18
67. Kėdainių rajone nusižudė 12-metis 2013 05 31
68. Kuriluose prieš Rusijos premjero vizitą sargybinis nušovė du buhalterius ir pats nusižudė 2012 07 03
69. Pakruojo policijos pareigūnai gelbėjo nusižudyti bandžiusį jaunuolį 2013 07 19
70. Ugniagesiai Tauragės rajone iš medžio iškėlė nusižudyti norėjusią moterį 2013 08 12
71. Bandymas nusižudyti benamiui lietuviui Didžiojoje Britanijoje baigėsi teismu 2013 07 11
72. Vilniaus policijos patruliai išgelbėjo nusižudyti norėjusį jaunuolį 2012 09 12
73. Trakuose krūva žiūrovų stebėjo, kaip vyriškis bando nusižudyti, vyrą išgelbėjo policijos patruliai 2013 04 04
74. Brendžio ir vermuto vagyste įtartas jaunuolis nusižudyti bandė Panevėžio policijos komisariato kameroje 2012 03 17
75. Ukmergėje policininkai gelbėjo nusižudyti bandžiusią moterį 2012 04 27
76. Dvylikametė išgelbėjo nusižudyti ketinusį tėvą 2012 01 02
77. Vilniaus policijos patruliai išgelbėjo nusižudyti norėjusią merginą 2012 01 09
78. Nusižudyti bandęs lenkų karinis prokuroras sako norėjęs atkreipti dėmesį į išvešėjusią korupciją 2012 01 10
79. Drama Palangos oro uoste – rastas pasienietis peršauta galva 2013 09 18
80. Tragiška penkiolikmečio savižudybės istorija – negailestingos bendraklasių patyčios, sugniuždžiusios jaunuolio ir visos jo šeimos gyvenimą 2012 04 29
81. Akmenės rajone vyriškis dujiniu pistoletu sau šovė į galvą 2013 01 22
82. Lazdijų rajone iš gyvenimo pasitraukė buriuotojas 2013 05 20

Lietuvos rytas

1. Įprastą klubo rytą sudrumstė mirtini šūviai 2012 12 03
2. Mėgino nusišauti 2012 12 05
3. Moterį įveikė orgazmai 2012 12 06
4. Oficialu: slaugytoja rasta pasikorusi 2012 12 14
5. Savižudybės planas neišdegė 2012 12 14

6. Dvi gimnazistės miške kartu žengė į nebūtį 2012 11 16 + jauni žmonės palūžta kartu
7. Prieš mirtį į kapines 2012 11 17
8. Pasirinko mirtį 2012 11 20
9. Palaužė depresija
10. Gyvenimas žlugo Naujųjų išvakarėse 2012 01 03
11. Žūties mįslė 2012 01 07
12. Kodėl palūžo 2012 01 23 (po dviejų skyrybų šūvis sau į galvą).
13. Peiliu persipjovė gerklę 2012 01 26
14. Palaužė baimė? 2012 02 09
15. Žemaitis pats save nubaudė 2012 03 07
16. Mirčiai rinkosi šuolį per langą 2012 03 10
17. Savižudžio išpuolis 2012 03 12
18. Karininkui gyvenimas tapo nepakeliamas 2012 03 12
19. Moteris ryžosi mirčiai ant bėgių 2012 03 13
20. Savižudis sužalojo policininkus 2012 03 14
21. Įvykdė sau nuosprendį ar buvo nužudytas? 2012 03 24
22. Pasikorė per išgertuves 2012 03 27
23. Neiškentė patyčių 2012 03 30
24. Į nebūtį užrištomis akimis 2012 04 07
25. Savižudybė sukrėtė pakistaną 2012 04 11
26. Mirė išradingai 2012 04 30 (po pykčių su sutuoktine nusižudė elektros srove)
27. Mirties sezonas Italijoje: kas trečią dieną - savižudybė 2012 05 12
28. Gyva atmintis (buvo prisiminta ir Kalantos pranašystė) 2012 05 19
29. Mušeika pasirinko kilpą 2012 05 24
30. Palūžo treneris 2012 06 21
31. Neįprasta savižudybė 2012 06 25
32. Nevilties šuoliai 2012 08 17 (nedarbo šmėkla baisesnė už mirtį)
33. Pervaža lyg užkeikta 2012 08 20
34. Gyvybę nutraukė šūvis 2012 08 31
35. Žudėsi medikamentais 2012 09 05
36. Kulką į galvą paleido tualete 2012 09 07
37. Moteris gyvybę nutraukė vienu šūviu 2012 09 13
38. Kodėl palūžo? (Vaiką palaužė baimė, kad motina vyks į užsienį) 2012 09 24
39. Eteryje savižudybė 2012 10 01
40. Pažvejojo ir pasikorė 2012 10 16
41. Padegė namus, po to pasokorė 2012 10 22
42. Žuvo dėl meilės 2012 10 26 (Pražudė meilė)
43. Brolių tragedija 2013 01 10
44. Žūties mįslė 2013 01 12 (Žingsnis į nebūtį – keistas ir skausmingas)
45. Lenkų tragedija 2013 01 17 (Romeo ir Džiuljetos tragedija Lenkijoje)
46. Vagis pasikorė 2013 01 21 (nelaisvė baisesnė už mirtį)
47. Meilės drama 2013 02 09 (Vyras ar meilužis? Jauna moteris pasirinko mirtį).

48. Žagintojas neatlaikė įtampos 2013 02 09
49. Tragedija šeimoje 2013 02 19
50. Plėšikas palūžo 2013 02 20
51. Gyvenima baigė po traukiniu 2013 02 21
52. Gyvenimą baigė Baltijos jūroje 2013 03 01
53. Keistas poelgis 2013 03 01
54. Tėvo skausmas 2013 03 02 (profesoriui kraupi psichologijos pamoka)
55. Per pilnatį mažėja vyrų 2013 03 02
56. Kodėl palūžo? 2013 03 14
57. Deginosi dėl apklausos 2013 03 15
58. Nesugrįžo iš paskaitų 2013 03 19
59. Palūžo paugliai 2013 03 21
60. Kluone – jau antra mirtis 2013 03 23
61. Kaime – vėl savižudybė 2013 03 26
62. Po nemalonumų žengė į nebūtį 2013 03 26
63. Piktadarių skriaustas ūkininkas palūžo 2013 03 27
64. Po švenčių – šūvis sau į galvą 2013 04 03
65. Mirtinas šūvis palėpėje 2013 04 05
66. Žengė į nebūtį 2013 04 09
67. Kūną buvo palėpęs sniegas 2013 04 09
68. Kodėl palūžo? 2013 04 11 (gimdyvė savo paslaptį paskandino upėje)
69. Po mįslingos žūties – šokiruojanti tiesa 2013 04 11
70. Savižudybės virusą gali įveikti ir vienas žmogus 2013 04 13
71. Išsoko per langą 2013 04 13
72. Po avarijos – peilis širdyje 2013 04 18
73. Šapro šou nutrūko žingsniu į nebūtį 2013 04 19 (V. šapranauskas: vienatvė užknisa, tačiau pripranti)
74. Juoko širma slėpė jautrią garsaus aktoriaus sielą
75. Palūžo už grotų 2013 04 19
76. Išeidamas aktorius rašė: atsisveikinu 2013 04 20
77. Aktorius, patikėjęs Viešpaties šypsena 2013 04 20
78. Tarė „sudie“ 2013 04 22 (tūkstančiai žmonių tarė „sudie“ aktoriui)
79. Prieš baisią žūtį – viešas laiškas 2013 04 23
80. Šapra užknisdavo žmonės, neturintys talento 2013 04 23
81. Žudėsi sutuoktinį mušusi moteris 2013 04 23
82. Aštuoniolikametė motina palūžo 2013 04 24
83. Patyčių kaina 2013 05 02 (Patyčios palaužė mokytoją)
84. Neatlaikė spaudimo 2013 05 11
85. Palaužė netektis 2013 05 20 (palaužė tėvų netektis)
86. Mergaitė žengė į nebūtį 2013 05 28
87. Bėgančiojo mirtį nepavijo nei policija, nei medikai 2013 06 28
88. Nuosprendį įvykdė pats 2013 07 30
89. Jauną vyrą palaužė skolų našta 2013 08 22

90. Sužeista siela pagrobį iš vaiko norą gyventi 2013 09 09
91. Apkarto gyvenimas 2013 09 10
92. Šeimą pražudė tyliai tiksėjusi bomba 2013 09 13
93. Žudėsi dėl tėvų patyčių 2013 09 23
94. Susprogdino save ir namą 2013 09 25
95. Pasikorė palikęs raštelį 2013 10 10
96. Mirė iššokęs per langą 2013 10 23
97. Bute – šeimos tragedija 2013 10 24
98. Gyvenimą baigė draugo kieme 2013 11 04
99. Savižudžių šeimos palydovė -liepsna 2013 11 27
100. Žingsnis į nebūtisukrėtė kaimą 2013 12 03
101. Po konflikto susidegino 2013 12 05

Vakaro žinios

1. Mirtis kameroje 2012 01 16
2. Pasitraukė iš gyvenimo 2012 01 20
3. Pareigūnas palūžo 2012 01 23
4. Karininkas palūžo 2012 03 13
5. R. Kalantos auka gyva 2012 05 15 (Dingusi R.Kalantos karta)
6. Graikijoje dėl skolų žudosi žmonės 2012 06 014
7. Premjeras bandė žudyti 2012 06 22
8. Norėjo nušokti 201209 01
9. Pasitraikė iš gyvenimo 16-metės 2012 09 16
10. Susidegino bedarbis 2013 02 15
11. Rastas kūnas 2013 03 01
12. Pasitraukė iš gyvenimo 2013 03 14
13. Paauglė mama nusiskandino su vaiku 2013 04 12
14. Vytautas Šapranauskas išėjo į nebūtį 2013 04 19 (neteko me V.šapranausko)
15. Su Šapru (Vutautu Šapranausku) atsisveikinti plūdo tūkstančiai 2013 04 22
16. Patyčios palaužė 16 metų moksleivį 2013 05 03
17. Savižudiškas išpuolis 2013 05 17
18. Savižudžio išpuolis 2013 07 03
19. Žudosi kariai 2013 07 16
20. Tragediją buvo galima nuspėti 2013 10 21.
21. Namu nebegrįš 2013 11 07.

Laikraštis 15 min – nėra straipsnių savižudybės tema. 2012- 2013 07 (nuo liepos mėnesio leidžiama tik elektroninė laida).

Šiauliai plus

1. Nužudęs mylimąją griebėsi virvės 2013 02 15
2. Nusišovė pareigūnas 2012 01 27
3. Pasikorė areštinėje 2012 05 25
4. Palūžo dėl draugo mirties 2012 07 27

Lrytas.lt straipsniai apie V.Šapranauską

1. V. Šapranauskui paskutinį kartą paruošta scena - atsisveikinimui
2. V. Šapranauskas nebesuspėjo suvaidinti S. Parulskio pjesėje apie vienvė
3. Išeidamas V. Šapranauskas rašė: „Atsisveikinu“
4. V. Šapranausko mirtimi manipuliuoja internetiniai sukčiai
5. Pagrindinė V. Šapranausko mirties tyrėjų versija: aktorius iš gyvenimo pasitraukė pats
6. Prieš mirtį V. Šapranauskas išsiskyrė su I. Stasiulevičiūte?
7. „Chorų karuose“ V. Šapranausko atminimą pagerbs draugai
8. Atsisveikinimas su V. Šapranausku vyks Vilniaus mažajame teatre, laidotuvės - sekmadienį (atnaujinta)
9. Psichiatrė: „Kodėl V. Šapranausko niekas neatitempė pas mane?“
10. V. Šapranausko atminimą daina pagerbęs Sasha Songas: „Žinojau, kad jis turi sunkumų“ (video)
11. Aktorius V. Šapranauskas pasirinko nebūtį
12. TV3 jubiliejaus renginyje linksmybes užtemdė gedulo nuotaikos
13. M. Stasiulis: „V. Šapranausko mirtis – drama, kaip ir visas gyvenimas“

+ vaizdo medžiaga

1. Pagrindinė V. Šapranausko mirties versija — pasitraukimas iš gyvenimo, aktoriaus laidotuvės vyks sekmadienį
2. V. Šapranausko kolegos pratarė, kad nelaimė buvo galima nujausti
3. Aktorius ir televizijos laidų vedėjas V. Šapranauskas rastas negyvas savo bute
4. Antakalnio kapinėse — tūkstančio sudaužytų širdžių atsisveikinimas su V. Šapranausku
5. Dėl V. Šapranausko mirties kartėlį jaučia daugelis kolegų
6. Tūkstantinė minia aplošimais išlydėjo V. Šapranauską į paskutinę kelionę
7. Urną su V. Šapranausko pelenais priglaudė žemė (atnaujinta)
8. Nesuvaidinti V. Šapranausko vaidmenys
9. Atsisveikinime su V. Šapranausku — gerbėjų antplūdis iš visos Lietuvos (atnaujinta)
10. Tauta atsisveikina su V. Šapranausku — į Vilniaus mažąjį teatrą renkasi žmonės

15min.lt

1. Mirė aktorius Vytautas Šapranauskas, įtariama, kad jis pats pasitraukė iš gyvenimo
2. Mirė Vytautas Šapranauskas
3. Vytautas Šapranauskas amžinojo poilsio atgulė Antakalnio kapinėse
4. Arūnas Sakalauskas: Talentingasis Vytautas Šapranauskas buvo „Ferrari“, tačiau televizijoje jam reikėjo važinėti vaikišku dviratuku ir vaidinti zuikius
5. Anapilin išlydėtas aktorius Vytautas Šapranauskas

6. Iš gyvenimo pasitraukė aktorius ir TV laidų vedėjas Vytautas Šapranauskas
7. Į Vytauto Šapranausko šermentis atvyko jo vaikai, ilgametė mylimoji Ieva ir buvusi žmona Daiva
8. Aktorius Gediminas Girdvainis: prieš mėnesį Vytautas Šapranauskas bandė su manimi kontaktuoti
9. Vytautas Šapranauskas liks amžinai gyvas teatre ir kine sukurtais įsimintiniais vaidmenimis
10. Vilniuje iš savo namų išneštas mirusio Vytauto Šapranausko kūnas
11. Lietuva aktorių Vytautą Šapranauską į paskutinę kelionę išlydėjo plojimais
12. Milda Vilčinskaitė. Vytautas Šapranauskas – mylimas tik po mirties?
13. Sukrėsti žinios apie Vytauto Šapranausko mirtį jo kolegos ir pažįstami reiškia užuojautą
14. Anapilin iškeliavusio Vytauto Šapranausko bičiulis Linas Ryškus: „Aplink jį buvo pilna žmonių, bet jis neturėjo jiems laiko“
15. Balandžio 19-oji: Vytautas Šapranauskas būtų šventęs 55-ąjį gimtadienį
16. Vilniaus policijos vadovas Kęstutis Lančinskas patvirtina: pagrindinė tiriama Vytauto Šapranausko mirties versija – savižudybė

Delfi.lt

1. Gautos išvados, kaip mirė V. Šapranauskas
2. Į paskutinę kelionę išlydėtas V. Šapranauskas^{palydėjo plojimais} +video
3. Prokurorai išaiškino V. Šapranausko mirties priežastį^{papildyta}
4. Iš gyvenimo pasitraukė aktorius Vytautas Šapranauskas^{bandė žudyti ir anksčiau}
5. Vytautas Šapranauskas: niekada niekam iki galo neatsiversiu^{100 akimirkų su aktoriumi V.Šapranausku} +video
6. Žingsnis tarp naikinimosi ir klestėjimo: ką lietuviams rodo V. Šapranausko mirtis?
7. D. Mertinas: V. Šapranauskas visą save atidavė darbui ir sudegė per anksti^{E. Vėlyvis: jis buvo universalus talentas}
8. M. Širvinskas. Po V. Šapranausko savižudybės Lietuva pateko į krizinę situaciją
9. Paskutinis V. Šapranausko nusilenkimas Vilniaus Mažajame teatre^{Gedintieji užtvindė prospektą} + video, foto
10. Pagrindinė tiriama V. Šapranausko mirties versija – savižudybė
11. Rusai gedi jų teatre karjerą pradėjusio V.Šapranausko^{J.Ščiuckij: jis buvo daugiau negu talentingas; archyviniai kadrai}
12. Socialiniame tinkle žinutes apie V.Šapranauską rašinėja I.Stasiulevičiūte apsimitantys internautai?
13. Su V. Šapranausku atsisveikinti bus galima šeštadienį ir sekmadienį^{kreмуoti kūną apsisprendė šeima}
14. S.Urbonavičius: jis buvo nepakeliamai vienišas, tai jį ir nužudė^{žinomi žmonės prisimena ir gedi V.šapranausko}